T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BOŞNAK BALADLARINDA TÜRK HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

ELMA HUKİÇ

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ÖMER AKSOY

EDİRNE 2017

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BOŞNAK BALADLARINDA TÜRK HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

ELMA HUKİÇ

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ÖMER AKSOY

EDİRNE 2017

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elma Hukiç tarafından hazırlanan **''Boşnak Baladlarında Türk Halk Kültürü Unsurları''** Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10. maddeleri uyarınca **03.10. 2017** günü saat **15:30** 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *..kabul....edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Bülent Bayram	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Selma SOL	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Ömer Akay	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10167905
Yazar Adı / Soyadı	ELMA HUKIC
T.C.Kimlik No	99757501632
Telefon	5051318757
E-Posta	elmahukic@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Boşnak Baladlarında Türk Halk Kültürü Unsurları
Tezin Tercümesi	The Elements of Turkish Folk Culture in Bosnian Balads
Konu	Halk Bilimi (Folklor) = Folklore
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2017
Sayfa	116
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. ÖMER AKSOY 67117213648
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Halk Edebiyatı, Türk, Boşnak, Halk Kültürü
Kısıtlama	12 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 17.10.2018 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

17.10.2017

İmza:.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER **4**
ÖZET **7**
ABSTRACT **8**
ÖNSÖZ **9**
BOŞNAK ALFABESİ **11**
KISALTMALAR **14**
GİRİŞ **15**
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU 15
2. ARAŞTIRMANIN AMACI 16
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 16
4. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR 16
1. BÖLÜM: BOSNA HERSEK VE BOŞNAKLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER 18
1.1. OSMANLI ÖNCESİ BOSNA 18
1.2. OSMANLI HAKİMİYETİNDE BOSNA HERSEK (1463-1878) 23
1.3. BOŞNAK HALK EDEBİYATI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR 26
2. BÖLÜM: BOŞNAK HALK EDEBİYATI **32**
2.1. Boşnak Halk Edebiyatının Nesir Türleri 32
2.1.1. Halk Hikayeleri 32
2.1.2. Masallar 33
2.1.3. Efsaneler 34
2.1.4. Hayvan Masalları 34
2.1.5. Fıkralar 35
2.2. Boşnak Halk Edebiyatı Nazım Türleri 36
2.2.1. Lirik Şiirler 36
2.2.2. Ninniler 37
2.2.3. Düğün Şarkıları-Şiirleri (düğünlerde söylenen şiirler) 37
2.2.4. Ayin Törenlerinde Söyleyen Şiirler 38
2.2.5. Mizahî Şiirler 39
2.2.6. Sevdalinkalar 40
2.2.7. Romanslar 42
2.2.8. Epik Destanlar 43
2.2.9. Baladlar 44

3. BÖLÜM: BOŞNAK BALADLARINDA TÜRK HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARININ TASNİF EDİLMESİ VE İNCELENMESİ 49

3.1. Köy, kasaba, kent yaşamı (Monografiler) 49

3.2. Mimari yapılar; Barınak-Konut (Halk Mimarisi) 50

3.2.1. Kule 50

3.2.2. Çadır 52

3.2.3. Köşk 53

3.2.4. Avlu 55

3.2.5. Konak 56

3.2.6. Ahır 57

3.2.7. Çardak 57

3.3. Ev eşyası; türleri, yapımı, kullanışı 59

3.3.1. Döşek-Yorgan 59

3.3.2. Sandık 60

3.3.3. Şilte 61

3.3.4. Sepet 61

3.3.5. Beşik 61

3.3.6. Ocak 62

3.4. Beslenme-Mutfak-Kiler 62

3.4.1. Mutfak Düzeni, Araçları 63

3.4.1.1. Maşrapa 63

3.4.1.2. Oklava 63

3.4.1.3. İbrik 64

3.4.1.4. Tepsi 65

3.4.2. Yemek Çeşitleri 66

3.4.2.1. Pilav 66

3.4.2.2. Poğaça 66

3.4.2.3. Helva 67

3.4.2.4. Baklava 68

3.4.2.5. Kahve 68

3.4.2.6. Şerbet 69

3.5. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri: Zaman ve Mesafe Kavramları 70

3.6. Halk Sanatları ve Zanaatları 71

3.6.1. İşleme, Örme, Dokuma, Basma İşleri 71
3.7. Giyim-Kuşam-Süs (Erkek Giyimi, Kadın Giyimi ve Süs, Törensel Giyimi) 72
3.7.1. Erkek Giyimi 73
3.7.2. Kadın Giyimi ve Süsü 77
3.7.3. Törensel Giyim 81
3.8. Halk İnançları: Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler 83
3.9. Geçiş Dönemleri: doğum, çocukluk, evlilik, ölüm 85
3.10. Bayramlar 91
3.11. Kalıplaşmış Hareketler-Kalıplaşmış İfadeler 92
3.12. Dernekler, Kuruluşlar, Dayanışma ve Yardımlaşma-Esnaf Dernekleri 95
3.13. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler, Ziyaretler, Yatırlar, Türbeler, Mezarlar, Büyücülük, Rüya Görme 97
6.14. Halk Müziği ve Müzik Araçları 100
6.15. Adlar-İnsan ve Yer Adları 102s
SONUÇ **110**
KAYNAKÇA **113**
ÖZGEÇMİŞ **118**

ÖZET

Tezin Adı: Boşnak Baladlarında Türk Halk Kültürü Unsurları

Hazırlayan: Elma Hukiç

Bosna Hersek'in 1463 yılındaki Osmanlı fethetmesiyle birlikte Boşnak ve Türk milleti ve devleti arasında kültürel ve sosyal etkileşim başlamıştır. Türk kültürüne ait unsurlar Boşnakların hem günlük yaşantısında hem de edebî türler içerisinde yansımalarını bulmuştur. Türk kültürüne ait halk kültürü unsurları, Bosna-Hersek coğrafyasında görülmeye başlanmış ve Osmanlı toplum hayatı, Boşnak kültüründe derin etkiler bırakmıştır. Baladlar, Boşnak Halk Edebiyatının sevdalinkalarla birlikte en bilinen türlerindendir. Baladlar Balkan coğrafyasında sadece Boşnaklara has bir tür değil, neredeyse tüm Balkan halklarında görülmektedir. Baladlar Boşnakların gelenek-görenek, inanç anlayışlarını yansıtmaktadır. Boşnakların uzun bir dönemi ihtiva eden Osmanlı hakimiyeti dönemi Türk halk kültüründen Boşnak kültürüne, buradan da Boşnak baladlarına yansıtılmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türk-Boşnak halk kültürlerinin ortak unsurlarını balad örneklemiyle ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: sözlü kültür, balad, Türk, Boşnak, halk kültürü.

ABSTRACT

Name of the thesis: The Elements of Turkish Folk Culture in Bosnian Balads

Prepared by: Elma Hukic

With the conquest of Bosnia and Herzegovina by Ottoman Empire in 1463, a cultural and social interaction between Bosnian and Turkish nations and communities has begun. The elements of Turkish Folk Culture started to appear and be engraved in Bosnians everyday life and their literature culture. The tradition of Ottoman Empire started to appear in Bosnia and Herzegovina and its life leave a huge amount of traces in the cultural life of Bosnian citizens. Balads with sevdalinkas are the most important elements of Bosnian Anonymus Folk Literature. In Balkan geography balads aren't exclusive just to Bosnians, they appeare in the folk literatures of all Balkan communities. Balads refelect Bosnian traditions and faith perceptions. There are so many similarities between Anatolian Turkish and Balkans Bosnian Folk Culture. The aim of this study is to discuss the joint elements of Turkish-Bosnian folk cultures through samples in balads.

Keywords: oral culture, balad, Turkish, Bosnian, folk literature

ÖNSÖZ

Bosna Hersek'in 1463 yılındaki Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle birlikte bu iki millet ve devlet arasında gelişen kültürel ve sosyal etkileşim neticesinde Bosnalı Slavlar kitleler halinde İslam'ı kabul etmeye başlamışlardır. İslamlaşmanın akabinde Türk kültürü ve Türk edebiyatı, Boşnak kültürü ve Boşnak edebiyatını çok güçlü bir şekilde etkisi altına almıştır. Balkan coğrafyasında yaşayan ve Slav dilini konuşan Boşnaklar, diğer Balkan halklarıyla akraba bir topluluktur. Aynı coğrafyada yaşayan, aynı dilin farklı ağızlarını konuşan Sırp, Hırvat ve Boşnakları birbirinden ayıran temel ayrım ise din ve mezhep farklılığıdır. Buna rağmen Boşnakların İslamiyet'le tanışması ve uzun süre Türkler ile hem siyasi hem de sosyal açıdan sıkı ilişki içerisinde olması, onları diğer Slav akrabalarından ayırmış ve siyasi ve kültürel açıdan Türklere yaklaştırmıştır. Farklı etnik kökene mensup olmaları, farklı bir dil konuşmaları Türkler ve Boşnaklar arasındaki etkileşimin önüne geçememiştir. Nitekim Türk kültürüne ait sayısız unsur Boşnakların günlük yaşantısında hayat bulmuştur.

Osmanlı toplum hayatı uzun bir süre Bosna Hersek'te derin izler bırakırken Boşnak halk edebiyatına ait edebî türlerde bu etkiler açık bir şekilde görülmektedir. Sevdalinka ve bu çalışmamızın konusu olan balad başta olmak üzere neredeyse tüm nesir ve nazım türlerde Türk kültürünün güçlü tesirini gözlemlemek mümkündür. Boşnak baladlarının olay örgüsü aşk hikayesi üzerine kuruludur. Gerçek hayatta yaşanmış ve halkın hafızasında derin izler bırakmış trajik aşk hikayelerinin şiirleştirilmesidir. Balad türüne genel itibariyle dünya ve Avrupa edebiyatlarında rastlamaktayız. Fakat ilginç bir şekilde Boşnaklarla aynı kökenden gelen ve onlarla akraba olan diğer Balkan halklarının edebiyatlarında rastlamamaktayız.

Bir halkı en doğru ve en güzel şekilde yansıtan o halka ait halk kültürüdür. Halk kültürü araştırmaları halka ait olan toplumsal, sosyal, ekonomik ve kültürel değerleri incelemek suretiyle o toplumu diğer toplumlardan ayıran değerleri ve kültürel unsurları ortaya çıkarır. Bu bağlamda Boşnak halk kültürü üzerine yapacağımız bir inceleme Boşnak halkını en iyi şekilde tasvir edecek numuneleri gözler önüne serecektir. Çalışmamızda Boşnak baladlarını incelemek suretiyle Türk halk kültürü unsurlarının Boşnak kültürüne nasıl entegre olduğunu ortaya koymayı amaçlamış bulunmaktayız. Bir diğer amacımız ise Türk halk kültürü unsurlarının Boşnak halk edebiyatında hangi şekillerde kullanıldığını, Boşnak halk kültürünü nasıl beslediğini ortaya koymaktır.

Çalışmamız kapsamında incelediğimiz balad örneklerin tanıtımı ve baladlarındaki Türk halk kültürü unusurları çalışmamızın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmamız hazırlanırken konu ile ilgili yayımlanmış olan Boşnakça eserler esas alınmıştır. Boşnak baladları okunmuş ve tarama yöntemiyle incelenip Türk halk kültürü unsurları tespit edilmiştir.

Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve araştırma yöntemlerinden bahsedilmiştir. Bosna Hersek ve Boşnaklar adını verdiğimiz birinci bölümde Bosna Hersek hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bosna Hersek'in Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesinden bahsedilmiş, fethin Bosna Hersek kültürel ve sosyal yaşamına etkisi üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Yine aynı bölüm içerisinde Boşnak halk edebiyatı ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde Boşnak halk edebiyatı ve bunun içerisinde yer alan türler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Aynı bölümde çalışmanın asıl konusu olan balad türü üzerinde durulmuştur. Balad türünün tarihçesi, tür hakkında yapılan çalışmalar ve Boşnak baladlarının genel karakteristik özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Boşnak baladlarında geçen Türk halk kültürü unsurları üzerinde örneklerle durulmuştur.

Çalışma neticesinde elde ettiğimi bulgular Sonuç başlığı altında toparlanmış, araştırma boyunca yararlanılan tüm kaynaklar ise Kaynaklar başlığı altında verilmiştir.

Türkiye'de bulunduğum süre zarfında gerek yüksek lisans ders aşamasında olsun gereksede tezin hazırlanması sürecinde olsun her daim yardımlarını ve maddi-manevi desteklerini benden esirgemeyen başta Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü hocaları olmak üzere emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Elma Hukiç

Edirne, 2017

BOŞNAK ALFABESİ

Boşnak alfabesi 30 harften oluşmaktadır. Bunlardan 5'i sesli harf *(a,e,i,o,u)* ve 25'i ise sessiz harfli oluşmaktadır. Boşnak alfabesi okunuş bölümünde olduğu gibi Türkçedeki gibi okunur.

HARF Büyük	HARF Küçük	OKUNUŞU
A	a	[a]
B	b	[be]
C	c	[tse]
Č	č	[çe]
Ć	ć	[çe]
D	d	[de]
Đ	đ	[ce]
DŽ	dž	[ce]
E	e	[e]
F	f	[fe]
G	g	[ge]
H	h	[he]
I	i	[i]
J	j	[ye]
K	k	[ke]
L	l	[le]
Lj	lj	[ly]
M	m	[me]
N	n	[ne]
Nj	nj	[ny]
O	o	[o]
P	p	[pe]
R	r	[re]
S	s	[se]
Š	š	[şe]
T	t	[te]

U	u	[u]
V	v	[ve]
Z	z	[ze]
Ž	ž	[je]

Türkçeden farklı okunan harflerin okunuşlarını teker teker ele alarak açıklayalım:

C c- Bu harf Türkçe sözcüklerdeki *[ts]* seslerinin birleşimi gibi okunur. Örnek olarak "bitsin, gitsin, atsın" gibi sözcüklerdeki *[ts]* sesleri aralarında boşluk vermeden söylenirse Boşnakçadaki c harfinin verdiği ses elde edilmiş olur.

Örnek: *ovca [ovtsa]=koyun*

zec [zets]=tavşan

Ć ć- harfi Türkçe *[çe]* gibi okunur. Bu harf çoğunlukla sözcük sonunda yer alır.

Örnek: *ići [içi]=gitmek*

sjeći [syeçi]=kesmek

Č č- harfi Türkçe *[çe]* gibi okunur.

Örnek: *četiri [çetiri]=dört*

čast [çast]=onur, namus, şeref

Đ đ- harfi Türkçe *[ce]* gibi okunur.

Örnek: *đak [cak]=öğrenci*

đon [con]=pençe

Dž dž- harfi Türkçe *[ce]* gibi okunur.

Örnek: *džep [cep]=cep*

džem [cem]=reçel, marmelat

J j- harfi Türkçe *[ye]* gibi okunur.

Örnek: *jaje [yaye]=yumurta*

jabuka [yabuka]=elma

Lj lj- harfi Türkçe *[ly]* gibi okunur. Ancak buradaki "y" sesi çok kısa ve belirsizdir.

Örnek: *ljubav [lyubav] =aşk*

ljubičica [lyubiçitsa]=menekşe

Nj nj- harfi Türkçe *[ny]* gibi okunur. Buradaki "y" sesi çok kısa ve belirsizdir.

Örnek: *njiva [nyiva]=tarla*

njihati [nyihati]=sallamak

Š š- harfi Türkçe *[şe]* gibi okunur.

Örnek: *šuma [şuma]=orman*

poštar [poştar]=postacı

Ž ž- harfi Türkçe *[je]* gibi okunur.

Örnek: *želja [jelya]=istek, dilek*

žaba [jaba]=kurbağa[1]

[1] "Fono Boşnakça-Türkçe, Türkçe-Boşnakça Standart Sözlük", *Fono Özel Eğitim Kurumları ve Yayın Dağıtma San. Ve Tic. Ltd. Şti.*, İstanbul, 2012, s. 6-8.

KISALTMALAR

a.g.e.:	adı geçen eser
a.g.m.:	adı geçen makale
BAE.:	Balkan Araştırma Enstitüsü
bk.:	bakınız
bs.:	baskısı
C.:	cilt
çev.:	çeviren
d.:	doğum
MÖ.:	Milattan önce
ö.:	ölüm
S.:	Sayı
s.:	sayfa
Y.:	yıl
YKY. Yay.	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tezimizin konusunu Boşnak baladlarında Türk halk kültürü unsurlarının nasıl yer aldığı, bunların tasnif edilmesi ve incelenmesi meselesi oluşturmaktadır. Boşnak ve Türk halk edebiyatlarının ortak kültür unsurları olan âdetler, halk mimarisi, yemekler, giyim-kuşam, insan adları, gelenekler ve görenekler gibi halk kültürü unsurlarının Boşnak baladlarında nasıl yer aldığı örneklerle ortaya konmuştur.

Boşnaklar, maddi manevi birçok kültürel unsuru Osmanlı İmparatorluğundan, dolayısıyla Türklerden devralmıştır. Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti boyunca Balkan topraklarına doğru yapılan Türk göçleri, Balkanlarda yaşayan farklı etnik topluluklar arasında birçok sosyal, ekonomik ve kültürel değişikliği beraberinde getirmiştir. Boşnakların İslamiyet'le tanışması ve uzun süre Türkler ile hem siyasi hem de sosyal açıdan sıkı ilişki içerisinde olması onları diğer Slav akrabalarından farklılaştırarak kültürel anlamda Türklere yakınlaştırmıştır. Farklı etnik kökene mensup olmaları, farklı bir dil konuşmaları Türkler ve Boşnaklar arasındaki kültürel etkileşimin önüne geçememiştir. Türk kültürüne ait sayısız unsur, Boşnakların günlük yaşantısında hayat bulmuştur. Bunlardan özellikle halk kültürü unsurları Boşnakların yaşantısına girmekle kalmamış, edebî türler içerisinde yansımalarını bulmuştur. Osmanlıların bu topraklara gelmesi ve İslam kültür ve medeniyetinin bu coğrafyada yayılması ile birlikte Bosna Hersek coğrafyası Türk halk kültürünün canlı olarak yaşatıldığı bir saha, Türk halk bilimi araştırmaları açısından da önemli bir çalışma alanı olmuştur.

Boşnakların uzun tarihi serüvenleri ve bu tarihi serüvenin çok büyük bir dönemini ihtiva eden Türk hakimiyeti döneminde teşekkül eden edebî ürünler üzerine yapacağımız bir inceleme Boşnak halkının kültürel kimliklerini en iyi şekilde tasvir edecek numunelere ulaşmamamızı sağlayacaktır. Bunun yanında Türk halk kültürü unsurlarının Türk kültür ekolojisi olarak tanımladığımız alan içerisinde yer alan Bosna Hersek topraklarında nasıl hayat bulduğunu bizlere gösterecektir.

Netice itibariyle çalışmamızın konusunu Boşnak baladları merkezinde Türk halk kültürü unsurlarının Bosna Hersek'te yaşayan Boşnakların gündelik yaşantılarına nasıl nüfuz ettiği meselesi oluşturmaktadır. İnsan hayatını etkileyen gelenekler ve pratikler Boşnak toplumunda coğrafi, ekonomik ve dinî çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda halk kültürünün

özelliklerini, Boşnak ve Türk dünyasındaki benzerliklerini ve ortak yanlarını tespit etmeye çalıştık.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Boşnakların halk kültürü ile Anadolu Türklerinin halk kültürü arasında birçok benzerlik görülmektedir. Çalışmamızın amacı, Türk-Boşnak halk kültürlerinin ortak unsurlarını balad örnekleriyle ele almaktadır. Çalışmamızda yüzyıllardır kuşaktan kuşağa değişmeyen ve günümüze kadar ulaşan Türk halk kültürü unsurlarınn Boşnak baladlarında nasıl yer bulduğunu ortaya koymaya çalıştık. Boşnak baladlarını incelemek suretiyle Türk halk kültürü unsurlarının Boşnak kültürüne nasıl entegre olduğunu, Boşnak halk edebiyatında hangi şekillerde kullanıldığını ve Boşnak kültürünü nasıl beslediğini ortaya koymaktayız. Bu amaçla hazırlanan çalışma Boşnakların yaklaşık 400 senelik tarihî süreçte kendilerine ait olan kültürel hususiyetleri devam ettirmek suretiyle yeni bir kültürel yapıya sahip olmaları üzerine dikkatini yoğunlaştırmaktadır. Balkan coğrafyasında yaşayan ve halk kültürü etrafında teşekkül etmiş olan millî kimliklerini koruyan Boşnakların maddi-manevi kültürel unsurlarının gelecek kuşaklara aktarılması açısından çalışma çok büyük önem arz etmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Daha önceki dönemlerde çeşitli vesilelerle kayıt altına alınan ve antolojilerde yayımlanan balad metinleri kullanılmıştır. Balad metinlerinin yanı sıra çalışmamız hazırlanırken konu ile ilgili olarak yayımlanmış olan Boşnakça ve Türkçe eserler esas alınmıştır. Yazılı kaynaklardan yararlanma noktasında konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan Trakya Üniversitesi Kütüphanesinden, Maglaj, Žepče ve Zenica Merkez Kütüphanelerinden ve bir kısmı elimizde bulunan yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanılmıştır.

4. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Çalışmamızda Boşnak ve Türk halk edebiyatlarının ortak kültürel zenginlikleri, bunların tespiti ve incelemeleri yer almaktadır. Üzerinde araştırmalarımızı ve incelemelerimizi yoğunlaştırdığımız baladlar Boşnaklar tarafından Boşnakların tarih boyunca yaşadıkları coğrafyada kaleme baladlardan ürünlerden müteşekkildir.

Çalışmanın giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve araştırma yöntemlerinden bahsedilmiştir. Birinci ve ikinci bölümde Bosna Hersek tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Osmanlı öncesi Bosna Hersek hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise Bosna Hersek'in Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesinden bahsedilmiş, fethin Bosna Hersek kültürel ve sosyal yaşamına etkisi üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Boşnak halk edebiyatı ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi, dördüncü bölümde ise Boşnak halk edebiyatı türleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Beşinci ve altıncı bölümde çalışmanın asıl konusu olan balad türü üzerinde durulmuştur. Balad türünün tarihçesi, tür hakkında yapılan çalışmalar ve Boşnak baladlarının genel karakteristik özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Boşnak baladlarında geçen Türk halk kültürü unsurları üzerinde örneklerle durulmuştur.

Çalışma neticesinde elde ettiğimi bulgular ″sonuç″ bölümünde toparlanmış, araştırma boyunca yararlanılan tüm kaynaklar ise ″kaynaklar″ başlığı altında verilmiştir.

Genel olarak Boşnaklara ait Anonim Halk Edebiyatı ürünleri, özellikle balad örnekleri tespit edilmiş ve bu ürünlerin tür özellikleri kısaca tanıtılmıştır.

1. BÖLÜM: BOSNA HERSEK VE BOŞNAKLAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. OSMANLI ÖNCESİ BOSNA

Bosna Hersek Avrupa kıtasının güneybatı, Balkan yarımadasının ise kuzeybatısında yer almaktadır. Kuzey ve batıda Hırvatistan, doğuda Sırbistan, güneydoğuda ise Karadağ ile sınırı bulunmaktadır.[2] Çok eski tarihlerden itibaren coğrafi konumunun taşımış olduğu stratejik önemden dolayı, kuzeyden ve kuzeydoğudan güneye ve batıya doğru göç eden topluluklar için bir köprü vazifesi görmüştür. Bölge eski çağlarda İliryalılar ve daha sonra da Romalıların askeri yönetimin altında kalmıştır. VII. yüzyılda ise Avarlar ve Slavlar bu coğrafyaya gelmişlerdir. Slavların göçleri ile birlikte Slavizasyon olarak adlandırdığımız; bölgede yaşayan etnik toplulukların Slav etnisitesi altında birleşmesi ve Slavca konuşması söz konusudur.[3]

Bosna Hersek'in tarihten günümüze değin farklı dinler, kültürler ve medeniyetlerin bir arada yaşadığı bir bölge olduğu görülmektedir. Bosna ülkesi adını, ülkenin ortasından doğarak Sava nehrine dökülen Bosna nehrinden almıştır. Hersek ise adını Ortaçağ'da kurulan Herzegovina Dukalığı'ndan almıştır. Bosna sözcüğü, bir ülke adı olarak ilk defa X. yüzyıl kaynaklarında geçmektedir. Bizans kralı ve yazarı, Konstantin Porfirogenit "De Administrando İmperio" (İmparatorluğun Yönetimi Üzerine) adlı eserinde Bosna-Horion Bosna adlı küçük bir ülke hakkında bilgi vermektedir. Yazısında Bosna nehri ve Katera ve Desnek adlı iki şehirden bahsetmektedir.[4]

Bazı tarihçiler ve araştırmacılar tarafından bu topraklarda insan yaşamının 5000-6000 sene önce Neolitik dönemde başladığı iddia etmektedir. Ancak *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do Drugog svjetskog rata (En Eski Çağlardan II. Dünya Savaşına Kadar Bosna Hersek)* adlı eserde bu görüşün aksine insan yerleşiminin 100.000 sene önce Paleolitik döneme dayandığı iddia etmektedir.[5]

---

[2] Bosna Hersek'in Coğrafİ konumu içi bk. Saida Kondo, "Bosna Hersek Coğrafyası", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı,* Ankara, 2003, s. 2.

[3] Slavlaşma konumu için bk. Salih Jalimam, "Državnopravni razvitak Bosne i Hercegovine", *Univerzitet u Zenici*, Zenica, 2008, s. 7-15.

[4] Daha bilgi için bk. Adem Kožar, "Historija Bosne i Hercegovine", *Univerzitet "Džemal Bijedić"Mostar, Nastavnički fakultet,* Tuzla, 2007, s. 61.

[5] Bu topraklarda paleolilitik dönemde yaşayan insanları hakkında bulunan kullandıkları silah ve bulaşıklardan bilgi almaktayız. Bk. Grupa Autora, "Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata", *Bosanski kulturni centar Sarajevo,* Sarajevo, 1998, s. 13.

Birçok bölgede Paleolitik döneme ait arkeolojik kalıntılar bulunmaktadır. Bu kalıntılarda o dönemde yaşayan insanlara ait silahlar bulunmuştur. En çok kalıntı bulunan yerler şunlardır: *Kamen (Usora), Mala Gradina (Kulaši), Markovac (Derventa), Veliki Majdan (Tešanj)*.[6] Tarih öncesi çağlardan Bosna Hersek hakkında bilgi veren en önemli arkeolojik sit alanı *Butmir*'dir**.** Butmir Saraybosna yakınlarında yer almakta ve sadece Bosna Hersek'in değil, bütün Avrupa tarihi açısından önem arz eden buluntuları ihtiva etmektedir. Butmir'in yanı sıra Donji Klakar ve Novi Šeher gibi yerler de önemli arkeolojik kalıntılara ev sahipliği yapan bölgeler arasındadır.[7]

Demir Çağı'na giriş (MÖ 3-2. yüzyıl), insalık tarihinde büyük değişimlere sebep olan göçleri de beraberinde getirmiştir. Balkan yarımadası ve Bosna Hersek'te bu göçlerden etkilenmiş ve jeopolitik açıdan daha farklı bir konuma dönüşmesini sağlamıştır. Bosna Hersek'te bulunan maden yatakları Bosna Hersek'in hem göçlerden hem de istilalardan nasibini almasının önünü açmıştır. Madencilik ve metal işlemeciliği büyük önem kazanırken gelecek dönemlerde Bosna Hersek topraklarının farklı imparatorluklar tarafından işgal edilmesine neden olmuştur.[8]

Antik dönemde bölgede etkin olan İlir kabileleri, Balkan yarımadasında, Bosna'yı da içerisine alacak şekilde Adriyatik kıyıları ile Arnavutluk'a kadar olan bölgelere hakim olmuştur. İliryalılar olarak adlandırılacak olan İlir kabilelerinin bu coğrafyaya olan etkileri çok büyük olmuştur. Özellikle siyasi ve kültürel hayatta bu etkileri daha net görürüz. İliryalılar Bosna Hersek'in en eski halklarından biri olarak kabul edilmiştir. Bosna Hersek'te bulunan maden yatakları sayesinde İlir kabileleri o zamanın en güçlü askerî güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir.[9]

İlir kabilleri Yunan sömürgelerin sayesinde Antik Yunan Ege Medeniyetleri ile tanışmışlar. Bu yıllarda ticaret de geliştirilmiştir ve Yunan yazarları da bu toprakların halkları hakkında araştırmaya ve yazmaya başlamışlardır. Yunan kaynaklarından o dönemin yaşam tarzını ve halkını öğrenmekteyiz.

İliryalılar'dan sonra Bosna, Romalılar tarafından işgal edilmiştir (MÖ 3. yüzyılda). Romalıların bölgeye gelmesiyle birlikte Roma-İlir Savaşları da ortaya çıkmaktadır. Dr. Adem

---

[6] Bk. Grupa Autora, *a.g.e.*, s. 13.
[7] Bk. Milan Prelog, "Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*", Naklada J. Studničke i druga,* Sarajevo, 1910, s. 2.
[8] Daha bilgi için bk.Adem Kožar, *a.g.e.,* s. 42.
[9] Daha bilgi için bk. Adem Kožar, *a.g.e.,* s. 44.

Kožar'ın *Historija Bosne i Hercegovine (Bosna Hersek Tarihi)* adlı eserinde İliryalıların Yunan ve İtalyan tüccarlara karşı yapmış olduğu saldırıları, Romalıların Adriyatik denizinin kuzey taraflarının gelmesine sebep olmuştur. Romalılar ve İliryalılar arasındaki savaşlar MÖ 229 yılından MS 9 yılına kadar yaklaşık 2 yüzyıl devam etmiştir. Gerçekleşen bu savaşların galibi Romalılar olmuş ve İlirya yıkılmıştır.

İlirya yıkıldıktan sonra Romalılar bu bölgede yaklaşık 5 yüzyıl kadar hüküm sürmüştür. Roma devletinin ihtiyacı olan madenler Bosna Hersek'te dahil olmak üzere İlirya topraklarından sağlanmıştır. Bu madenler içerisinde altın madeni ilk sırada yer almaktadır. Bosna Hersek topraklarında çıkarılan altın madenleri, Roma'lı şairlerin dahi dikkatini çekmiş ve şiirlerinde bundan bahsetmiştir. Bu dönemde ilk kez planlı şehirler kurulmuş ve çıkarılan madenlerin sevkiyatının rahat bir şekilde yapabilmek için Bosna ülkesi içerisinde ulaşımı sağlayacak yollar inşa edilmiştir.[10]

Romalılar günümüzdeki Bosna Hersek topraklarına gelmelerinin ardından burada yaşayan halka dinî serbestiyet vermişlerdir. Bu bölgede yaşayan herkes geleneksel dinlerini ve inançlarını yaşamaya devam etmiştir. Fakat Romalıların Hristiyanlık dinini devletin resmî dini olarak kabul etmesi ile birlikte Hristiyanlık, misyonerler tarafından bölgede yayılmaya başlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun Bosna Hersek topraklarında hüküm sürdüğü dönemden iki en önemli yapı günümüze değin ulaşmayı başarmıştır. Bunlar; Konjic'te bulunan Mitre Anıtı ve Saraybosna'nın yakınlarında bulunan bir süvarı anıtıdır.[11]

MS 3. ve 4. yüzyıllarda Roma İmparatorluğu yıkılmaya başlarken Roma İmparatorluğu'nun yıkılışının etkileri Bosna Hersek'te de hissedilmiştir. Roma hakimiyetinin ardından VI. yüzyıldan itibaren Orta Asya menşeili Türk toplulukları Avarlar ve Ukrayna'nın kuzey bölgelerinden Slavlar bu coğrafyaya girmeye başlamıştır. Slav döneminde Bosna Hersek Avar ve Slav hakimiyeti ile etnik yapısı şekillendiren siyasi anlamda da bağımsız bir oluşum olarak tarih sahnesinde yerini almaya başlamıştır. Ancak bu dönem ile alakalı bugün elimizde çok fazla kaynak bulunmamaktadır.

12. yüzyıldan itibaren Macar ve Bizans çekişmeleri ortasında bağımsız Bosna krallığının oluşumunu görebiliriz. 12. Yüzyılın başlarında Macar Kralı II. Bela Bosna'yı işgal

[10] Bosna Hersek önemli jeopolitik ve stratejik yerinde olduğu için Romalılar yolları inşa etmeye başlamışlardır. Aynı anda yolların üzerinden bölgenin madenleri çıkarmaya ve ihracat etmeye başlamışlardır. Bosna'nın madenleri Romalıların bu toprakları işgal etmesinin baş amacı ve sebepi olmaktaydı. Bk. Grupa Autora, *a.g.e.,* s. 29.

[11] Bk. Grupa Autora, *a.g.e.,* s. 35.

etmiş ve oğlu II. Vladislav Bosna Banı, yani kralı unvanını almıştır. 1154'te Bosna Banı Macarlar'ın da önemli bir müttefiği olan Ban Borić (1154-1163) başa getirilmiştir. Bizans imparatoru I Manuel Komnenos 1166'da Bosna'yı Macarlardan almış ve onun desteği ile Ban Kulin (1180-1204) Bosna hükümdarı olmuştur[12]. Ban Kulin dönemi Bosnalılar huzurlu ve müreffeh bir dönem olarak bilinmektedir. O yaşadığı zamanın en önemli hükümdarları arasında yer almıştır. Ban Kulin yeni toprakları fethetmişti, yönettiği yıllarda sosyo-kültürel hayat ve ticaret geliştirilmiştir, ekonomi konusunda da Bosna güçlü bir ülke idi. Ban Kulin Bosna tarihinin şekillenmesinde önemli bir yer tuttu. 1189'da Bosna'nın ilk yazılı metni Ban Kulin'in Fermanı'dır. Bu ferman, Bosna Kiril alfabesi ve halk diliyle yazılan bir fermandır. Bu ferman Dubrovnik kenti ile ticari ilişkileri düzenliyordu. Aynı zamanda bu ferman Bosna'nın ilk yazılı anlaşması olarak bilinmektedir.

Ban Kulin, 1183'te Bizans'a karşı savaş açmış ve Bizans boyunduruğundan kurtulmuştur. Bu bölgede yaşayan insanların Bogomil mezhebinden olmaları, Papalığın ve Sırpların burayı yaklaşık üç yüzyıl süren dinî baskı altında tutmalarına sebep olmuştur. Bu mezhep X. yüzyılda kurulmuş ve Hristiyanlığın bazı inançlarını reddetmiştir. Bu mezhep mensupları, özellikle XII. yüzyılda Bulgar Çarı Boris ve Sırp Kralı Stjepan Nemanja tarafından şiddetle bastırılmıştır. Bu sebepten Bogomiller Bosna'ya sığınmışlar ve böylece Bosna bu mezhebe insanların merkezi olmuştur. Ban Kulin de ailesiyle birlikte bu mezhebi kabul etmiştir. Bogomilizm Bosna tarihinde önemli bir iz bırakmıştır. Bogomilizm mezhebini kabul edenler "gerçek Hristiyanlar" veya "bogomiller" olarak adlandırılmaktadır.[13] Papa bu mezhebi reddetmiş ve yıllarca bu mezhep mensuplarına karşı mücadele etmiştir.

Ban Kulin 1204 yılında öldükten sonra oğlu Ban Stjepan Kulinić Katolik Kilisesi'ne bağlı kalmış ve babasının politikasına devam ettirmemiştir. Stjepan 1232 yılında tahttan indirilmiş ve Bosna Kilisesi Matej Ninoslav adlı bir soyluyu (1233-1250) başa getirmiştir. Matej Ninoslav iktidarı döneminde Romalılara ve Papa'ya savaş açmıştır. O da halk arasında yetenekli bir hükümdar olarak tanınmıştır.

---

[12] Manuel Komnenos 1118-1180) Bizans kralı. Yıllarca süren Bizans-Macar arasındakı savaşlarının sonucu olarak 1166/67 yılında Dalmaçya, Hırvatistan ve Bosna'yı eline geçirmiştir. Bk. Adem Kožar, *a.g.e., s.* 64-65; Salih Jalimam*, a.g.e., ,* s. 63-64.

[13] Bogomiller, Bizans menşeili Ortodoks ruhban sınıfın hegemonyasını tanımayan, kilise ikonlarını puperestlik olarak niteleyen, Haç'ı şeytanın sembolü olarak gören, dinî ritüellerde ruhban sınıfın otoritesini reddeden, kiliselerde aizilere yapılan ibadeti kesinlikle reddedip, ibadetin sadece Tanrı'ya yapılması gerektiğini savunan, alkol ile arasına mesafe koyan, kilisenin otoritesini kabul etmeyip, vaftiz ve teslis gibi inanç ve uygulamarala karşı çıkan dinî bir gruptur. Tayyib Okiç, "Balkanlar'da Bogomilizm Hareketi ve Bunun Bir Araştırıcısı: Aleksandr Vesiljeviç", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi,* C. 5, S. 6, 1973, s. 209; Thomas W. Arnold, "Povijest Islama", (Prev. Derviš A. Korkut-Nijaz Ćukrić), *Starješinstvo IZ BiH,* Sarajevo, 1989, s. 237.

1253 yılında Macar Kralı IV. Bela bütün Bosna'yı ele geçirmiş ve Ninoslav'ın kuzeni olan Ban Prijezda'yı (1254-1287) tahta geçirmiştir. Katolik mezhebine mensup olan Ban Prijezda Bosna Kilisesi'ne saldırmıştır.[14] Ban Prijezda Bosna'nın meşhur Kotroman hanedanının kurucusudur. Bu yıllarda Bosna, bir kısım toprağını kaybetmek suretiyle eski sınırlarına nazaran biraz daha küçülmüştür. Ban Prijezda'dan sonra tahta oğlu Ban I. Stjepan Kotromanić (1287-1310) geçmiştir. I. Stjepan Kotromanić'in hükümdarlığı döneminde bağımsız Bosna Kilisesi etkisini kaybetmeye başlamış ve nüfusun yüzde 25'i Hristiyanlığın Katolik mezhebini kabul etmiştir. I. Stjepan'ın ölüm tarihi tam olarak belli olmamakla beraber, 1314 yılında öldüğü tahmin edilmektedir.

Ortaçağ Bosna Devleti Ban II. Stjepan Kotromanić (1322-1353) ve Ban I. Tvrtko Kotromanić'in (1353-1391) yaşadığı ve yönettiği zamanda bölgenin en önemli güçlerinden biridir. XIV. yüzyıl ortasında Bosna'ya altın çağını yaşattığı I. Tvrtko Kotromanić, 26 Ekim 1377'de Mileševo Manastırı'nda Bosna kralı ilan edilmiştir. Tvrtko Bosna'yı Balkanların en güçlü devleti yapmıştır.

Kral I. Tvrtko ordusuyla birlikte 1389 yılında I. Kosova Savaşı'na katılmıştır. Tvrtko Kotromanić'in 1391 yılındaki ölümü ile Bosna'nın altın çağı sona ermiştir. Kral Tvrtko'nun zamanında Osmanlılar da ilk defa 1386 yılında Neretva nehrinin yakınlarına girerken Bosna'ya da ilk kez ayak basmıştır. Tvrtko'dan sonra tahta geçen hükümdarlar, kral Stjepan Tomaš ve Stjepan Tomašević, kraliçe Jelena ve Katarina Kosača Bosna'yı eski günlerine döndürememişlerdir.

Ortaçağ Bosna devleti siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda gelişmiş bir devlet olarak tarihi kaynaklarda yer alır. Bu dönemde Bosna'da şehirler kurulmuş, madencilik ve ticarete büyük önem verilmiştir. İnsanların kültürel hayatı da yüksek bir seviyededir ve okur yazarlık da yayılmıştır. Bosna asırlarca farklı kültürlerin etkileri altına kalmıştır ve bu Ortaçağ'da da böyle devam etmiştir. Batı ve Doğu dünyasının etkileri en çok yapılan kiliselerde görülmektedir. Osmanlı etkisi ise silahların ve kıyafetlerin üzerinde görülmektedir. Ortaçağ Bosna devletinden günümüze değin ulaşan mezar taşları (steçci), bu döneme ait önemli kültürel yapıtlardır. Şekil olarak Romalıların tabutlarına ve insan figürlerine benzemektedir. Bu mezar taşlarının üzerinde av ve avcı resimleri, insanların dans ederken gösteren figürler veyahut da karavanların resimleri bulunmaktadır.

[14] Adem Kožar, *a.g.e.*, s. 71.

1.2. OSMANLI HAKİMİYETİNDE BOSNA HERSEK (1463-1878)

Osmanlı İmparatorluğu Balkan topraklarına XIV. yüzyıldan itibaren girmeye başlamış ve yaklaşık 400 sene burada hüküm sürmüş ve bu topraklarda büyük bir etki bırakmıştır. Osmanlı ordularının 15. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Bosna'ya başlayan taarruzları karşısında Bosna Kralı savunma amacıyla önce Jajce Kalesi'ne, daha sonra burada da tutunamadığı için Ključ Kalesi'ne çekilmiş fakat kaleler fethedildikten sonra teslim olmak zorunda kalmıştır. 1463 yılında ise Macarlar Venediklilerle birlikte Bosna'ya girmişler. Kış mevsimi olduğu için ve Osmanlı kuvvetlerinin yeterli yardım alamamasından dolayı Macarların ve Venediklilerin taarruzu başarılı olmuştur. Böylece Jajce ve Srebrenica Macarlar tarafından ele geçirilmiş. 1464 yılı ilkbaharında Fatih Sultan Mehmed ikinci defa Bosna'ya sefer düzenlemiştir. Jajce geri alınamamış fakat diğer kalelerin bir kısmı yıkılmış ve Jajce'ye kadar olan Bosna toprakları kesin bir şekilde Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Jajce ancak 1528'de geri alınmıştır.

Osmanlı zamanında Bosna'da hüküm süren durum, Osmanlı tarafından yönetilen diğer Güney Slav topraklarından daha farklı bir şekilde gelişme göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyoekonomik ve politik organizasyonunun Bosna Hersek'in yapısına entegrasyonu kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu münasebetle Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi Bosna'sı arasında bir devamlılık sağlandı ve bu ülkede Müslümanlık Bosnalılara has bir şekilde kademeli bir şekilde gelişti.[15]

1463 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen Bosna Hersek'te halkın önemli bir kısmı İslamiyeti kabul etmiştir ve böylece Osmanlı-İslam kültürü gelişmiş ve kökleşmiştir. Bosna, Osmanlı Devleti zamanında sancak haline getirilmiştir. Bosna Sancağı Osmanlıların özellikle Hırvatistan ve Dalmaçya'ya doğru devam edecek olan fetihleri için önemli bir üs olmuştur. Hersek Sancağı ise 1471'de kurulmuştur. 1463-1550 yılları arası sancak merkezi Saraybosna iken, 1550'de Travnik olarak değiştirilmiştir. 1583 yılında Bosna eyalet haline getirilince merkez olarak Banja Luka kabul edilmiş fakat 1684'te tekrar Travnik'e nakledilmiştir.[16] Bosna Vilâyeti jeostratejik konumundan ötürü Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir merkez olmuş ve Avrupa'ya giden yolu açmıştır.

[15] "Osmanlı Devleti'nde Bosnalı Müslümanların Durumu", çev. Murat Hanilçe, *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi,* S. 1, Sakarya, 2016, s. 347.
[16] Bk. Adem Kožar, *a.g.e.,* s. 108.

Bosna Hersek'in Osmanlı Devleti tarafından fethi bölgenin sosyal yapısında önemli gelişmelere sebep olmuştur. Tımar sistemi uygulanıp yerli beylerin güçlerinin kırılmasıyla köylülerin üzerindeki baskılar azalmış, hayvancılık ve madencilik gelişmiştir. Bölge fethedildikten sonra sipahilere tımarlar verilmiştir. Bu dönemde sipahilerin çoğu Müslüman iken az bir kısmı ise Hristiyan idi. Fethedilen şehir ve kasabalarda klasik Osmanlı el sanatları, dericilik ve kuyumculuk oldukça gelişmişti. Osmanlı'nın esnaf sistemi de bölgenin ticari yapısına büyük katkılar sağlamıştı.

Osmanlı Devleti Bosna'da Kıla-i Hakaniye Kaptanları adı verilen idarî bir sistem kurmuştu. İlk kaptanlık 1558'de Gradiška'da, en son kaptanlık da 1802'de Hutovo'da kurulmuştu ve toplam kaptanlık sayısı 39'u bulmuştu. Her kaptanlık belirli bir arazıye sahipti ve arazi dahilinde bulunduğu en büyük kale adına göre adlandırılırdı.[17]

Fatih Sultan Mehmet Bosna'yı fethettiği zaman bölge halkına dinî serbestlik getirmiştir. Fatih, Katoliklerin ve Bogomil mezhebindeki Bosna Hristiyanların devlet hizmetinde yetişmelerini sağlamıştır. Fakat Bogomiller Müslümanlara daha yakın görülüyorlardı. Birkaç asır süren Katolik kilisesi ile Bogomil mezhepteki kralların ve Macarların zulmü, Bogomillerin toplu olarak İslamiyeti kabul etmesine sebep olmuştur. Bogomiller Osmanlı Devleti'nin saraylarında ve ordusunda önemli görevlerde bulunmuşlardır. Bogomill mezhebine bağlı Boşnaklar Macarları iyi tanımaları ve Papalığı sevmemeleri sebebiyle Macaristan ile yapılan savaşlarda önemli bir rol oynamışlardı. Boşnaklar her zaman Osmanlı Devleti'nin kuzeybatı sınırını korumuşlardır ve Bosna böylece önemli bir Osmanlı kalesi olmuştur.

Boşnaklar İslâmiyet'i kabul etmeleri, devlete bağlılık ve güvenilirliklerini sayesinde Osmanlı Devleti'nin hükümetinde önemli görevlere kadar yükselmişler, defterdar, kaptan-ı derya ve sadrazam dahi olmuşlardır. Osmanlı tarihinde beş kez sadrâzamlığa getiren Hersekzade Ahmet Paşa (1497-1516), üç kez sadrazamlık yapan Damat İbrahim Paşa (1596-1601) ve meşhur sadrazam Sokollu Mehmet Paşa, Boşnak kökenlidir. Sadrâzamlık yapan diğer Boşnak sadrazamlar şunlardır: Lala Mustafa Paşa (1580-1580), Malkoç Ali Paşa (1603-1604), Lala Mehmed Paşa (1604-1606), Derviş Mehmed Paşa (1606-1606), Kara Davud Paşa (1622-1622), Hüsrev Paşa (1628-1631), Topal Recep Paşa (1632-1632), Salih Paşa (1645-1647), Sarı Süleyman Paşa (1685-1687), Damat Melek Mehmed Paşa (1792-1794).

[17] "Osmanlı Devleti'nde Bosnalı Müslümanların Durumu", *a.g.m.,* s. 347.

Osmanlı dönemindeki Bosna'nın en önemli ve dikkat çekici özelliklerinden birisi nüfusun geniş bölümünün İslam dinine geçmesidir. Boşnakların Müslümanlığı kabul etmesinde sosyolojik, ideolojik ve psikolojik unsurlar İslamlaşmasında rol oynamıştır. Ayrıca Boşnakların eski inancı olan Bogomill mezhebine ait bir takım unsurların ve âdetlerin İslam'a yakın oluşu, Boşnakların İslamı benimsenmesini kolaylaştıran faktörlerden olmuştur.

Osmanlı hakimiyeti döneminde Bosna Hersek'teki şehirler, sanat, ticaret, eğitim ve din merkezleri haline gelmiştir. Şehir ve kasabaların insan yapısı çok çeşitlidir. Dinî görevliler (müezzinler, imamlar, hatipler, vaizler), ilkokul ve lise öğretmenleri (muallimler ve müderrisler), yargı mensupları (müftüler ve kadılar) gibi görevliler şehir merkezlerine yerleşmişlerdir. Askerî ve idarî memurlar (voyvodalar, subaşılar, mütesellimler ve diğerleri) çoğunlukla kendilerine ait merkezleri ya da konaklarını şehirlerde kurmuşlardır.[18]

İslam dini en çok şehirlerde veya nehirlerin yakınlarında kurulan yerleşim yerlerinde yayılmıştır. Burada yaşayan insanlar içerisinde en fazla çiftçilikle uğraşan insanlar arasında İslamın daha yüksek oranda yayılmış olduğunu görmek mümkündür. Özellikle Fojnica, Kreševo, Srebrenica ve Olovo'da gibi Manastırların ve kiliselerin olduğu yerlerde ise İslam'ın halk nezdinde diğer bölgelere nazaran daha az kabul gördüğünü söylemek mümkündür.[19]

Boşnaklar İslam dinini kabul etmek suretiyle İslamî tarzda eğitim veren medreselerde eğitim görme imkanına sahip olmuşlardır. XVI. yüzyılda Saraybosna bir eğitim ve kültür merkezine dönüşmüştür. Saraybosna'dan sonra diğer yerlere de bu kurumlar yayılmaya başlamıştır. Osmanlılar ile birlikte Bosna Hersek'te yeni bir yaşam tarzı gelişmiş, yeni tarzda şehirler kurulmuş, İslam kültürü, eğitim ve edebiyatı yayılmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Türk ve İslam etkisi mimaride de görülmektedir. XV. ve XVI. yüzyıldan itibaren çarşılar, kervansaraylar, camiler, medreseler inşa edilmiştir, bu yapılar günümüzde de hizmet vermeye devam etmektedir.

Bosna Hersek ülkesi 1463 yılından 1878 yılına kadar 400 yılı aşkın bir süre Osmanlı Devleti hakimiyeti altında kalmıştır. XVIII. yüzyıldan itibaren Avusturya-Macaristan Devleti, Bosna Hersek'i ele geçirmek istemiştir. 13 Temmuz 1878'de Berlin'de Avrupalı devletlerin katılımıyla düzenlenen kongre de Bosna Hersek'in yönetimi Avusturya Macaristan'a bırakılmıştır. Uzun yıllardır Bosna Hersek'i ilhak etmek suretiyle Adriyatik denizine karadan direkt ulaşabilmeyi hedefleyen Avusturya hükümeti, bu arzusuna 1878 yılında kavuşmuştur.

[18] "Osmanlı Devleti'nde Bosnalı Müslümanların Durumu", *a.g.m,* s. 358.
[19] Bk. Grupa Autora, *a.g.e.*, s. 113.

Avusturya Macaristan'ın Bosna Hersek'i ilhak etmesi 29 Temmuz'da başlamış ve 28 Ekim 1878'de tamamlamıştır.[20]

1.3. BOŞNAK HALK EDEBİYATI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Boşnak Halk edebiyatı ve sözlü kültür ürünleri ile alakalı ilk bilgiler 16. Yüzyıla dayanır. 1530 yılında *Benedikt Kuripešić*[21], *Bosna, Sırbistan, Bulgaristan ve Rumeli Seyahatnâmesi* adlı eserinde Güney Slavlarının yaşadığı coğrafyada insanların âdetleri, yaşam tarzı ve folkloru hakkında önemli bilgiler verir. Yine burada *Malkošić*[22] adlı bir komutan hakkındaki söylenen şarkılardan bahsedilmektedir. Bosna ve Hırvatistan'da komutan Malkošić hakkında söylenen çok sayıda epik şiirin varlığını onun eserinden öğrenmekteyiz.[23]

Boşnak halk edebiyatının en yaygın türlerinden olan sevdalinkaların ilk örneği, 1574 yılına ait bir eserde karşımıza çıkmaktadır. Hırvat yazar *Luka Botić* Split[24] pazarında Adil isimli Müslüman Boşnak delikanlının Marija (Mara) Vornić adlı Hristiyan genç kıza olan aşkını dile getirdiği sevdalinkayı eserine kaydetmiştir.[25]

Hırvatistan'ın Rovinj şehrinde doğan ve seyahat için Bosna topraklarına gelen *Pavle*[26] adındaki gezgin, 1640 yılındaki yazısında Visoko şehrinde[27] yaşayan bir halk şairinden bahsetmektedir. Pavle'nin ifadelerine göre bu şair okuma yazma bilmemesine ve herhangi bir eğitim görmemesine rağmen işinin ustası bir çalgıcıdır. Önemli günlerde, özellikle akşam ziyafetlerde çalmakta ve şiirler okumaktadır. Pavle, Bu halk ozanı hakkında bilgiler vermiş ve söylediği şiirlerin bazılarını kaydetmiştir.[28]

Boşnak Anonim/Halk Edebiyatı'nın ilk yazılı bilgilere ulaştığımız diğer bir önemli kaynağı *Erlangen Yazıtları'*dır. Erlangen Yazıtları Bosna, Hırvatistan ve Sırbistan halk edebiyatlarının en eski ve günümüzde elimize ulaşan toplu bir derleme kitabıdır. Yazıtlar

---

[20] "Bosna-Hersek İle İlgili Arşiv Belgeleri (1516-1919)", *T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ,* Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Y. 7, s. 49.

[21] Benedikt Kuripešić Slovenya'da doğmuştur. 1530 yılında Avusturya-Macaristan elçisi olarak Balkan ve Bosna Hersek üzerinden İstanbul'a seyahat etmiştir.

[22] Tarihi bir şahsiyet. 1530'lu yıllarda Bosna'nın batısında kendi ordusu vardı, sancak bey olarak de atanmaktaydı.

[23] Benedikt Kuripešić, "Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530.", İlk baskının başlığı "Itinerarium Wegrayss, Kun. May. potschafft gen Constantinopel dem Türkischen Keiser Soleyman. Anno XXX-MDXXXI", Almancadan çeviren: Đorđe Pejanović, *Čigoja Štampa,* Beograd, 2001, s. 7.

[24] Hırvatistan'ın ikinci en büyük şehri. Önemli ticaret merkezi.

[25] Ayrıntı bilgi için bk. Muhamed Žero, "Sevdah Bošnjaka", *Ljiljan,* Sarajevo, 1995, s. 6.; Munib Maglajlić, "Usmena lirika Bošnjaka", *Preporod,* Sarajevo, 2006, s. 5-6.

[26] Tarih belgelerde çok az rastlamaktayız. Birçok rahip gibi o yıllarda Balkanları gezmekte Bosna üzerinden de geçmekteydi.

[27] Bosna Hersek'in merkezinde olan şehir. Günümüzde Bosna Piramitlerin olduğu şehir olarak tanınmaktadır.

[28] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, "Bosanskohercegovačka književna hrestomatija Knjiga II, Narodna književnost", *Zavod za izdavanje udžbenika,* Sarajevo, 1972, s. 5.

1913 yılında Almanya'nın Erlangen şehrinin Üniversite kütüphanesinde bulunmuştur. Alman Slavist *Gerhard Gesemann* bu eser ile alakalı ilk çalışmaları yapmıştır ve 1925'te ilk baskısı yayımlanmıştır. Gesemann, bu kayıtların XVI. yüzyılın ilk yıllarında tutulduğunu düşünmektedir. Erlangen Yazıtlarında Slavlara ait 217 halk şiiri bulunmaktadır ve bunların 40 tanesi lirik şiirlerdir.[29]

Dubrovnikli[30] şair ve tercüman *Đuro Ferić* Boşnaklara ait çok sayıda halk şiiri ve atasözünü toplayıp Latinceye çevirmiştir. Bu çevrilen örnekler arasında Bosna Hersek'ten arkadaşları tarafından kendisine gönderilen metinler de bulunmaktadır. Bunun yanında *Ferić,* Ezop, Fedra ve La Fontainea'yı örnek alarak 1794'te *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae* adlı hayvan hikayeleri kitabını yayımlamıştır. Bunun yanında daha 6 tane halk şiiri kitabı yayımlamıştır. Avusturyalı tarihçi Johannes Müller'le arkadaş olmuştur ve ona sık sık mektuplar göndermiştir. Gönderdiği mektupların arasında Boşnak baladı "Hasanaginica"nın de bir tane versiyonu bulunmaktadır. Böylece Boşnak Halk Edebiyatı araştırmalarına büyük bir katkı sağlamıştır.[31]

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Dalmaçya ve Adriyatik Denizin kıyılarını gezmekte olan *Alberto Fortis*[32] seyahat ettiği bölgelerde yaşayan halkın âdetleri ve edebiyatları ile alakalı bilgilere kaleme aldığı seyahatnamesinde yer vermiştir. 1774 yılında *Viaggio in Dalmazia (Putovanja po Dalmaciji/Dalmaçya Seyahatnamesi)* adını verdiği seyahatnamesinde Boşnakların en meşhur baladı olan *"Hasanaginica"* da yer almıştır.[33] Bu baladı nereden, nasıl duyduğu ve nasıl yazdığı ile ilgili kayıtlar günümüze kadar bulunmamaktadır. Alberto Fortis baladı "Xalostna Pjesama Plemenite Asanaghinize" başlığı altında kaydetmiştir. Fortis sadece onu kaydeden adam değil, bu baladın ilk eleştirmeni de olmuştur. Baladı İtalyancaya çevirip dünya edebiyatlarına tanıtmıştır. Bir sene sonra Goethe

[29] Bk. Hatidža Krnjević, "Muslimanske pjesme Erlangenskog rukopisa", *Zbornik istorije književnosti, Odjeljenje literature i jezika SANU,* knj. 7, Beograd, 1969, s. 209-268.
[30] Hırvatistan'ın Adriyatik Denizi sahilinde bulunan şehri.
[31] Đuro Ferić 1798 yılında Viyanadaki Saray Kütüphanesinin müdürü ve tarihçi olan Johannes Müller'e gönderdiği*"Ad clarissimum virum Johannes Müller Georgii Ferrich Ragusini Epistola, Dubrovnik 1798"* adlı kitabında 37 tane halk şiiri toplamıştır. Şiirlerin iki tanesi epik şiiridir, onlardan biri Boşnak baladı *"Hasanaginica"* olmaktadır. Ferić latinceyle yazılan ama Fortis'in, değişmeyen *"Hasanaginica"sını* göndermekteydi. Ayrıntı bilgi için bk. Katja Bakija, "Đuro Ferić između hrvatskog i latinskog jezika", Studia balcanica bohemoslovaca V., priredio Ivan Dorovský, *Masarikova univerziteta, Matice Moravska,* Brno, 1970, s. 29-37.
[32] d. 1741 ö.1803.;İtalyan seyahatçı, rahip ve bilim adamı.
[33] Bk. Alberto Fortis, "Viaggio in Dalmazia", *Presso Alvise Milocco, All' Apolline,* Venezia, 1774, s. 98.

tarafından bu balad Almancaya çevirilmiş, Herder ise 1778'de kendi eserinde bu balada yer vermiştir.[34]

XVIII. yüzyılda Boşnak halk edebiyatı ve halk şiiri ile alakalı önemli bilgilere *Mula Mustafa Bašeskija*[35] ve Fransız *Mark Renea Brier Derivo'ın*[36] kalme almış olduğu eserlerden ulaşıyoruz. Mula Mustafa Bašeskija *Ljetopis (Ruzname)* adlı eseri 18. yüzyıl Saraybosnasındaki sosyal hayat, gelenek-görenekler, sözlü kültür ürünleri gibi Boşnak folkloru ile alakalı çok önemli verilere ulaşmamızı sağlamaktadır.[37] Eserinde halkın kullandığı dili, deyimleri, atasözleri, söylediği şiirleri, gece sohbetlerinde anlatan hikâyeleri yer almaktadır. En fazla bilgi sevdalinka hakkında vermektedir.

Babası elçi olan Mark Renea Brier Derivo, Dubrovnik şehrinde büyümüş ve burada eğitim görmüştür. Kendisi büyük bir edebiyat bilgisine sahip olmuştur. Halk şiirleri ve tiyatro parçaları, özellikle komedileri kaleme almıştır. Eserleri İtalyanca ve Fransızcaya çevirmiştir. Çevrilen eserlerin arasında "Hasanaginica" baladı da bulunmaktadır. Onun çalışmaları Boşnak edebiyatının Avrupa'da tanınmasında etkili olmuştur.[38]

XIX. yüzyıldan itibaren Boşnak sözlü kültür ürünleri bilimsel metotlar ışığında kayıt altına alınmaya ve incelenmeye başlamıştır. İlk olarak XIX. yüzyılın başlarında *Vuk Stefanović Karadžić*[39] Güney Slavlarının yaşadığı coğrafyada folklor ürünlerini kayıt altına almaya başlamıştır. *Mala prostonarodnja Slaveno-Serbska pesnarica (Küçük* [40] adlı ilk kitabı 1814 yılında Viyana'da yayımlanmıştır. Bu kitap Boşnak folklor araştırmaları için çok önemli bir eserdir. Daha sonra 1853'te ise 50 adet halk hikayesi metninden oluşan diğer kitabını yayımlamıştı.[41] Vuk Stefanović Karadžić Bosna Hersek'i ziyaret etmemiş olmasına rağmen bu bölgenin halk şarkıcıları, âşıkları, halk nazım ve nesir örnekleri birçok eserinde yer almaktadır.

---

[34] Bk. Johann Gottfried Herder, "Volkslieder", *Mentem Alit Et Excolit, K.K. Hofbibliothek Österr. Nationalbibliothek,* Leipzig, 1778, s. 309.
[35] d.1731 ö.1801; Boşnak seyahatnâme yazarı.
[36] d.1770 ö.1823; Fransız kökenli Hırvat yazarı. Hırvatistan'da *Marko Bruerević* olarak da tanınmaktadır.
[37] Mula Mustafa Bašeskija, "Ljetopis (1746-1804)", Prijevod s turskog, uvod i komentar Mehmed Mujezinović, *Sarajevo Publishing,* Y. 3, Sarajevo, 1997, s. 189.; Türkçesi Haz. Kerima Filan, "XVIII. Yüzyıl Günlük Hayatına Dair Saraybosnalı Molla Mustafa'nın Mecmuası", *Connectum Yayınevi,* Sarajevo, 2011.
[38] Mark Renea Brier Derivo halk edebiyatla ve özellikle halk nazım ile ilgileniyordu. Eserlerin arasında *"Hasanaginica"yı* da
"Le Divorce" başlık altında Fransızcaya çevirmiştir.
[39] d.1787 ö.1864; En ünlü ve en önemli Sırp dilbilimci ve araştırmacı.
[40] Bk. Vuk Stefanović Karadžić, "Mala prostonarodnja Slaveno-Serbska pesnarica", *U pečatnji Ioanna Šnirera,* Vien, 1814.
[41] Bk. Vuk Stefanović Karadžić, "Srpske narodne pripovijetke", *Štamparija Jermenskog manastira,* Beč, 1853; Ömer Aksoy, "Boşnak Sözlü Kültür Araştırmaları Tarihi", *BAE Dergisi,* Cilt 6, Sayı 1, Temmuz 2017, s. 1-32.

Boşnak Halk Edebiyatı ürünlerinin toplanması ve yayımlanması noktasında Fransiskan rahipleri[42]çok önemli roller üstlenmişlerdir. Bunlar içerisinde özellikle *Ivan Frano Jukić, Matija Divković, fra[43] Grga Martić, fra Stjepan Matijević, fra Marijan Šunjić. fra Stjepan Margitić* isimleri ön plana çıkar. Bosnalı Fransiskanlar her gün halkla irtibata geçmeleri için halk şairlerle tanışmaktaydı ve halk edebiyat türlerinin toplaması ve derlemelerini kolayca yapmaktaydılar. Onların arasında en çok dikkat çekici isim Ivan Frano Jukić'tir. 1858'de Jukić'in ölümünden bir yıl sonra onun epik halk şiirleri (*Narodne piesme bosanske i hercegovačke)* kitabı yayımlamıştır.[44] Bu kitabı Grga Martić ve Jukić birlikte hazırlamıştır. Halk arasında *Jukićka* olarak adlandırılan bu kitabın ikinci baskısı Mostar'da 1892'de yayımlanmıştır.[45] Halk şiirlerinin yanında Jukić halk hikayeleri, atasözleri ve bulmacaları da kayıt altına almıştır. Bütün bu eserler aynı zamanda Jukić tarafından yayımlanan *Kolo* ve *Bosanski prijatelj* adlı süreli yayınlarda da yayımlanmıştır.

Trebinje şehrindeki Avusturya Konsolosluğunda çalışan ve Karadžić'in arkadaşı ve meslektaşı olan *Vuk Vrčević'in[46]* de Boşnak folklor çalışmalarında önemli rolü var. Vrčević derlediği şiirlerin büyük bir kısmını Karadžić'e yayınlaması için vermiştir. Vrčević'in diğer topladığı şiirler Belgrad'da bulunan *Sırbistan Güzel Sanatlar Akademisi Arşivi'nde* bulunmaktadır. Derlediği malzemenin çoğunu Trebinje şehri civarında kaydetmiştir. Boşnakların epik şiirleri ile alakalı ilk müstakil eser Vrčević'in kayıt altına aldığı malzeme sayesinde yazılmıştır.[47] Vrčević'ten çok daha önce *Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekit[48]* tarafından Boşnak epik şiirleri kayıt altına alındığına dair bilgiler bulunsa da bugün bu kayıtlar elimze ulaşmamıştır. Muvekit'in en önemli eseri Türkçe yazdığı *Tarih-i Bosna* adlı kitabıdır.

Boşnak Halk Edebiyatının çalışmalarında önemli bir yere sahip bir diğer isim Nikola Tordinac'dır[49]. Tordinac 1875 yılında ilk eserini yazmıştır. Onun edebiyat hayatına Bosnalı Fransiskan Fra Grga Martić'in büyük etkisi vardı. Bosna'yı ziyaret ettikten sonra *Hrvatske narodne pjesme i pripovijetke iz Bosne (Bosna'dan Hırvat Halk Türküleri ve Hikayeleri)* adlı

[42] Fransiskanlar XIII yüzyıl başlarında Assisli Aziz Francesco'nun kurduğu Hristiyan tarıkatı.
[43] 'Fransiskan' kelimesinin kısaltması.
[44] Bk. Ivan Frano Jukić, "Narodne piesme bosanske i hercegovačke", *Tiskarna Drag. Lehmanna i drugara,* Osijek, 1858.
[45] Ömer Aksoy, *a.g.m.*, s. 9.
[46] d.1811 ö.1882; Babasının sayesinde yazma okumaya öğrenmiştir ve mahkemede yazıcı olarak çalışmıştır. İtalyanca ve Almancayi öğrenip çeviri yapmaktaydı.
[47] Vuk Vrčević, "Pjesme koje samo hercegovački Turci pjevaju, Knjiga prva", *Arhiv Srpske akademije nauka i umetnosti*, Etnografska zbirka, br. 355., Beograd; Ömer Aksoy, *a.g.m*., s. 11.
[48] d.1825 ö.1888: Boşnak tarihçi.
[49] d.1858 ö.1888; Hırvat yazarı.

kitabı 1883'te Vukovar'da[50] yayımlanmıştır. *Kamil Blagajić'in*[51] Zagreb'te 1886'da yayımlanan kitabı içerisindeki metinlerin çoğu Müslümanlara aittir. Altı ay Bosna Hersek'te kalan Blagajic, kaldığı süre zarfında Travnik şehrinde[52] yaşayan Veli-bey Hasanpašić adlı bir halk ozanı ile tanışmıştır ve ondan 4 tane balad kaydetmiştir. Bu baladlar Morić kardeşlerin ölümü anlatan balad, erkek kardeşini kurtarmak içim oğlunu kurban eden anneyi anlatan balad ve mutsuz, ölen âşıkları anlatan baladdır.

IX. yüzyılın sonlarında *Friderich Krauss*[53] Bosna Hersek'i gezip Boşnaklara ait çok sayıda folklor malzemesni kayıt altına almıştır. Kraus Müslüman Slavların epik şiirlerini İliyada ve Odessa'sı ile mukayese etmiştir. *Pandžić Huso i Pavečić Luka Pobra-Pjesme naših Muhamedovaca* (1885) *(Panciç Huso ve Paveçiç Luka-Bizim Müslümanların Şarkıları)* ve *Tri riječi Hercegovca (1885) (Hersek'ten Üç Sözcük*) adlı Boşnak folkloru ile alakalı iki kitap yazmıştır.[54]

Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak[55] da Krauss gibi Boşnak halk edebiyatı ürünlerini derleme işi ile uğraşmıştır. Topladığı halk atasözleri, hikâyeleri, şiirleri ve deyimleri *Narodno blago (Halkın Hazinesi)* ve *Istočno blago (Doğunun Hazinesi)* adlı iki tane kitapta yayımlamıştır. Bunun dışında yüzlerce Boşnak masalını kayıt altına almış ve bunları kitaplaştırarak yayımlamıştır.

Kosta Herman (Hörmann)[56] da 1887 yılından 1890 yılına kadar arkadaşları ile birlikte Boşnak Müslüman epik şiir derlemeleri yapmış ve derlediği malzemeden *Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini (Bosna Hersekli Müslümanların Halk Türküleri)* adlı iki kitaptan oluşan eserlerini yayımlamıştır. İlk kitabı 1888'de ikinci kitabı ise 1889'da Saraybosna'da yayımlanmıştır. 1888 yılında açılan Saraybosna'daki Ulusal Müzesinin ilk müdürü olmakla birlikte 1889'da müze bünyesinde çıkarılan *Glasnik"(Haberci)* adlı dergide de görev almıştır. Bu dergide de önemli sayıda folklor ürünü yayımlanmıştır. Kosta Herman'ın yayımlamadığı şiirlerin çoğu *Narodne pjesme Muslimana u Bosni i Hercegovini (Bosna Hersekli Müslümanların Halk Türküleri)* adlı eserde 1966 yılında Bosna Hersek Ulusal Müzesi'nin özel baskısı altında yayımlanmıştı.

---

[50] Doğu Hırvatıstan'ın kenti.
[51] d.1861 ö.1933; Hırvat şairi ve yazarı.
[52] Bosna'nın merkezinde sadrazamların yaşadığı şehri.
[53] d. 1859 ö.1938; Kraus Avusturya-Macaristan'ın Rudolf şehzadesinin emriyle 1884 ve 1885 yılında Bosna Hersek'te birçok araştırma yapmıştır.
[54] "Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu "Most"", broj 117-118, Mostar 1999, s. 28-29.
[55] d.1839 ö.1902; Boşnak yazarı, tarihçi, sanatçı ve 1893 1899 yılları arasında Saraybosna Belediye Başkanıydı.
[56] d.1850 ö.1921; Avusturya-Macaristan İmparatorluğun 1878 yılındaki kuşatması sonraki yıllarda Bosna Hersek'te memur olarak çalışmaktaydı.

Ljudevit Kuba [57] 1885-1929 yılları arasında Slavların yaşadığı toprakları seyahat edip Güney Slavlarına ait sözlü kültür ürünlerini toplamıştır. *Pisné charvatské (Hırbat Şarkıları), Pisné dalmatské (Dalmaçya Şarkıları) ve Pisné bosensko-hercegovské (Bosna Hersek Şarkıları)* adlı çalışmaları *Slovanstvo ve svých zpevech* dergisinde 1884-1929 yılları arasında yayımlamıştır. Ayrıca onun derlediği şiirler Bosna Hersek Ulusal Müze Dergisinde 1906'dan 1910'a kadar yayımlanmıştır. Bosna Hersek'te kaldığı dört aylık sürede birkaç tane de Boşnak baladı kaydetmiştir. Bunları içerisinde en önemlileri ölüm cezasıyla cezalandırılan Ibrahim-bey'i, Hifzi-bey Đurmišić'i ve Morić kardeşlerin ölümlerini anlatan baladlardır.

XX. başlarından itibaren Boşnok folkloru hem yerli hem de yabancı araştırmaların ilgi odağı olmuştur. Başta Güney Slavlarının epik gelenekleri olmak üzere Boşnak folklor ürünleri kayıt altına alınıp incelenmiştir. XX. yüzyılın ilk yarısında meşhur Amerikalı folkloristler *Milman Parry*[58] *ve Albert Lord*[59] 1933 yılında Boşnak epik şiirleri ile alakalı çalışmalara başlamışlardır. Onlarla aynı dönemde *Muhamed Hadžijahić* Saraybosna'da 1935 yılında *Građa za povijest narodne poezije Muslimana iz Bosne u XVI, XVII i XVIII stoljeću (Bosnalı Müslümanların 16. 17. 18. yüzyıllara Ait Tarihî Halk Türkülerinin Yapısı)* adlı çalışması yayımlanmıştır. Bu çalışmada tespit ettiği Bosnalı Müslümanların tarihi halk şiirlerini yayımlamıştır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze değin Boşnak folkloru ile alakalı çalışma yapan isimlerin içerisinde *Alija Nametak, Đenana Buturović, Hatidža Dizdarević-Krnjević, Munib Maglajlić, Rašida Durić, Aiša Aličić, Enes Kujundžić* gibi araştırmacılar ön plana çıkmaktadır.

[57] d.1863 ö.1956; Çek Cumhuriyetinde dünyaya gelen ressam ve öğretmen.
[58] d.1902 ö.1935; ABD'li filolog ve dil araştırmacı.
[59] d. 1912 ö.1992; Paryy'nin takipçisi.

2. BÖLÜM: BOŞNAK HALK EDEBİYATI

2.1. Boşnak Halk Edebiyatının Nesir Türleri

2.1.1. Halk Hikayeleri

Boşnak halk hikayelerinin derleme ve araştırmaları tarihi XIX. yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Özellikle yüzyılın sonlarına doğru Boşnak halk hikayeleri yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kayıt altına alınarak yayımlanmış ve incelenmiştir. Bunlardan 1887 yılında *Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak'ın Narodno Blago* adlı eseri Boşnak halk hikayeleri ile ilgili yapılan çalışmalardan en önemlilerindendir. Bu eserde Bosna Hersek'in değişik bölgelerinden derlenmiş şiir ve atasözlerin yanında birçok halk hikayesi bulunmaktadır.[60]

1893'te Saraybosna'da *Edhem Mulabdić* tarafından yazılan *Rukovijet šale (Şaka Demeti)* adlı eser içerisinde çok sayıda Boşnak halk hikayesi barındırmaktadır. Bunların büyük bir çoğunluğu Nasreddin hoca ile alakalıdır.[61] Boşnak halk hikayelerininin kayıt altına alınması noktasında 1888 yılında Saraybosna Ulusal Müzesi kurulduktan sonra müze bünyesinde çıkarılmaya başlayan *Glasnik* dergisininn rolü büyüktür. Yine 1900 yılında Boşnak aydın kişilerden oluşan bir grup *Behar* adlı kültür-edebiyat dergisini kurmuş, 10 yıl boyunca yayımlanan derginin her sayısında Boşnaklardan derlenen halk hikayeleri yer almıştır.[62]

XX. yüzyılın başlarından itibaren halk hikayeleri ile alakalı derleme ve inceleme çalışmaları yapan önemli isimlerden ilki Alija Nametak'tır. Nametak, tüm hayatı boyunca kendi imkanları ile Boşnak halk hikayelerini yayınlamaya ve tanıtmaya çalışmıştır.[63] Bütün hayatını kendi imkanlarıyla Boşnak sözlü kültür ürünlerinden olan halk hikayelerini derlemeye ve kayıt altına alma işine adamıştır. Günümüzde Boşnak halk hikayeleri ile ilgili araştırma yapan en önemli isim ise Aiša Softić'tir. Onun 1997 yılında yayımlanan eseri

[60] Bk. Mehmed beg Kapetanović Ljubušak, "Narodno blago", Sarajevo, 1887.
[61] Bk. Edhem Mulabdić, "Rukovijet šale, Knjiga I", *Časopis Bošnjaci,* Sarajevo, 1893.
[62] Enes Kujundžić, "Usmena epika Bošnjaka", *Svjetlost,* Sarajevo, 1997, s. 37-38.
[63] Bk. Alija Nametak, " Narodne pripovijesti bosanskohercegovačkih muslimana", Sarajevo, 1975. ; Alija Nametak, "Bajram žrtava:novele", *Matica hrvatska,* Zagreb, 1931.; Alija Nametak, "Dobri Bošnjani: crtice, pripovijesti, novele", *Matica hrvatska,* Zagreb, 1937. ; Alija Nametak, "Trava zaboravka: izabrane novele", *Biblioteka Ars Lektira, Sarajevo Publishing,* Sarajevo, 1998.

Antologija bošnjačke usmene priče (Boşnak Sözlü Hikayeler Antolojisi), Boşnak halk öykülerin araştırılmasında yeni bir yol ve bakış açısı getirmiştir.[64]

Boşnak halk hikayeleri Balkanların karışık ve içi içe girmiş etnik yapısından ötürü karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu coğrafyanın uzun yıllar farklı etnik grupların göçlerine sahne olması, Doğu'dan Türk, Batı'dan ise Germen toplulukların bölgedeki önemli orandaki kültürel nüfuzu neticesinde Güney Slavlarının yaşadığı bölge her zaman Doğu ve Batı dünyanın birleşme noktası olarak görülmekteydi. Bu durum halk hikayelerini ve halk hikayeciliği geleneğini de etkilemiştir. Boşnak Halk öyküsü anlatıcıları ve aktarıcıları ile ilgili kayıtlar çok az sayıda bulunmaktadır. Birçok araştırmacı Boşnak halk öyküleri içerik ve muhteva özellikleri ile anlatma teknikleri bakımından Balkanlardaki diğer etnik grupların ve Orta-Batı Avrupa edebiyatlarındaki halk hikayelerinden ayırt etmemektedir. Ancak halk şiirinde olduğu gibi halk hikâyelerinde de Doğunun, Doğu hikâyelerinin etkisi büyüktür.[65]

2.1.2. Masallar

Masallar, Boşnak halk anlatıları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Boşnak masalları da tüm dünya masallarındaki gibi olağanüstü olaylara ve kahramanlara bağlı olan bir türdür. Boşnak masalları, Türk masalları gibi *"Bio jednom jedan..." "Bir varmış, bir yokmuş..."* formel kalıbıyla başlamaktadır. Boşnak Halk Edebiyatında var olan masallarda, Türk, Arap ve İran edebiyatına ait olan masaların etkisini belirgin bir şekilde gözlemlemek mümkündür. çok küçük değişmelere rastlamaktayız. İyi kalpli ve başkahramanlara yardım eden periler, diğer taraftan kötü olanlar cadılar ve ejderhalar Boşnak masallarının da vaz geçilmez tipleridir. Boşnak masallarında en çok rastlanılan motifleri; kahramana kötülük yapan anne, baba, kardeş motifleri, kahramanın evinden ayrılması ve bir gün tekrar evine dönmesi, maceraları esnasında karşılaştığı zorluklar, engeller ve bunlar için vermiş olduğu mücadeleler, iyilerin her zaman galip, kötülerin ise mağlup gelmesi ile iyilerin her zaman ödüllendirilmesi ve kötülerin yapmış oldukları kötülüklerden ötürü cezalandırılması vb. şeklinde sıralamamız mümkündür.[66]

---

[64] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 37-38.

[65] Boşnak halk hikayeleri muhteva bakımından hem Avrupa hem Doğu edebiyatlarından faydalanmıştır. Hikayelerin basş konusu açısından da büyük bir çeşitlilik gösterilmiştir. Kahraman konusunda da etkisi büyüktür, Nasrettin hoca başta olmak üzere kahramanların temel özellikleri de değişmemiştir. Fakat kahramanlar sadece kendi özelliklerle Boşnak ortama uymuş olmuşlardır. Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e,* s. 197-216. Daha fazla bilgi için bk. Aiša Softić, "Antologija bošnjačke usmene priče", *Alef,* Sarajevo, 1997.

[66] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 39-41.

2.1.3. Efsaneler

Efsaneler bir olayı gerçekte olmuş gibi olağanüstüleştirerek yıllarca nesilden nesle anlatmaktadır. Efsanede anlatılan olaylar bazen gerçek olmayabilir ama efsaneler çoğunlukla gerçek olaylara ve gerçekte yaşamış kişilere dayanmaktadır. Efsaneler doğal olayları ve şeyleri tarihteki şahsiyetleri ve tarihte vuku bulan olayları anlatmaktadır ve mitolojik inanışlara dayanmaktadır.[67] Boşnak efsaneleri de bu özelliklerinden ötürü araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Tarihi kaynaklarda Boşnak efsaneleri ile ilgili ilk kayıtlar Molla Mustafa Bašeskija'ya aittir. Onun *"Ljetopis"* adlı eserindeki Saraybosna ile alakalı vermiş olduğu efsaneler, Saraybosna'da bulunan bazı mekanların ve tarihi yapıların tarihleri hakkında bilgi sahibi olmanın yanında bu dönemde Boşnaklarda var olan halk inançları ve hurafeler hakkında önemli bilgiler vermektedir.[68] Bu toprakların en eski yerlileri hakkında da efsaneler bulunmaktadır.[69]

Bosna Hersek'te anlat tarihî efsaneler padişahlar, halk kahramanları, şehirler, kaleler, kasabalar, Osmanlıların Bosna'yı fethetmesi, İslâmlaşma günü konulardan mürekkeptir.[70] Özellikle Osmanlılar tarafından Bosna'nın fethedilmesi Boşnak efsaneleri içerisinde çok sık konu edilmektedir. Devlet ve din için süren savaşlarda acılar içinde ölen şehitler, iyi yürekli evliya ve gaziler, Boşnak epik şiirlerinde çok sık rastladığımız *Gürz İlyas-Cerzelez Ali'nin*[71] maceraları gibi konularda efsaneler de konu edilmektedir.[72]

2.1.4. Hayvan Masalları

Dünya edebiyatlarında olduğu gibi Boşnak edebiyatında da hayvanların kişileştirilerek konuşturulduğu masallara rastlarız. Bu masallar dinleyiciye istendik ahlaki değerleri kazandıracak mesajlar içermektedir. Boşnak hayvan masallarında kaynağını hem Doğu hem

---

[67] Özkul Çobanoğlu, *a.g.e.,* s. 150.
[68] Mula Mustafa Bašeskija, *a.g.e.,* s. 189.
[69] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 42.
[70] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 42-43.
[71] Bk. Muhamed Hadžijahić, " Narodne pjesme o Đerzelez Aliji", *Štamparija Omer Šehić,* Sarajevo, 1934.
[72] *"Müslüman Güney Slavlarının sözlü kültürü unsurlarını en güzel yansıtan örneklerden bir tanesi Gürz İlyas'dır (Cerzelez Ali). Gürz İlyas hakkındaki ilk bilgilere İbrahim Peçevi'nin Osmanlı Tarihi adlı eseri ile Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde rastlamaktayız. Onun yapmış olduğu kahramanlıkların anlatıldığı epik hikayeler günümüzde dahi Boşnaklar arasında popürlerliğini korumaktadır. Gürz İlyas'ın yanı sıra Müslüman Güney Slavlarının sözlü geleneğinde Türk akıncılarının yapmış oldukları akınlar ile göstermiş oldukları kahramanlıklar mühim bir yer tutar."* Ömer Aksoy, "Bosna Hersek ve Boşnak Folkloru İle İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar Üzerine bir Bibliyografya Denemesi", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Dergisi,* C.5., S. 10., Edirne, 2015, s. 117; Gürz İlyas konusunda daha fazla bilgi için bk. İbrahim Peçevi, "Tarih-i Peçevi I", İstanbul, 1867, s. 237; Evliya Çelebi, "Seyahatnâme, (6.Kitap)", C.1. YKY Yay., İstanbul, 2010, s. 232-245.

Batı kültüründen hem de yerli hayattan alan motifler ve bunların etkileri görülmektedir. Bu tür ile ilgili ilk ciddi çalışmaları *Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak* yapmıştır. Belirli sayıda masalı Saraybosna'da çıkan *"Behar"* dergisinde yayımlamıştır.[73] Boşnak hayvan masallarındaki içerisinde en çok rastlanan hayvan kahramanları uyanık tilki, sakar kurt, yavaş ve hırslı porsuk, korkak tavşan, aptal karga, saf koyun, inatçı ama sempatik eşek olmaktadır. Bu hayvanlar, taşımış olduğu özellikler ile gerçek hayatta farklı karakterlere sahip olan insanları temsil etmektedir.[74]

2.1.5. Fıkralar

Boşnak halk fıkraları önemli oranda Türk kültüründen beslenmiştir. Çoğu sempatik ve becerikli olan Nasreddin Hocaya dayanmaktadır. Boşnaklar arasında Nasreddin Hoca fıkraları olduğu gibi veya yerel olarak uygulanarak anlatılmaktadır. Boşnak fıkraların konuları günlük yaşayan hayatından almaktadır; politik, sosyo-ekonomik durumları, özel, kişisel hayatı.

Anadolu'da doğup tüm dünyaya yayılmış olan bu meşhut fıkra tipi ve Nasreddin Hoca karakteri Bosna Hersek'te Boşnakların milli kahraman olarak sevilmiş ve bu bağlamda bu coğrafyadaki sözlü ve yazılı kültürde geçmişten günümüze kadar hayat bulunmuştur.[75] Nasreddin Hoca Balkan ve Bosna Hersek coğrafyasında İslâm ve Türk kültürüyle birlikte girmiş olmuştur. Sonraki dönemlerin yazarların eserlerinde de onun etkisi görülmektedir.

Başka kişilere ait fıkralar Nasreddin Hoca fıkralarıymış gibi anlatmaya başlanmıştır. Bosna Hersek coğrafyası Nasreddin Hoca fıkraların büyük kısmı Anadolu coğrafyasındaki anlatmalara paralellik göstermektedir. Bugün Balkan toplumları tarafından Nasreddin Hoca'nın ne kadar Türk olduğu biliniyorsa da yine bu toplumlarca Nasreddin Hoca bir o kadar da Boşnak'tır, Arnavut'tur, Hırvat'tır, Sırp'tır, Bulgar'dır ve Makedon'dur.[76]

---

[73] Behar Dergisi 1900 yılında Saraybosna'da çıkmaya başlamıştır. Boşnak önemli edebiyatçılar, Edhem Mulabdiç, Safvet Bey Başagiç ve Osman Nuri Haciç tarafından kurulmuştur ve onlar da ilk editörleri olarak tanımaktadır. Dergide büyük bir sayıda halk edebiyat malzemelri yayımlamıştır. Günümüzde de çıkmaktadır.

[74] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 44.45.

[75] Edip Muftić, " Nasrudin Hodža i Bošnjaci, Bošnjačka književnost u književnoj kritici", Sarajevo, 1998, s. 721-729.

[76] Nasreddin Hoca konusunda daha fazla bilgi için bk. Zülfikar Bayraktar, "Bosna Hersek Sözlü Kültüründe Nasreddin Hoca Tipi Üzerine", *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, Ağustos 2012, s. 33-42.

Boşnakça Metin:

AZRAIL

Došlo vrijeme smrti Nasrudin hodže. Pozvao je svoju ženu. "Hanuma moja, obuci najljepše haljine, fino se namiriši, nakiti se i dođi djedi kraj mene." "Dragi hodža, jesi li ti poludio?Kako da se uređujem dok si ti u ovakvom stanju?" Hodža joj reče: "Pa lijepo, draga moja, kad Azrail dođe, možda mu se svidiš pa tebe odvede umjesto mene.

Türkçe Metin:

AZRAİL

Nasreddin Hoca ölüme yaklaşmış. Karısını çağırmış. "Hanım, en güzel elbiselerini giy, iyice kokular sürün, tak takıştır, yanıma gel, otur." "Ayol Hoca, delirdin mi? Sen bu durumdayken ben nasıl süslenirim?" Hoca ona: "İyi ya sevgilim, Azrail gelince belki beğenip benim yerime seni götürür" demiş. [77]

2.2. Boşnak Halk Edebiyatı Nazım Türleri

2.2.1. Lirik Şiirler

Eski Yunan'da lirik türler, *lyra* adlı enstrüman ile birlikte söylenen şiirler olarak adlandırılmıştır. Bu şiir kısa, en fazla 50-60 mısradan oluşan, duygu ve düşünceleri dile getiren edebiyat türü olarak tanınmaktadır.[78] Lirik şiirlerde insanların en derin duygu ve düşünceleri terennüm edilmektedir. Bu duygu ve düşünceler, motifler ve resimler aracılığıyla canlandırılmaktadır. Halkın duygularının yansıtıldığı lirik şiirler genel itibariyle bir enstrüman eşliğinde veyahut geleneksel halk oyunları ile birlikte icra edilmektedir.

Boşnak sözlü geleneği içerisinde teşekkül eden lirik şiirler, farklı ezgilerde ve çok farklı şekillerde, dil bakımından ise halk şiirinde kullanılan ve *halk Boşnakçası* olarak adlandırılan tüm Boşnakların anlayabileceği bir dilde yaratılmıştır. Bu dil deyimlerle, atasözleriyle, hoş söyleyişlerle dolu, canlı, sevimli ve her gün konuşulan gündelik Boşnak dilidir. Boşnakların halk dilinde lirik tarzda meydana getirdikleri şiirleri içerisine ninni, sevdalinka, romans gibi nazım türlerini dahil edebiliriz. Bu nazım türleri ilk dönemlerde

[77] Bk. Alija Nametak, *Nasrudin Hodža*, Svjetlost, Sarajevo, 1987.
[78] Enes Kujundžić, *a.g.e.*, s. 15.

şehirlerde, ağa, bey ve diğer aydın kişilerin konaklarında icra edilmiştir. Daha sonra şehir kahvehanelerde, düğünlerde ve halk arasında yapılan çeşitli şenlikler ile topluluklarda söylenmeye başlamıştır. Boşnak halk şairleri ellerinde sazları ile kahramanlık, ölüm, tabiat, güzelin ve güzelliğin anlamı, mutluluk ve hüzün gibi insanî duyguların işlendiği lirik şiirleri terennüm etmişlerdir. Günümüze kadar değerini yitirmeyen Boşnak Halk şiiri sevdalinka, ninni, balad, kahramanlık destanı, halk şarkıları gibi türlerden oluşmaktadır.

2.2.2. Ninniler

Lirik tarzda yaratılan Boşnak halk şiirleri içerisinde yer alan ilk tür ninnilerdir. Anne ve babanın çocuğuna karşı olan sevgisi ile yaratılan şiirler olarak tanımlanmaktadır. Şekil itibariyle çok fazla hacimli olmamakla beraber sade bir üslubu vardır. Sözlü edebiyatın en eski şekillerinden biri olarak kabul gören ninniler neredeyse dünya üzerinde varlığını sürdüren tüm toplumlarda bulunmaktadır. Boşnak ninnileri ile alakalı olarak yapılan bilimsel çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Boşnak sözlü şiiri içerisinde kökü çok eskilere dayanan zengin bir ninni söyleme geleneği bulunmaktadır.[79]

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Majka sina u ruži rodila, *ružica mu rumenilo dala,* *travica ga na se dočekala,* *čelica ga medom zadojila,* *bila vila eba Mehi bila,* *lastavica ezan izučila,*[80]	*Anne oğlu gül bahçesinde doğurdu,* *gül ona allık verdi,* *çimen üzerine aldı,* *arı bal ile emzirdi,* *beyaz peri Meho'nun ebesi idi,* *kırlangıç ezan söyledi (okudu)*

2.2.3. Düğün Şarkıları-Şiirleri (düğünlerde söylenen şiirler)

Lirik tarzda yaratılan Boşnak halk şiirleri içerisinde düğün şarkıları-şiirleri ikinci grupta yer alır. Bu şiirler mutluluk ve neşeyi dile getiren duygular ile terennüm edilir. Bu şiirler içerisinde kız isteme, gelinin evinde gidişi, anne ve babası ile münakaşaları, damadın evine girmesi vs. gibi düğünlerde yapılan tüm adet ve uygulamaları görmek mümkündür. Düğün şiirleri içerisinde evliliğin huzurlu, bereketli ve daim olması amacıyla söylenen dualar

[79] Boşnaklara ait ninniler ile alakalı olarak daha fazla bilgi için bk. Alija Nametak, "Od bešike do motike; Narodne lirske i pripovijedne pjesme bosanskohercegovačkih Muslimana", Sarajevo, 1970; Jasmina Musabegović, "Bošnjačke uspavanke", *Preporod*, Sarajevo, 1997.
[80] Alija Nametak, *a.g.e*; Enes Kujundžić, *a.g.e*., s. 16.

da bulunmaktadır. Bu şiirlerde en çok rastlanan motif aşktır ve bazı şairler onları aşk şiirleri içerisinde değerlendirmektedir.[81]

Gelinin, evinden çıkarken söylenen bir şiir:

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dobro pođi naša seko mila, *dušmani ti pod nogama bili,* *prijatelji na put izlazili!* *Mlad' djevere čuvaj našu seju* *bajraktare, razvijaj bajrake* *razvijaj ji' nebu pod oblake...* [82]	*Sevgili kardeşimiz hayırlısıyla git,* *düşmanlar ayaklarının dibinde olsunlar,* *dostlar önüne çıksınlar!* *Sağdıç bey, kardeşimize iyi bak,* *bayrakçı bey, bayrakları aç,* *gökyüzüne kadar aç...*

Düğün konvoyu damadın evine gelirken söylenen bir şiir:

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kakva ono jeka sa poprijeka, *ko' no iđe kroz goru zelenu,* *al' su lovci ali su trgovci?* *Nit' su lovci niti su trgovci* *neg' svatovi mlade neve naše.* *Dobro došli kićeni svatovi* *i doveli našu mladu nevu.* *Svekrvice, otvori kapiju,* *neka uđe neva u avliju.* [83]	*Karşıdan nasıl bir gürültü duyuluyor,* *yeşil tepeden kim geliyor,* *avcılar mı, tüccarlar mı?* *Ne avcılar ne tüccarlar* *Genç gelinimizin konvoyu.* *Hoş geldiniz sevgili misafirler* *ve genç gelinimizi getirdiniz.* *Kayınvalide, aç kapıyı,* *Gelin bahçene (avluna) girsin.*

2.2.4. Ayin Törenlerinde Söyleyen Şiirler

Ayin ve törenlerde söylenen şiirleri iki gruba ayırabiliriz:

1. Çeşitli bayramlarda söylenen şiirler (Ramazan, Kurban gibi dinî bayramlar)
2. Tabiat unsurları ile alakalı olarak söylenen şiirler (dodolske-yağmur duası gibi)

Ayin ve törenlerde söylenen şiirler biçim, dil ve üslup itibariyle sade bir görünüm arz eder. Bu şiirler din ve büyüleri bir araya getiriyor. Şiirler insanın doğa ve hayata bakış açıları gösteriyor. Çoğu Avrupa milletlerinin benzeyen şiir türleri var. Ayın törenlerinde söyleyen

[81] Düğün şarkıları-şiirleri aşk, gençlik ve güzelliğin nazmı olarak görülmektedir. Aşk bu geçiş döneminin temeli olmaktadır. Aşk sonsuz ve vazgeçilmez bir motiftir. Daha ayrıntı bilgiler için bk. Bogoljub Petranović, "Srpske narodne pjesme iz Bosne (ženske)", knj. I, Sarajevo, 1867; Vuk Stefanović Karadžić, "Srpske narodne pjesme", Knjiga I, Beograd, 1953; Nikola Tordinac, "Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne", Vukovar, 1883.
[82] Alija Nametak, *a.g.e*; Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 62.
[83] Alija Nametak, *a.g.e;* Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 62.

şiirler insanlığın en eski dönemlerinden itibaren ortaya çıkmıştır. Bu tür şiirlerde mitolojik motifler de bulunmaktadır ve dini ve din dışı törenlerde yer almaktadırlar.

Ramazan bayramında çocuklara söylenen bir şiir:

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Uči, uči hodže *klan(j)aj, klanjaj, badže* *kad ramazan nastane,* *svako dobro postane,* *meleći se otvore,* *šejtani se zatvore,* *samo jedan ostane-* *sikiricu nosa,* *sitnu dicu gon(j)a*[84]	*Oku, oku, imam* *namaz kıl, namaz kıl, beyefendi* *Ramazan geldiğinde,* *hersey iyi olur,* *melekler çıkar,* *şeytanlar kaybolur,* *yalnız bir tane kalır-* *küçük balta alır,* *çocukları kovalır*

2.2.5. Mizahî Şiirler

Mizahî şiirler de ninniler gibi halk arasında çok sık rastlanılan halk şiiri örnekleri değildir. En çok bilinen örneklerine Erlangen el yazmasında rastlamaktayız. Bunlardan en ünlüsü de burada yer alan *Star se ćurčić pomladio*[85]adlı şiirdir. Yaşlı bir damat adayının konu edindiği şiir, nesilden nesile aktarılarak yüzyıllarca Boşnak sözlü edebiyatında yaşatılmıştır. Bu şiirleri mizah unsuru olarak karı-koca ilişkileri, gibi motiflerle doludur. Bu şiirlerde olağanüstü motiflere de sıkça rastlanır. Karı-koca ilişkilerde sıkça yaşlı koca ve genç karısı görülmektedir. Kadınlar eşlerini beğenmeyip ona tuzak kurmaktadır. Bazen gerdek gecesinde de tuzak kurulmaktadır. Bu tür şiirlere neredeyse tüm Balkan milletlerin halk edebiyatlarında rastlamaktayız.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Star se deda pomladio, *Bilu bradu ōbrišio,* *A brkove obojio,* *Dok Almāz*[86]*u privario.* *Stade dedo leđa peći,* *A Almazi suze teći,* *Al' Almaza mudra bila,* *Jastuk slame nakljukala,*	*Yaşlı dede gençleşmiş,* *Almaza'yı kandırıncaya kadar,* *Beyaz sakallını kesmiş,* *Bıyıklarını ise boyamış.* *Dede kendini göstermeye başlamış,* *Almaza'nın gözyaşlarını akmaya başlamış,* *Ama Almaza uyanıkmış,* *Yastık samanla doldurmuş,*

[84] Alija Nametak, *a.g.e.*; Enes Kujundžić, *a.g.e.*, s. 60.
[85] Munib Maglajlić, "Bošnjačka usmena lirika", *Sarajevo Publishing*, Sarajevo, 2000, s. 6-7.
[86] *Almasa/Almaza*-Boşnak kadın ismi.

Uz dedu ga prislonila. *"O Almaza, dušo moja!"* *Kad se dedo prevrnuo,* *Jastuk slame prigrlio:* *"Di l' ti noge, di l' ti glava?* *Sva si taka i jednaka."* *Stade slame šušljavina,* *Stade dede plačevina:* *"Privari me mlada cura![87]*	*Dedenin yanına koymuş,* *"Ey Almaza'm, canım benim!"* *Dede dönünce,* *Samanlı yastığa sarılmış:* *"Bacakların nerede, başın nerede?* *Hep aynı ve eşitsin."* *Saman hışır hışır ses çıkarmaya başlamış,* *Dede ağlamaya başlamış:* *"Genç kız beni kandırmış!*

2.2.6. Sevdalinkalar

Boşnak aşk şiirlerinin en bilinen örnekleridir. Boşnak anonim halk edebiyatının da en önemli türü sevdalinkadır. Şekil bakımından bazı yönleriyle türkü ve manilere benzeyen sevdalinkalarda kısaca bir aşk öyküsü anlatılmaktadır.[88] Sevdalinka Boşnaklara ait bir türdür ve Müslüman kasabalarında ortaya çıkmıştır. Aynı dilin ağızlarını konuşan Sırp ve Hırvat topluluklarda bu tür görülmemektedir**.** Boşnak Anonim halk edebiyatının en yaygın lirik türü olan sevdalinkalar, Boşnakların İslamiyet'i kabul etmesiyle değişen kültürel yapının sonucunda ortaya çıkmıştır. İlk örnekleri Osmanlı döneminin ilk yıllarında rastlamaktayız. Osmanlı döneminden itibaren Bosna Hersek'te kurulmaya başlayan şehirler ile birlikte ilk sevdalinka örnekleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle ev, bahçe (*Boş. Bašča/bahča/bašta*), çardak (*Boş.* č*ardak*) avlu (*Boş. avlija*), mahalle (*Boş. mahala*), cami (*Boş. džamija*), tekke (*Boş. tekija*), bezistan (*Boş. bezistan*) vd.'den teşekkül eden Osmanlı şehir yapısı; Müslüman Doğu'nun kadın-erkek ilişkileri, Boşnak halk kültüründe yeni davranış kalıpları oluşturmuş ve bu kültürel yapının ürünü olan sevdalinkalar teşekkül etmiştir.[89]

Geleneksel toplum yapısının gereği olarak görüşüp buluşamayan ve gizli gizli bir araya gelmeye çalışan sevdalılar, okudukları sevdalinkalarla birbirlerine seslerini duyuruyorlardı. Sevdalı iki gencin buluşma yerleri ise genellikle pencere dibi oluyordu. Aşığın pencere dibinde söylediği sevdalinkaya, maşuk kafes arkasında bir başka sevdalinka ile ya da aynı

[87] Alija Nametak, *a.g.e,* s. 34-35.
[88] Fatih İyiyol, Alena Ćatović, "Sevdalinkalarda Türk-Boşnak Halk Kültürünün Ortak Unsurları", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Dergisi,* S. 1/1, 2012, s. 246-264.
[89] Fatih İyiyol, Alena Ćatović, *a.g.m.,* s. 246-264.

sevdalinkanın bir bölümüyle cevap verirdi. Böylece iki âşık birbirlerine duygularını ifade ederlerdi.[90]

1780/1781 yılında Mula Mustafa Bašeskija Saraybosna'yı konu edindiği ve Türkçe olarak yazdığı *Rûz-nâme'de* Saraybosnadaki kültürel hayattan bahsetmiştir. Geçmiş zamandaki Bosna Hersek'te sevdalinka söyleme geleneği ile ilgili bu eserdeki kayıtlar şöyledir:

1194 (1780/1781) yılında 17 tane genç kadılardan oluşan bir grup anlaşarak hafta içinde en az iki kere çehaya-mehkeme[91], İsa bey ve diğer arkadaşların katılımcılığıyla sohbetleri hazırlanırdı. Katılan kadılar da şunlardır: Hadžimusić (Hacimusazade) Abdulah efendi, Alikadići (Alikadizadeler), müftünün damadı Kurevija (Kurevizade), Ćemerlić (Ćemerlizade), Pinji (Pino-ogli), Abdurahman ve Salih-ağa, Lutfulah Ćurčić (Kurkizade), Mutevelić (Mutevelizade), Sulejman Ablagija, Ismail Handžič, Dukatar, Fazlagić, Cigić vs. Kısaca, 20-30 tane çeşitli yemeklerle dolduran sahanlarla olan 7 tane sofra kurulurdu, ney üflerdi, sevdalinkalar söylerdi ve espriler yapardı, hersey için de 40, 50 tane groş[92] verilirdi.[93]

Bašeskija'dan edindiğimiz bilgilere göre kadınlar da haftada bir kez toplanır, sohbet helvası yapar ve sevdalinka söylerlerdi. Sevdalinka genel itibariyle gerçek tarihî şahsiyetler ile birlikte Saraybosna, Banja Luka, Višegrad, Gradačac, Mostar gibi Bosna Hersek'in şehirleri ve bu şehirlerin sahip oldukları güzellikleri de anlatmaktadır.

Sevdalinkalar, Boşnak edebiyatının sonraki yıllarında da görülmektedir. Özellikle XX. yüzyıldaki Safvet beg Bašagić, Musa Ćazim Ćatić, Osman Đikić, Hamza Humo, Ahmed Muradbegović, Hamid Dizdar, Selver Pašić gibi Boşnak şairlerin eserlerinde sevdalinka örnekleri yer almıştır.[94]

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Bulbul mi poje, *Zora mi rudi,* *A moga dragog nema.* *Ena ga, majko!*	*Bülbül öter,* *Şafak sökünce,* *Benim yârim yok.* *İşte yâr orada, annem!*

[90] Munib Maglajlić, *a.g.e.,* s. 34-35.
[91] Osmanlı dönemi Bosna Hersek mahkemelerde çalışan, sadrâzamlar veya paşaların yardımcısı.
[92] Eski zamanlarda kullanılan bozuk para.
[93] Mula Mustafa Bašeskija, a.g.e., s. 189.
[94] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 17-19.

U džul-bašči *Pod ružicom mi spije.*[95]	*Gül bahçesinde* *Gülün altında uyuyor.*

2.2.7. Romanslar

Romanslar, diğer lirik şiirlerden daha uzun olmakla birlikte epik şiirlerden daha kısa olan lirik şiirlerdir. Romanslar, yaşanmış olayları, aşk ve kurnazlık/uyanıklık ile ilgili vakıaları mizahî bir tavırla söylemektedir. Buna rağmen birçok edebiyat araştırmacısı, romans türünü aşk şiiri olarak tanımlamaktadır. Romanslarda kadın baştan çıkaran olarak görülmektedir ve kendi isteklerini saklamakta ve sonunda gerçekleştirmektedir. Romanstaki aşk platonik aşk değil, gerçek ve yaşayan bir aşktır. Anlatılan mevzu trajedik bir hadise olarak betimlense de, şiirin sonunda her zaman mutlu bir son söz konusudur. Romanslar, baladlar gibi aynı olayları anlatabilmektir. Fakat farklı olarak romanslarda baladlarda olduğu gibi trajik bir son söz konusu değildir. Kahramanlar, trajik bir şekilde hayatlarını kaybetmemektedir. Romans ve baladların konuları benzer bir şekilde gerçek hayattan, özellikle de insanların günlük yaşamından almaktadır.[96]

Romans türü ile ilgili yapılan araştırmalar XIX. yüzyıl sonlarından itibaren başlamaktadır. Birkaç romans örneğine 1925 yılında yayımlanan Erlangen Yazıtlarında da rastlıyoruz.[97] Vuk Stefanović Karadžić de halk şiiri kitabında birkaç Boşnak romans örneği vermiştir.[98] XIX.yüzyılın sonlarından ve XX. yüzyılın başlarından itibaren romanslar ile alakalı Boşnak araştırnacıların çalışmaları göze çarpar. Bunlardan ilki ve en önemlilerinde bir tanesi *Mehmed Dželaludin Kurt'un*[99] *Hrvatsle ženske pjesme (Hırvat Kadın Şarkıları)* adlı eserinde yer verdiği romans örnekleridir. Kitabın başlığıın *Hırvat Kadın Şarkıları* olmasına rağmen içerisinde yer alan romanslar Boşnaklara aittir.[100]

[95] Muhamed Žero, *a.g.e.,* s. 37.
[96] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 19-20.
[97] 1720 yılında yazılan Erlangen Yazıtları Güney Slavların halk edebiyatlarının en eski kaynağı olarak görülmektedir. Kimin tarafından yazıldığını bilmeyen yazıtlar 1913 yılında Almanya'daki Erlangen şehrinin üniversite kütüphanesinde Alman Slavist Gerhard Gesemann'ın sayesinde bulunmuştur. Yazıtlarında da Slavların 217 tane halk şiiri örneği yer almakta. Daha fazla bilgi için bk. Hatidža Krnjević, *a.g.e.,* s. 209-268.
[98] Bk. Vuk Stefanović Karadžić, *a.g.e.*
[99] d. 1876 ö. 1944; Mostar şehrinde dünyaya gelen, Boşnaklar arasında önemli yer alan tercüman, avukat ve halk bilimci.
[100] Enes Kujundžić, *a.g.e.,* s. 19-20.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Telal viče od jutra do mraka	***Tellâl Sabahtan Akşama Kadar Bağırıyor***
Telal viče od jutra do mraka: *"Ko j'u koga noćas na konaku,* *Nek ne ide rano sa konaka;* *Utekla je pašina robinja* *I odnijela dva tovara blaga* *I ukrala sahat iz njedara*	*Tellâl sabahtan akşama kadar bağırıyor:* *"Bu gece kim kime konaklamaya gitti,* *Konaktan erkenden gitmesin;* *Paşanın hizmetçisi kaçtı* *Ve hazinenin iki yükü götürdü* *Ve kucaktaki saati çaldı*
I odvela ata iz ahara *I povela Muju haznadara.*	*Ve ahırdaki atı götürdü* *Ve Mujo hazinedarını götürdü.*
Susreli je pašini kavazi: *Kuda bježiš, pašina robinjo?* *Što će tebi dva tovara blaga,* *Što ukrade sahat iz njedara,* *Zašto vodiš ata iz ahara,* *Kuda vodiš Muju haznadara?* *Blago nosim da putem ne prosim.*	*Paşanın kavasları onunla karşılaştılar;* *Nereye kaçıyorsun, paşanın hizmetçisi?* *İki hazinenin yükünla ne yapacaksın,* *Kucaktaki saati niye çaldın,* *Atı ahırdan niye götürüyorsun,* *Mujo hazinedarını nereye götürüyorsun?* *Yolda dilenmemek için hazineyi götürüyorum,*
Sahat nosim da gdje ne zakasnim,	*Bir yere geç kalmamak için saati götürüyorum,*
Ata vodim da pješke ne hodim, *Haznadara-da ne spavam sama."*[101]	*Ayakta gitmemek için atı götürüyorum,* *Hazinedarı da-yalnız uyumamak için."*

2.2.8. Epik Destanlar

Boşnak epik destanları ile alakalı ilk kayıtlar XVII. yüzyıla aittir. Đenana Buturović *Usmena epika Bošnjaka (Boşnak Sözlü Destanları)* adlı eserinde Boşnak epik destanlarının ortaya çıkış dönemi ile ilgili şunları söyler:

Boşnak epik destanlarının kağıda geçirilen ilk kayıtları XVIII. yüzyıla aittir. Fakat XV. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl sonları arasındaki döneme ait bazı seyahatnâmelerde ve biyografilerde de Boşnak epik destanlarından birkaç örnek bulunmaktadır.[102]

Araştırmacıların Boşnak epik destanlarının teşekkül tarihi ile ilgili iki teori bulunmaktadır. Araştırmacılar tarafından en çok kabul gören birinci teoriye göre Boşnak epik destanlarında bahsi geçen olaylardan sonra destanlar yaratılmaktaydı. Daha az araştırmacı

[101] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*,s. 33.
[102] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 75-76.

tarafından kabul gören ikinci teoriye göre ise epik şiirleri XVI. ve XVII yüzyıldan itibaren, yani bu destanların yazılı kaynaklarda ilk kez geçtiği dönemde teşekkül etmiştir.[103]

Boşnak epik şiiri sadece kırsal kesimde yaşayan halk arasında yaratılan bir tür değildir. Kasabalarda da tüccar, işçi ve esnaf kesim arasında da ortaya çıkan ve söylenen bir şiir türü olma özelliğine sahiptir. Epik şiirlerde lirik şiirlerden farklı olarak sadece kişisel lirik duygular üzerine yoğunlaşmadan olayları ve şahsiyetleri anlatmaktadır. Genel itibariyle epik şiirlerin konusu tarihte yaşayan kahramanlar ve katıldığı muharebeler olmaktadır. Bu sebepten onlar *kahraman şiirleri* olarak da adlandırılmaktadır.

Boşnak Epik şiirinde söyleyen kişiler genelde erkeklerden oluşmaktadır. Çoğunlukla söyleyen kişi şiirde geçen savaşçı veya askerin bizzat kendisidir. Böyle bir şahsiyet epik şiirde geçen olağanüstü özelliklere de sahip olmaktadır. Boşnak epik şiirinde kadın şahsiyetleri ikinci plana düşmekte veya hiç geçmemektedir. Bazı edebiyatçılar bu yüzden epik şiirleri *erkek şiirleri* olarak tanımlamaktadır. [104]

2.2.9. Baladlar

Baladlar, Boşnak Halk Edebiyatının sevdalinkalarla birlikte en bilinen türlerindendir. *"Balad"* terimi Latince *"ballare-dans etmek, oynamak"*[105] kelimesinden gelmektedir. Balad terimini edebî bir terim olarak 1761 yılında ilk kez kullanan İngiliz Thomas Percy'dir.[106] Baladlar muhteva ve şekil özellikleri itibariyle farklılık hususiyetlere sahiptir. Güney Slav halklarının edebiyatlarında daha çok sözlü geleneğe bağlı bir biçimi olarak görülmektedir. Baladlar işlediği genel konuları ve hayatı olduğu gibi yansıtması itibariyle tüm Avrupa toplumlarının baladlarının birbirine benzemekte ve ulusal motifleri bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca Baladlarda eski inanışlar ve mitolojik unsurları da bulunmaktadır. Ez cümle baladlar Goethe'nin dediği gibi *baladlar gizemli şiirler*[107] olarak tanınmaktadır.

Boşnak baladları ile alakalı en eski kayıtlar, Erlangen yazıtlarında bulunmaktadır. Erlangen Yazıtlarındaki baladların nasıl ve ne zaman kaydedildiği hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Boşnak baladları en az 15 en çok 200 mısradan oluşturmaktadır. Birçok balad örneğinde bir kahraman ve o kahramanın hayatı etrafında teşekkül eden

[103] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.,* s. 75-76.
[104] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.,* s. 75-76.
[105] Đenana Buturović, Lada Buturović, "Antologija bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama, Hasanaginica, Smrt braće Morića, Smrt Omera i Merime", *Svjetlost,* Sarajevo, 2002, s. 6.
[106] Đenana Buturović, Lada Buturović, *a.g.e.,* s. 6.
[107] Đenana Buturović, Lada Buturović, *a.g.e.,* s. 6.

mücadele ve savaşlar konu edilmektedir. Kahramanlar geleneksel ailelerden gelen bireyler olmakta ve genelde etrafındaki insanların onların hayata bakışını veya duygularını kabul etmemeleri kahramanların acılarının sebebi olmaktadır. Bu mücadeleler çoğu zaman olumsuz bir şekilde sonlanmaktadır.[108]

Boşnak baladlarında en çok rastlanan konular ihanet, mutsuz hayatı yaşayan ve ölen âşıklar, sevgilisinin yerine oğlunu kurban eden anne, aşkına sadık olan delikanlı, kızın nazar değmesi neticesinde vefat eden delikanlı şeklindedir. Bununla birlikte insanlardan gelen kötülükler, nefret, kıskançlık, haset, kibir, kötü düşünceler gibi insanî duygulara da baladlarda çok sık rastlamaktayız. Boşnak baladlarının dile getirilen aile çatışmaları trajik bir şekilde neticelenmektedir. Baladlardaki trajedi depremler, seller, büyük hastalıklar gibi tabiat olayları ve toplumsal hadiseler şeklinde de terennüm edilebilmektedir.

Baladların kahramanları olağanüstü ve insanın aklına gelemediği güçlerle savaşmaktadır. Boşnak Halk Edebiyatındaki güzel kadın kahramanları nazarlardan, lânetlerden, büyülerden ve kötü tabiat güçlerinden sebep olması neticesinde ölmektedir. Gençlik ve güzelliğin hızla sona ermesi çoğu baladın en önemli konusu olmaktadır. Metinlerde verilen diyaloglar aracılığıyla olay örgüsünün dramatize edilmesi sağlanır. Epik şiirlerin başkahramanı erkek iken baladların başkahramanı kadın, onun kişisel hayatı ve düşünce dünyası olmaktadır. Boşnak baladlarınının ilk yaratıcılarının kadınlar olduğu sanılmaktadır. Kadınlar baladları gecelerde, helva sohbetlerinde halk oyunlarıyla birlikte veya yalnız, küçük akordeon (dugmetara) eşliğinde söylemektedir.[109] Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna Hersek'te yönetimi elinde bulundurduğu dönemlerde araştırmacı Ludovik Kuba, Güney Slavlarının edebiyatları üzerine çalışmalar yaparken Bosna Hersek'e, daha doğrusu Mostar şehrine geldiği zamanda Ramazan ayı devam etmekteydi ve o sırada yapılan âdetler ve örfler dikkatini çekmişti:

Herkes Ramazan'ı gündüz oruç ve gece iftar şeklinde iki yönlü olarak değerlendirmektedir. Ailelerden erkek fertleri gusle[110] veya tamburla,[111] kadınlar ise yemekte

[108] Munib Maglajlić, "Usmena balada Bošnjaka", *BZK Preporod*, Sarajevo, 1995, s. 99-116.
[109] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 15-28.
[110] Güneyslavların gelenksel, halk enstrümanı. Halk şiirler söylerken erkek tarafından kullanılır.
[111] Güneyslavların gelenksel, halk enstrümanı. Halk şiirler söylerken erkek tarafından kullanılır, saza benzemektedir.

kullanılan ve sesi çıkaran tepsi ile şiirleri söylemektedir. O uzun gecelerde kadın uzun etekleri gibi uzun şiirler okumaktadır.[112]

Geleneksel ve sıkı ahlâkî aile ilişkilerine rağmen Boşnak baladları mutsuz kadınların kaderlerini ortaya çıkarmaya başarmıştır. Baladlar ve aynı anda birlikte gelişen sevdalinkalar kadınların aile içerisindeki gayrimeşru yeri ve eşitsizliklerine işaret etmektedir. En önemli Boşnak baladı olarak tanınan *"Hasanagicina"* kendi hayatları ile ilgili kararlar alamayan kadınların feryatlarını terennüm etmektedir. *"Omer i Merima"* baladı ise ailelerine karşı çıkan cesur gençlerin hikayesini anlatmaktadır. Baladlar diğer edebiyat türlerinin dile getiremediği ve toplum içerisinde hala devam eden; insanın toplumla çatışmalarını ortaya çıkarmaktadır. Bu özelliği ile Boşnak baladlarının Boşnak insanını ve onun edebî değerlerinin işlendiği türler olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Baladlar sadece aşk ve trajedi üzerine söylenen manzumeler değil, aynı amanda Boşnak toplumunda bir nevi tarihi olarak tanımlanabilmektedir.

Konularına göre baladları 6 gruba ayırabiliriz. Bunlar: mutsuz genç kızlarının hikayelerinin anlatıldığı baladlar, ölüm yüzünden ayrılan âşıkların hikayeleri, mutsuz karı-kocalar, çaresiz anne-baba ve aile içindeki ilişkilerinin anlatan baladlar. Ölüm nedeniyle ayrılan sevgililerin hikayelerinin anlatıldığı baladlar ise Boşnak baladları içerisinde en sevilen baladlar olarak bilinmektedir. Mutsuz gelinleri anlatan baladların arasında en çok rastlanan motif, "soğuktan donarak ölen gelin" motifidir. "Soğuktan donan gelin″ motifi yeni evine giden gelinin yolda maruz kaldığı fırtına ve kar neticesinde hayatını kaybetmesinin hikayesini anlatmaktadır. Yolda geçen felaketler aslında gelinin yeni evinde yani damadın evinde yaşayacağı hüzünlü hayata işaret etmektedir. Yolda ″soğuktan donan gelin" motifi, şairlerin farklı balad versiyonları yaratabilmesi için zengin bir kaynak olmuştur. Bu tür baladlarda gelin felaketleri yaşarken diğer davetliler ise kaçıp kendini kurtarma çabası içerisindedir.

Boşnak baladlarının en önemli özelliklerinden bir tanesi de yerel motifleri bünyesinde barındırmasıdır. Baladların büyük bir kısmı yerel kültürel ve geleneksel özellikler ile şekillenmiştir. Şairler, tarihçiler ve kronikler bir şehirde veya kasabada yaşamış olayı veya şahsiyet üzerinden kurguladıkları baladları yaratmışlardır. Saraybosnadaki Moriç kardeşlerin ve İbrahim-bey Kustura'nın ölümleri adlı baladlarda yaşanan ölüm hadisesi baladın yaratıcısı üzerinde önemli tesiri olduğu muhakkaktır ki yaşanan hadise üzerine balad söylenmiştir. Bu

[112] Munib Maglajlić, *a.g.e.,* s. 15-28.

hadiseler sadece yaşanılan zamanda değil, yıllarca sonraki dönemlerde de hafızalardan silinmemiş ve toplum belleğine kazınan bu olay üzerine balad söylenmiştir.

Saraybosna yeniçeri ordusunda asker olan Moriç kardeşlerin ölümünü anlatan balad Bosna Hersek'te söylenen en yaygın baladlardan biri olmasının yanında yerel motifleri bünyesinde ziyadesiyle barındırmaktadır. Aynı zamanda bu balad sözlü edebiyat geleneğinde en uzun süre yaşayan baladlar arasında yer almaktadır. Baladın olay örgüsü, Saraybosna'da XVIII. yüzyılın ortasında ortaya çıkan isyanda ölen Hadži Mehmed (paşa) ve Ibrahim-aga Morić'in hikayelerine dayanır. 3 Mart 1757 yılında Saraybosna kalesinde Morić kardeşlerin yanı sıra 20 kişi idam edilmiştir. Bu isyan Saraybosna ve çevresinde "Morić İsyanı" olarak bilinmektedir. Tanınan ve soylu bir aileden gelen bu iki kardeşin ölümü üzerine ailelerinde hiçbir erkek kalmaması, şairlerin bu trajedik olaya daha fazla ilgi duymasını sağlamıştır. Oğullarının ölümünün haberi alan Morić kardeşlerin annesi şiirin farklı verisyonlarında trajik bir kadın kahraman olarak görülmektedir. Çocuklarının ölümlerinden sonra 15 sene daha yaşamıştır.

Ama baladın bir kadın kahramanı olarak Morić kardeşlerin annesi bu şiirlerde çocuklarının ölmüş bedenleri her akıllarına geldiğinde tekrardan can vermektedir. Baladda en çok dikkat çeken trajedi motifleri ölüm neticesinde ölenin doğduğu şehirden ve sevdiği kişilerden ayrılması ve kadersiz kardeşlerin idam edilmesidir. Fakat bu baladın gerçek trajik kahramanı "suçsuz suçlu olan" Morić kardeşlerin annesi olmaktadır.

Boşnak baladları içerisinde önemli yre sahip diğer iki balad Hifzi-bey Đurmišić'in ve idam edilen İbrahim-bey Kustura'yı anlatan baladlardır. Tuzla ve Bijeljina şehirlerinin ordularının komutanı Hifzi-bey Đurmišić'in 1876 yılında ölümünü konu alan balad neredeyse Bosna Hersek'in tamamında anlatmakatdır. Hifzi-beyin kahramanlıkları o dönemde çok bilinmekteydi. Bazı sözlü gelenek şairlerine göre Hifzi-bey subay Salih Zeki paşa tarafından ihanete uğramıştır. Bu sebepten bu baladın muhtevasında ihanet motifi de görülmektedir. En az 20 versiyonu olan bu baladda belli başlı 6 motifle karşılaşırız. Bunlar: Hifzi-beyin Salih Zeki paşa tarafından ihanet edilmesi, Salih paşanın Hifzi-beyi ölümcül bir göreve göndermesi, yolda olan tehlike için uyarması, kahramanın bilerek tehlikeli duruma gitmesi, savaş ve acı çekmesi ve ölen kahramanın vedalaşması motifleridir. Ölen kahramanın vedası tüm versiyonlarda en önemli motiftir. Kahraman ölümü esnasında sevdiği insanlara savaşta kullandığı eşyalar ile birlikte özel eşyalarını kendisini hatırlamaları için göndermiştir. Şiirde Hifzi-bey Đurmišić'in bile bile tehlikeye gitmesi baladın temeli olmuştur. Öleceğini bilmesine

rağmen vazgeçmemiştir. Baladın tek kahramanı olan Hifzi-bey kaderiyle mücadele etmektedir. O uyarıları dinlemeden kahramanlık ideali ölümden kaçmak yerine o ölümü seve seve karşılamıştır.

Diğer dikkat çeken balad ise XIX. yüzyılın seksenli yıllarında idam edilen İbrahim-bey Kustura'nın trajik hayat hikayesini anlatan baladdır. İbrahim-bey kendisinden nazar boncuğu almaya gelen bir Hristiyan kızı öldürme suçlamasıyla idam edilmiştir. Bu olayı da yerli şairler güzel bir balad kaynağı olarak görmüşlerdir. Ölüme giden ve kardeşinin emanetine çocuklarına bırakan adamın kaderi Bosna Hersek ve Sancak'ta yaşayan şairlerin ilgisini çekmiş ve bu trajik olay ile alakalı balad ortaya çıkmıştır. Bu balad günümüzde de söylenmektedir.

Thomas Percy'nin balad terimini ilk kez kullanmasınından yalnızca 14 yıl sonra dünya edebiyatına Boşnak baladı olan *Hasanaginica* girmiştir. Bu şiirin ilk kez kim tarafından söylendiği bilinmemektedir. Ancak İtalyan biyolog ve seyyah Alberto Fortis onu 1774 yılında *Viaggio in Dalmazia* adllı eserinde yayımlarak tanıtmıştır. Fortis'in bu şiiri ortaya çıktığı toprakları tanıyan biri tarafından verildiği düşünülmektedir. Bazı araştırmacılara göre şiir Dalmaçya ulemasına mensup birinden kaydedilmiştir. Fortis'in kaydı Vuk Stefanović Karadžić'in Güney Slavlarının Halk Şiirleri kıtabı çıkana kadar Güneyslavların halk edebiyatının tek örneği olarak kabul edilmektedir. Fortis'in eseri yayımladıktan sonra "Hasanaginica" baladı dünya dillerine çevirilmiştir. Fortis'ten bir sene sonra, 1775'te Goethe Almancaya çevirmiştir. Walter Scott 1798 senesinde İngilizceye, Puşkin 1835'te Rusçaya, Adam Mickiewits ise 1841'de Lehçeye baladın tercümesini yapmıştır. Eser birçok tiyatro, film, opera eserine konu olmuştur. Sırp Bilimler Akademiisi üyesi yazar Ljubomir Simović tarafından baladın oyunu Türkçeye tercüme edilmiştir. Boşnak yazar ve aydın Alija İsaković'in aynı hikaye üzerine yazdığı bir oyunu bulunmaktadır.

3. BÖLÜM: BOŞNAK BALADLARINDA TÜRK HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARININ TASNİF EDİLMESİ VE İNCELENMESİ

1800'lü yıllarda kendini göstermeye başlayan ve yeni bir disiplin olarak tanınan halkbilimi konusu içerisinde yer alan halk kültürü unsurlarının belirli bir çerçeveye yerleştirilmek suretiyle sınırlarının çizilmesi ve tasnif edilmesi meselesi üzerinde çeşitli araştırmacılar durmuştur. Türk Halk bilimi araştırmalarının öncü isimlerinden olan Sedat Veysi Örnek, Türk halk kültürü unsurlarını belirli kurallar dahilinde tasnif etmiştir. Örnek, halk kültürü unsurlarının tasnifi meselesini şu şekilde izah eder:

Halk biliminin içerdiği, içermesi gerektiği konuların eksiksiz, yeterli ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir çerçevesini çizmek ya da şemasını düzenlemek oldukça zordur. Çünkü sosyal bilimlerinin çoğunda olduğu gibi halk bilimde de birtakım konuların kesin sınırlarını çizmek bunların öteki bilimlerle olan sınır anlaşmazlıklarını önlemek güçtür.[113]

Örnek, bu tanımında halk kültürü unsurlarının tasnifi meselesinde başlık ve alt başlıklardan oluşan şemanın herkesin kabul edeceği ve anlaşabileceği bir yapıya sahip olmadığını olmadığını belirtmiştir. Buna rağmen kendisi Türk halk kültürü unsurlarını tasnif etmiştir. Boşnak baladlarının Türk halk kültürü unsurlarını incelemeyi amaçlayan bu çalışmamızı Sedat Veyis Örnek'in söz konusu tasnifine göre yapacağız.

3.1. Köy, kasaba, kent yaşamı (Monografiler)

Köy, kasaba ve kent monografileri köy, kasaba ve kent gibi yerleşim türlerinin içerisindeki halk kültürünün araştırılmasına dayanan bir çalışmadır. Bu çalışmada monografilerin içerisindeki halk kültürünün fiziki ve sosyo-kültürel yapısı ve yaşam tarzı tasnif edilmekte ve değerlendirilmektedir. Monografilerin söz konusu yerleşim biriminin tarihi, inanç yapısı, aile düzeni, el sanatları ve zanaatları, mimarisi, eğlenceleri ve şenliklerini dahil edilmektedir. Bu başlık altına *U Stambolu akšam okujiše (İstanbul'da akşam ezanı okunuyor)* adlı bir tane Boşnak baladın içerisindeki İstaNbul şehrinin monografisi değerlendirilmektedir. İstanbul bu baladda iki kez geçmektedir. Vermiş olduğumuz örneğin dışında, İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin ve dolayısıyla Boşnakların ülkelerinin başkenti olmasından dolayı Boşnak baladlarında kimi zaman gurbete gidilen bir yer olmasından ötürü ayrılıkların, kimi zaman bu şehirden gelen fermanlar ile gerçekleşen bir takım hadiselerin merkezinde yer almıştır.

[113] Sedat Veyis Örnek, "Türk Halk bilimi", *Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara, 1995, s. 17.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U Stambolu ezan okujiše, ***Stambolije u džamiju hite,*** *Al' ne hiti Daltaban-vezire,*[114] *Već u čošku abdest uzimaše,* *Ćehaja mu mahramu držaše.* ***U Stambolu akšam okujiše,*** ***Stambolije u džamiju hite,*** *Al' ne hiti Daltaban-vezire,* *Već u čošku rujno vino pije,* *Sa kaurima i sa popovima,* *Pijuć' vino gradove poklanja!*[115]	***İstanbul'da akşam ezanı okunuyor,*** ***İstanbullular camiye telaş ediyor,*** *Sadrâzam Daltaban ise etmiyor,* *Köşede abdest alıyor,* *Kâya mahramayı tutuyor.* ***İstanbul'da akşam ezanı okunuyor,*** ***İstanbullular camiye telaş ediyor,*** *Sadrâzam Daltaban ise etmiyor,* *Köşede kırmızı şarap,* *Gavur ve papazlarla içiyor,* *Şarap içerek şehirleri veriyor!*

3.2. Mimari yapılar; Barınak-Konut (Halk Mimarisi)

Halk mimarisi halk tarafından yaptırılan, geliştiren ve halkın yaşadığı çevrede oluşturan mimari olarak tarif edilmektedir. Halk mimarisi ev, ahır, avlu, ambar, kiler, yol, çeşme, kahvehane, tekke, türbe vs. gibi halkın kullandıkları ve yaptırdıkları nesneleri içermektedir. Bosna Hersek'te mimari yapılar özellikle Türklerin bölgeyi fethetmesinden sonra Türk-İslam geleneğini temsil eder bir şekilde inşa edilmiştir. Bu yapıların hepsinin adı da Türkçe'den Boşnak diline girmiştir. Bu bağlamda Boşnak baladlarında çok sık karşılaştığımız Boşnak mimarisinin kaynağı Türk kültürüdür. Bu başlık altında halkın kullandıkları binaları ve yardımcı binaları, alanlarını ve evin içinde bulunan çeşitli çeşitli eşyaları baladlarda nasıl yer aldığını göreceğiz.

3.2.1. Kule

Boşnak baladlarında mimarî yapılar içerisinde en çok rastlanan yapılardan birisidir. Söz konusu baladlarda kule lüks, önemli, zengin soylu ailelere ait olan ve büyük bir ev olarak kastedilmektedir. Kulelerin en önemli rolü sevgilisini görmek isteyen erkeklerin çıktıkları bir yer olmasıve bu uğurda karşısına çıkan engelleri aşmasıdır. Bazı baladların başlıklarda da kuledir: ***Kulu*** *gradi aga Hasan-ağa (Ağa Hasan Ağa* ***Kule*** *Yaptırıyor),* ***Dvije kule*** *na Zagorju bile (* ***İki Kule*** *Zagorje'de*[116] *İdi) gibi.*

[114] Daltaban Mustafa Paşa, II Mustafa döneminde 4.Eylül 1702-24.Ocak 1703 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır.
[115] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 194.
[116] Zagorje; Hersek bölgesinde bulunan Posušje şehrine bağlı bir köy.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Udaje se Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Evleniyor***
Kad je majka đecu ispratila; *pa se vrati **kuli** na čardak,* *ona uze srčali durbina,* *ona gleda đece devetoro.*[117]	*Anne evlatlarını gönderince;* ***kuleye,** çardağa dönünce,* *camlı dürbünü eline aldı,* *dokuz evlatlara bakar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Govori mu stara majka: *"Lasno ćeš je ti vidjeti, sine,* *Ti zamoli Radu neimara,* *Nek' načini trista basamaka,* *Pa se penji **kuli na bedeme**,* *U jaciju kad bego večera.*[118]	*Yaşlı anne ona der:* *"Oğlum, onu kolayca göreceksin.* *Mimar Rado'dan rica et,* *Uç yüz basamak yapsın,* ***Bedenden kuleye** çık.* *Yatsı namazının vaktinde, bey yemek yerken.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor***
U lijepo doba dolazio, *baš u akšam, u vrijeme pravo,* *i on uđe u mermer avliju,* *pa on pođe **uz bijelu kulu,*** *uz gospodske sitne basamake.*[119]	*Güzel zamanda geldi,* *tam akşamda, doğru zamanda,* *ve mermerli avluya girdi.* ***beyaz kuleye çıktı,*** *efendice ve ufak basamaktan.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hana'sı***
Prez izuna u avliju uđe, *Prez selama **u visoku kulu**.* *Dođe, prođe, sjede mu 'viš' glave,* *Da mu diže jorgan od kumaša.*[120]	*Ayakkabılarını çıkarmadan avluya girdi,* *Selam vermeden **yüksek kuleye** çıktı.* *Geldi, geçti, başının 'üstüne' oturdu,* *Kumaşlı yorganını kaldırmak için.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja Zlata	***Gabelali[123] Zlata Nakış İşliyordu***

[117] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 70.
[118] Sait Orahovac, "Muslimanske narodne pjesme", *Izdavačko preduzeće "Rad", beograd, 1977.,* s. 346.
[119] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.
[120] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.

Vezak vezla Gabelkinja Zlata, *u čardaku**, **na visokoj kuli,*** *na šiljtetu, kraj džamli-pendžera.*[121]	*"Gabelalı Zlata nakış işliyordu.* *çardakta, **yüksek kulede,*** *şiltede, camlı pencerenin yanında.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvije kule na Zagorju bile	***İki Kule Zagorje'de*[124] *İdi***
Dvije kule** na Zagorju bile,* *U njima se do dva brata dile:* *Hasan-aga s bratom Muhamedom.* *Za sve su se l'jepo pod'jelili,* *Za jedan se dio zavadili,* *A za jedan čitluk na Zagorju,* ***İ za b'jelu** na Zagorju **kulu.[122]	*"**İki kule** Zagorje'de idi,* *İçinde iki kardeş bölünüyor:* *Hasan Ağa Muhamed kardeşiyle.* *Herşey güzel böldüler,* *Bir parça için kavga ettiler,* *Zagorje'deki çiftlik için* *Ve Zagorje'deki **beyaz kule için.***

3.2.2. Çadır

Türk halk kültüründe çadırın önemli yeri ve rolü vardır. Türklerin en eski çağlarından bugüne değin kullanılan çadır göçebe hayatın en önemli öğesi olmaktadır. Bazı Türk boylarında günümüzde de çadırlarda konaklamaya devam edilmektedir. Boşnak yerli ve göçebe hayatında çadıra pek rastlanmamaktadır. Çadır kelimesi Boşnak diline *Şator* şeklinde geçmiştir. Boşnakların arasında sadece ovadan dağa çıkarken veya uzun yollardan geçerken çadır kurulmaktadır. Boşnak halk edebiyatının en güzel baladı olan *Hasanaginica'da (Hasan Ağanın Karısı)* çadıra rastlamaktayız. Hasan Ağa yaralı olduğu için dağda kurulan çadırda yatmakta ve sevgilisini beklemektedir. Fakat sadece annesi ve kız kardeşi ziyaretine gelmiştir. Sevdiği eşi gelmediği için Hasan Ağa ondan boşanma kararı alır.

[123] Gabela; Hersek bölgesinde bulunan Čapljina şehrine bağlı kasaba, köy.
[121] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[122] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 187.
[124] Zagorje; Hersek bölgesinde bulunan Posušje şehrine bağlı kasaba, köy.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Hasanaginica *Što se b'jeli u gori zelenoj?* *Al' su sn'jezi al' su labudovi?* *Da su sn'jezi već bi okopnuli* *labudovi već bi poletjeli.* *Nisu sn'jezi, nit su labudovi,* *nego* ***šator age Hasanage.***[125]	***Hasan Ağanın Karısı*** *Yeşil dağda ne beyazlanıyor?* *Karlar mı kuğular mı?* *Karlar ise alaca olurdu* *kuğular uçurdu.* *Ne karlar ne kuğular,* ***Hasan Ağanın çadırı.***

3.2.3. Köşk

Köşk Türk kültüründe olduğu gibi Boşnak kültüründe de büyük ve gösterişli ev olarak tanınmaktadır. Köşk sahipleri genelde soylu, zengin ve ünlü bir aileden gelmektedir. Baladlarda köşklerin yapısı ile alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat çoğu baladda zenginlik ve güzellik unsuru olarak *beyaz köşke* rastlamaktayız. Bu sebepten baladdaki köşklerin Boşnak beyzade ve paşalara ait olduğu, baladların Boşnak ileri gelenleri için söylendiği düşünülmektedir. Köşklerde yaşayan kahramanların acı, mutlu, iyi ve kötü günleri baladlarda terennüm edilmektedir. Genel itibariyle kahramanlar da köşkün önünde veya içinde vefat etmektedir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga *Konja jaše šećer Salih-aga,* ***Ispred dvora*** *devet Atlagića.* *Gledalo ga devet Atlagića,* *gledalo ga sa devet pendžera.*[126] Boşnakça Metin: ***Ja, kakva je sjajna mjesečina*** *Pa se vrati* ***svom bijelom dvoru,*** *pa otvara selvili sanduke,* *ona vadi devet haljinica,* *pa oblači devet sirotica.*[127]	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor*** *Şeker Salih Ağa ata biniyor,* *Dokuz Atlagiç'in* ***köşkünü önünde.*** *Dokuz Atlagiç ona bakıyor,* *dokuz pencereden bakıyor.* Türkçe Metin: ***Ey, Ay Ne Kadar Güzeldir*** ***Beyaz köşküne*** *döndü,* *selvi sandıkları açar,* *dokuz elbise çıkar,* *dokuz oksüzü giydirir.*

[125] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 39.
[126] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.
[127] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 384.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Zlatija đevojka	***Zlatija Kızı Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Zlatija đevojka, *Na đerđefu,* ***u bijelu dvoru,*** *Dok dolijeće zelena jabuka,* *Te je Zlati u krilo pala.* *Kad je Zlata riječi razumila,* *Đerđef pade, Zlata ne ustade,* *Već umrije* ***u bijelom dvoru.***[128]	*Zlatija kızı nakış işliyordu,* *Gergefte,* ***beyaz köşkte,*** *Yeşil elma bir yerden atılmış,* *Zlata'nın kucağına düşmüş.* *Zlata kelimeleri anlayınca,* *Gergef düşmüş, Zlata kalkmamış,* ***Beyaz köşkünde*** *ölmüş ise.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Usrid šehera, usrid Bajne Luke	***Şehrinin Ortasında, Banja Luka'nın[132] ortasında***
Usrid šehera, usrid Bajne Luke, *Bili* ***dvori*** *bega Omer-bega,* *I u njega sestra Bisernaza.*[129]	*Şehrinin ortasında, Banja Luka'nın ortasında,* *Bey Ömer Beyin* ***köşkü*** *bulunuyordu,* *Ve onun kardeşi Bisernaza.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad Vilići seku udavaše	***Viliçler Kız Kardeşlerini Evlendirince***
Ona ide ***đuveginu dvoru.*** *Kad je došla* ***pred bijele dvore,*** *Izlazila stara svekrvica.*[130]	***Sevgilisinin köşküne*** *gidiyor.* ***Beyaz köşkünün önüne*** *geldiğinde,* *Yaşlı kayınvalidesi çıkıyordu.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvore mela Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Köşkü Süpürüyordu***
Dvore *mela Alibegovica* ***Dvore*** *mela,* ***svoje dvore*** *klela:* ***Dvori moji,*** *ostali mi pusti,* *Otkad sam ja mlada dovedena,* *Ja nijesam svoje majke vid'la!"*[131]	*Ali Beyin karısı* ***köşkü*** *süpürüyordu,* ***Köşkü*** *süpürüyordu,* ***köşküne*** *beddua ediyordu:* *"****Köşküm benim,*** *boş kal,* *Gençeçik kız olarak geldiğimden beri,* *Annemi görmedim!"*

[128] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 137.
[129] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 158.
[130] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 167.
[131] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 388.
[132] Banja Luka; Bosna Hersek'in ikinci büyük şehri, Bosna'nın batısında yer almaktadır.

3.2.4. Avlu

Avlu Türk halk kültüründe ve Boşnak halk kültüründe evi ve özellikle evin içindeki kadınları dış dünyadan ayıran ve sembolik ayrım unsuru olarak görülmektedir. Günümüzde modern hayat koşullarına rağmen avlunun önemi değişmemiştir. Ancak günümüzde sadece bir ayırım ve koruma aracı olarak görülmemekte, evin bir süsü olarak, özellikle bahar ve yaz tasvirleri ile bütünleşmiş bir unsurdur. Boşnak baladlarında ise avlular genellikle mermeli olarak tanımlanmaktadır. Baladları bir trajedi unsuru olarak kahramanın yaşamını yitirdiği bir mekandır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor***
U lijepo doba dolazio, *baš u akšam, u vrijeme pravo,* *i on uđe* ***u mermer avliju,*** *pa on pođe uz bijelu kulu,* *uz gospodske sitne basamake.*[133]	*Güzel zamanda geldi,* *tam akşamda, doğru zamanda,* ***ve mermerli avluya*** *girdi.* *beyaz kuleye çıktı,* *efendice ve ufak basamaktan.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hana'sı***
Prez izuna ***u avliju*** *uđe,* *Prez selama u visoku kulu.* *Dođe, prođe, sjede mu 'viš' glave,* *Da mu diže jorgan od kumaša."* *Kad to čula Atlagića Hana,* *Odmah pade* ***na mermer avliju****,* *Kako pade, više ne ustade!*[134]	*Ayakkabılarını çıkarmadan* ***avluya*** *girdi,* *Selam vermeden yüksek kuleye çıktı.* *Geldi, geçti, başının 'üstüne' oturdu,* *Kumaşlı yorganını kaldırmak için."* *Atlagiç'in Hana'sı onu duyunca,* ***Mermerli avlusunda*** *toprağa düştü* *Düşünce tekrardan kalkmadı!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U kadune Hasanaginice	***Hasan Ağanın Karısı Hanımefendide***
Ona skoči, k'o da se pomami, *nešće mlada ni ruke umiti,* *pa izleće* ***na mermer avliju.***[135]	*Çılgın gibi ayağa kalktı,* *gencecik kız ellerini yıkamak bile istemedi,* *ve* ***mermer avlusuna*** *çıktı.*

[133] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.
[134] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.
[135] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 173.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Adem-Kada	***Adem Hanımefendi Nakış İşliyordu***
*Uzima ga beg Osman-beg na b'jele ruke, pa ga nosi **na avliju,** dade materi.*[136]	*Bey Osman Bey beyaz ellerine onu alıyor, **avlusuna** götürüyor, annesine veriyor."*

3.2.5. Konak

Konak da köşk gibi büyük ve gösterişli ev olarak tanınmaktadır ve sahipleri genelde soylu, zengin ve ünlü bir aileden gelmektedir. Fakat Boşnak halk kültüründe konaklar yolcuların yoldan geçerken, yorgun olunca konaklama yeri olarak da bilinmektedir. Bosna Hersek'in birçok yerinde konaklama amacı ile hizmet görmüş konaklara rastlamaktayız. *Kolo igra nasred Sarajeva (Saraybosna'nın Ortasında Kolo Oynunuyor)* adlı baladda konak büyük ve gösterişli ev olarak tarif edilmektedir. Fakat *Budim gradi beže Bajram-beže (Bey Bayram Bey Budim'i Yaptırıyor)* adlı baladda konak yoldan geçerken konaklanan bir mekan olarak tarif edilmektedir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kolo igra nasred Sarajeva	***Saraybosna'nın Ortasında Kolo***[139] ***Oynunuyor***
*Tu ih oni lijepo dočekali, sve svatove **u nove konake**, a atove u nove ahare, jenđibule na gornje čardake.*[137]	*Onları güzelce karşıladılar, tüm davetliler **yeni konaklara,*** *atlar ise yeni ahırlara, yenge bulalar üst çardaklara.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Budim gradi beže Bajram-beže	***Bey Bajram Bey Budim'i***[140] ***Yaptırıyor***
*Kad su bili **na prvom konaku,*** *Govorila Bajrambegovica:* *Vjetar puše, mojim Smajom niše,* *Misli Smajo da ga lila majka!* *Kad su bili **na drugom konaku,*** *Govorila Bajrambegovica:* *Sad po Smaji b'jeli behar pada,*	***"İlk konakta,*** *Bajram Beyin karısı diyordu:* *Rüzgâr esiyor, benim Smajo'mu*[141] *sallıyor,* *Smajo annesinin onu salladığını sanıyor!* ***"İkinci konakta,*** *Bajram Beyin karısı diyordu:* *Şimdi Smajo'mun üzerine beyaz çiçekler*

[136] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 193.
[137] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 165.
[139] Kolo; Boşnakların geleneksel halk oyunu.
[140] Budim (Budin): bugünkü Budapeşte'nin Tuna Nehri'nin batısında kalan kısmı.
[141] Boşnak erkek çocuklara verilen bir isim.

Misli Smajo pokriva ga majka!" *Kad su bili* ***na trećem konaku,*** *Govorila Bajrambegovica:* *Sad po Smaji medna rosa pada,* *Misli Smajo da ga kupa majka![138]*	*dökülüyor,* *Smajo annesinin onu örttüğünü sanıyor!"* ***Üçüncü konakta,*** *Bajram Beyin karısı diyordu:* *Şimdi Smajo'nun üzerine şebnem dökülüyor,* *Smajo annesinin onu yıkadığını sanıyor!*

3.2.6. Ahır

Ahır da kiler, ambar, samanlık, gibi meskene yardımcı yapılar ve binalar olarak görülmektedir. Ahır kelimesi bir baladda düğün sırasında damadın evine gelen davetliler ve misafirlerin kendileri yeni konaklara, atları ise yeni ahırlara yerleştirilmektedir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kolo igra nasred Sarajeva	***Saraybosna'nın Ortasında Kolo[143] Oynunuyor***
Tu ih oni lijepo dočekali, *sve svatove u nove konake,* *a atove* ***u nove ahare,*** *jenđibule na gornje čardake.[142]*	*Onları güzelce karşıladılar,* *tüm davetliler yeni konaklara,* *atlar ise* ***yeni ahırlara,*** *yenge bulalar üst çardaklara.*

3.2.7. Çardak

Türk kültüründe Osmanlı Dönemi Boşnak hayatında çardaklara çok sık rastlamaktayız. Genelde yazın güneşin sıcaklığından korunma amacıyla yapılmıştır. Sebze bahçelerinde, bostanlarda veya evlerin önlerinde çardaklara rastlanır. Boşnaklarda ise bugün neredeyse hiç rastlamamaktayız. Eski zamanları anlatan edebiyat eserlerinde çok fazla çardakla ilgili motiflere rastlamaktayız. Birkaç Boşnak baladında da çardak motifi ile karşılaşırız. Fakat burda da çardağın rolü daha çok evi dışarıdan koruyan ve misafirleri ağırlamak için kullanılan bir yerdir. güzel yere oturtuması olmaktadır. Baladlarda kadınlar ve erkekler ayrı çardaklarda oturmaktadır.

[138] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 394.

[142]

[143] Kolo; Boşnakların geleneksel halk oyunu.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kolo igra nasred Sarajeva	***Saraybosna'nın Ortasında Kolo[148] Oynunuyor***
Tu ih oni lijepo dočekali, *sve svatove u nove konake,* *a atove u nove ahare,* *jenđibule* ***na gornje čardake.[144]***	*"Onları güzelce karşıladılar,* *tüm davetliler yeni konaklara,* *atlar ise yeni ahırlara,* *yenge bulalar* ***üst çardaklara.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Klikovala prebijela vila	***Bembeyaz Peri Kutluyordu***
Trkom trče Kapetanovica, *mrtva Ajka* ***na čardaku*** *leži.[145]*	*Yüzbaşının karısı koşaveriyor,* *ölü Ayka* ***çardakta*** *yatıyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja Zlata	***Gabelali[149] Zlata Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Gabelkinja Zlata, ***u čardaku****, na visokoj kuli,* *na šiljtetu, kraj džamli-pendžera.[146]*	*Gabelalı Zlata nakış işliyordu.* ***çardakta,*** *yüksek kulede,* *şiltede, camlı pencerenin yanında.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Ali-beg se s ljubom zavadio	***Ali Bey Sevgilisiyle Kavga Etti***
Zaovica sjedi ***na čardaku,*** *ona ljulja sina u bešici,* *živu želju od sedam godina.[147]*	*Görümce* ***çardakta*** *oturuyor,* *beşikteki oğlunu sallıyor,* *yedi sene istediği oğlunu.*

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Adem-Kada	***Adem Hanımefendi Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Adem-Kada, mlada nevjesta, ***na čardaku,*** *na visoku džamli pendžeru,* *sav je đerđef pokapala groznim suzama. "*	*"Adem Hanımefendi nakış işliyordu,* ***çardakta,*** *yüksek camlı pencerede,* *gözyaşlarınla tüm gergefi damladı."*
Eno ti je u halvatu, ne bilo ti je, *ona ljubi Omer-bega, brata tvojega!*	*İşte halvet odasına gitti,* *Omer Bey, senin kardeşini seviyor!*

[144] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 165.
[145] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 128.
[146] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[147] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 198.
[148] Kolo; Boşnakların geleneksel halk oyunu.
[149] Gabela; Hersek bölgesinde bulunan Čapljina şehrine bağlı bir köy.

*Kad to čuo Osman-beže ode **na čardak**, **na čardaku** vjerna ljuba akšam klanjaše.*[150]	*Osman Bey bunu duyunca **çardağa** çıktı, sadık kadın **çardakta** akşam namazı kılıyordu.*

3.3. Ev eşyası; türleri, yapımı, kullanışı

3.3.1. Döşek-Yorgan

Döşek ve yorgan Boşnak kültüründe eski zamanlarda ve günümüzde yaygın olarak kullanılan bir ev eşyasıdır. Türklerde olduğu gibi Boşnaklarda da döşek yumuşak, yere serilen bir tür yataktır. Baladlarda kahramanın trajik hikayesi ile bütünleşmek suretiyle daha ziyade kahramanın ölümünün gerçekleştiği yer olarak tarif edilir. Aşağıdakı balad örneğinde de döşek ölüm yeri olarak tarif edilmiştir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
*Sjede ljuba **u dušeke**,* *Kraj nje sjede aga Hasan-aga,* *Stade ljubi biser otpinjati.*	*Hanım **döşeklere** oturdu,* *Yanında da Ağa Hasan Ağa,* *Hanımın incileri çıkarmaya başladı.*
I u njojzi živo srce puče, *Mrtva pade **u meke dušeke.***[151]	*Onun da kalbi dayanamadı,* ***Yumuşak döşeklere** ölü düştü.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hana'sı***
Prez izuna u avliju uđe,	*Ayakkabılarını çıkarmadan avluya girdi,*
Prez selama u visoku kulu. *Dođe, prođe, sjede mu 'viš' glave,* *Da mu diže **jorgan od kumaša.***	*Selam vermeden yüksek kuleye çıktı.* *Geldi, geçti, başının 'üstüne' oturdu,* ***Kumaşlı yorganını** kaldırmak için.*
Kad to čula Atlagića Hana, *Odmah pade na mermer avliju,* *Kako pade, više ne ustade!*[152]	*Atlagiç'in Hana'sı onu duyunca,* *Mermerli avlusunda toprağa düştü* *Düşünce tekrardan kalkmadı!*

[150] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 193.
[151] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.
[152] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.

3.3.2. Sandık

Türkiye'de değişen koşulara rağmen sandık âdeti, özellikle çeyiz sandığı âdeti günümüzde de varlığını devam etmektedir. Boşnaklarda da eski zamanlarda sandıklar genellikle genç kızların çeyizlerini saklamak için kullandıkları bir eşyadır. Kadınlar sandığın içine el işlemelerini, nakışlarını, dantellerini, mutfak eşyalarını, değerli kumaşlarını, yorgan, yastık, döşek vb. eşyalarını koymaktadırlar. Çoğu zaman sandıkların üzerinde çeşitli süsleme/motifler bulunmaktadır. Boşnak baladlarında da sandık kahramanların sevgililerinin, nişanlılarının veya eşlerinin genç kızlığı döneminde biriktirdiği özel eşyaların içerisine konduğu bir eşya olarak çık sık yer alır. Verdiğimiz örneklerde de sandığın içinde kadın kahramana ait kumaşlar ve kıyafet bulunmaktadır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Ja, kakva je sjajna mjesečina	***Ey, Ay Ne Kadar Güzeldir***
Pa se vrati svom bijelom dvoru, *pa otvara **selvili sanduke,*** *ona vadi devet haljinica,* *pa oblači devet sirotica.*[153]	*Beyaz köşküne döndü,* ***selvi sandıkları** açar,* *dokuz elbise çıkar,* *dokuz oksüzü giydirir.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Usrid šehera, usrid Bajne Luke	***Şehrinin Ortasında, Banja Luka'nın ortasında***
Skočila je mlada Bisernaza, *otvorila **sepetli sanduke,*** *uzimala jedan aršin platna.*[154]	*Genç Bisernaza ayağa kalktı,* ***sepetli sandığı** açtı,* *kumaşın bir arşını alıyordu.*

3.3.3. Şilte

Üstünde oturulan, yatılan, içi yünle veya pamukla doldurulmuş döşek anlamına gelen şilte de eski dönemlerde her evde bulunması gerekli olan bir eşyadır. Şilte çardaklarda, avlularda ve evlerin odalarında bulunmaktaydı. Günümüzde de hem Türkiye de hem de Bosna'da bilhassa yaşlı kadınlar tarafından yapılmakta ve evlerde yerini almaktadır.

[153] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 384.
[154] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 158.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja Zlata	***Gabelali Zlata Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Gabelkinja Zlata, *u čardaku, na visokoj kuli,* ***na šiljtetu,*** *kraj džamli-pendžera.*[155]	*Gabelalı Zlata nakış işliyordu.* *çardakta, yüksek kulede,* ***şiltede,*** *camlı pencerenin yanında.*

3.3.4. Sepet

Yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kaplar olan sepetler bilhassa eski dönemlerde en çok kullanılan ev eşyalarından biridir. Sepetin rolü sandığa benzemektedir. Kadınlar evde kullandıkları yiyecekler, kıyafetler, içecekler vb. eşyaları sepetlerde saklamaktadır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvije kule na Zagorju bile	***İki Kule Zagorje'de İdi***
Ona ode u šikli-odaju, *pa otvori* ***sahtijan-sepeta,*** *pa izvadi od zlata maštrafu,* *i suviše srmali-mahramu,* *pa razmuti od meda šerbeta,* *ona daje djever Muhamedu.*[156]	*O şıklı odasına gitti,* *ve* ***sahtiyanlı sepetini*** *açtı,* *ve altın masrapayı çıkardı,* *çok sırmalı eşarbı da,* *ve bal şerbetini yapıp,* *sağdıç Muhammed'e veriyor.*

3.3.5. Beşik

Tahta veya demirden yapılmış beşiklerin bebek yatağı olma işlevinden başka kullanım amacı bebeklerin içerisinde sallanması ve sallanarak kolay bir şekilde uyumasıdır. Türklerde olduğu gibi Boşnaklarda da beşik kültürüne rastlarız. Beşikler neredeyse her evde bulunmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Beşikler genelde tahtadan yapılır ve farklı süsler ve motifler ile oluşmaktadır. Baladlarda da beşik motifi bebeklere bağlı olarak karşılaşılan motiflerden biridir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Ali-beg se s ljubom zavadio	***Ali Bey Sevgilisiyle Kavga Etti***
Zaovica sjedi na čardaku,	*Görümce çardakta oturuyor,*
ona ljulja sina ***u bešici,*** *živu želju od sedam godina.*[157]	***beşikteki*** *oğlunu sallıyor,* *yedi sene istediği oğlunu.*

[155] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[156] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 187.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Udaje se Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Evleniyor***
Stadoše se braća opremati; *Svaki nosi na ćegetu dibu,* *A Muhamed **sedefli bešiku*** *U čem ga je ostavila majka.*[158]	*Kardeşler hazırlanmaya başlamış;* *Her biri kağıtta dibayı götürüyor,* *Muhamed ise annesinin onu* *bıraktığı **sedefli beşiği**.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı***
Svakom sinku nozve pozlaćene, *Svakoj ćerci čohu do poljane,* *A malomu **u bešici** sinku,* *Njemu šalje u bošče haljine.*[159]	*Her oğluna altın mestleri,* *Her kızına ovaya kadar uzun çoha,* ***Beşikteki** oğluna ise,* *Bohçanın içindeki elbiseleri gönderiyor.*

3.3.6. Ocak

İçerisinde ateş yakılmak suretiyle pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan Ocak sadece bu amaçlar için kullanılan yer değildir. Türk halk kültüründe olduğu gibi Boşnaklarda da ocak bir ailenin evi ve ailenin geçmişteki atalarından gelecekteki kuşağına uzanan soyu anlamında kullanılmaktadır. Fakat baladlarda ocak sadece evin bir bölümü olarak karşımıza çıkmış, ikinci anlamı ile kullanılan herhangi bir balad örneğine rastlanmamıştır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
San usnila Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü***
Kako snila, tako se i prenula, *od zemlje je na noge skočila,* ***na odžaku** vatru naložila,* *a uz vatru kahvu pristavila.*[160]	*Uykudan sıçrayıp uyandı,* *topraktan ayağa kalktı,* ***ocakta** ateş yaktı,* *ve ateşte kahve demledi.*

3.4. Beslenme-Mutfak-Kiler

Halk mutfağı halk biliminin geniş bir alanını oluşturmaktadır. Erman Artun mutfak kültürünü ve halk mutfağını şu şekilde tanımlamıştır: *Mutfak kültürü, beslenmeyi sağlayan*

[157] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 189.
[158] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 70.
[159] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 39.
[160] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 190.

yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini; buna bağlı mekân ve ekipmanı, yeme-içme geleneği ile bu çerçevede gelişen inanç ve uygulamalardan olunan bir bütünlüğü ve kendine özgü kültürel yapıyı ifade eder.[161] Bu başlık altında Türk kültüründen Boşnaklara geçen ve baladlarda karşılaştığımız yemek çeşitleri, yemek adları, yemek yapmak için kullanılan araç-gereç ve sofra düzenini ile alakalı kavramları tespit edeceğiz.

3.4.1. Mutfak Düzeni, Araçları

3.4.1.1. Maşrapa

Maşrapa, metal, toprak, plastik vb. maddelerden yapılmış ağzı açık kulplu, bardağa benzeyen küçük kaptır. Birçok iş için kulanılabilen maşrapaların mutfak kültüründe de önemli bir yeri vardır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvije kule na Zagorju bile	***İki Kule Zagorje'de[163] İdi***
Ona ode u šikli-odaju, *pa otvori sahtijan-sepeta,* *pa izvadi **od zlata maštrafu,*** *i suviše srmali-mahramu,* *pa razmuti od meda šerbeta,* *ona daje djever Muhamedu*[162]*.*	*O şıklı odasına gitti,* *ve sahtiyanlı sepetini açtı,* *ve **altın masrapayı** çıkardı,* *çok sırmalı eşarbı da,* *ve bal şerbetini yapıp,* *sağdıç Muhammed'e veriyor.*

3.4.1.2. Oklava

Hamur açmakta kullanılan uzunca, ince bir değnektir. Hem Türk hem Boşnak mutfak kültüründe oklavanın önemli yeri vardır. Hamurları, börekleri açmak için oklava kullanılmaktadır. Günümüzde de Türkiye'de de Bosna Hersek'te de kadınların en önemli mutfak araçlarından biri oklavadır. Boşnak baladlarının en güzel örneklerinden biri *Smrt braće Morića (Moriç Kardeşlerin Ölümü)* adlı baladda da bu motifle karşılaşmaktayız. Moriç kardeşlerinin yakalandığı sırada, Moriç kardeşlerin annesi de evde oklavayla börek yapmaktadır.

---

[161] Erman Artun, "Türk Halk bilimi **(**10. Bs.)", *Karahan Kitabevi,* İstanbul, 2013, s. 413.
[162] Munib Maglajlić, *a.g.e.,* s. 187.
[163] Zagorje; Hersek bölgesinde bulunan Posušje şehrine bağlı kasaba, köy.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt braće Morića	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Uhvatiše dva Morića, *Uhvatiše, savezaše,* *Savezaše, povedoše,* *Baš kad majka pitu suče,* *U ruci joj* ***oklagija****,* *A u drugoj zlatan ibrik.* *Kad to čula stara majka,* *Sve je jadna pobacala,* *Po avliji, po kaldrmi,* ***Oklagiju*** *prelomila,* *Zlatan ibrik ulupila.*[164]	*İki Moriç kardeşleri yakaladılar,* *Yakaladılar, bağladılar,* *Bağladılar, götürdüler,* *Anneleri brek hazırlanırken,* *Elinin içinde* ***oklava,*** *Diğerinde altın ibrik.* *Yaşlı anne onu duyunca,* *zavallı kadın herşeyi attı,* *avlusunda, kaldırımda,* ***oklavayı*** *kırdı,* *altın ibriği öğüttü.*

3.4.1.3. İbrik

İçerisine su koymaya yarayan kulplu bir kap olan ibriğin halk arasında ibrik Türk ve Boşnak halk kültüründe işlevsel bakımdan çok önemli bir yere sahiptir. En önemli işlevi abdest alırkendir. Yine ibriğin altın olması bir tür soyluluk ve zenginlik emaresidir. Kızlarının çeyizleri arasında da ibrik bulunurdu. Ibriğin Boşnak ve Türk halk kültüründe gerek imaj gerekse de halk kültürüne yapmış olduğu referanslar ile aynı hususiyetleri taşımaktadır. Günümüzde gelişen çağ ile eski işlevini kaybetmiş olsa da etnografya müzelerinde sergilenen önemli bir Boşnak halk kültürü motifidir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt braće Morića	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Uhvatiše dva Morića, *Uhvatiše, savezaše,* *Savezaše, povedoše,* *Baš kad majka pitu suče,* *U ruci joj* ***oklagija****,* *A u drugoj zlatan ibrik.* *Kad to čula stara majka,* *Sve je jadna pobacala,* *Po avliji, po kaldrmi,* ***Oklagiju*** *prelomila,* *Zlatan ibrik ulupila.*[165]	*İki Moriç kardeşleri yakaladılar,* *Yakaladılar, bağladılar,* *Bağladılar, götürdüler,* *Anneleri brek hazırlanırken,* *Elinin içinde* ***oklava,*** *Diğerinde altın ibrik.* *Yaşlı anne onu duyunca,* *zavallı kadın herşeyi attı,* *avlusunda, kaldırımda,* ***oklavayı*** *kırdı,* *altın ibriği öğüttü.*

[164] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 55.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
San usnila Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü***
Kako snila, tako se i prenula, *od zemlje je na noge skočila,* ***na odžaku** vatru naložila,* *a uz vatru kahvu pristavila.* *Ona uze **kalajli-ibrike,*** *I uzima turski abdest na se,* *Pa dozivlje kadunu svekrvu.*[166]	*Uykudan sıçrayıp uyandı,* *topraktan ayağa kalktı,* ***ocakta** ateş yaktı,* *ve ateşte kahve demledi.* ***Kalaylı ibrikleri** de aldı,* *Türk abdesti de alıyor,* *Hanım kayınvalidesine sesleniyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Ljubović se na timare sprema	***Ljuboviç Timarlara hazırlanıyor***
To začula dijete Fatima, *Ona jami **kalajli-ibrika**,* *Ona ide na vrelo studeno,* *Pa zafati studene vodice.*[167]	*Fatma çocuğu onu duydu,* ***Kalaylı ibriği** eline aldı,* *Soğuk kaynağına gider,* *Ve soğuk suyu alır.*

3.4.1.4. Tepsi

Fincan, tabak, bardak vb. şeyleri taşımaya yarayan derinliği olmayan, türlü büyüklükte düz kaplara tepsi adı verilmektedir. Türk ve Boşnak kültüründe mutfakların olmazsa olmaz gereçlerindendir. Misafirlere yapılan ikramlar için kullanılmasının yanında içerisinde börek, tatlı, yemek gibi şeylerin pişirilmesi için yaygın olarak kullanılmaktadır. Günümüzde de aynı işlevsel hususiyetleri taşımaya devam etmektedir.

Boşnak halk kültüründe tepsinin diğer önemli rolü ise haftalık kadınların arasında oluşan helva sohbetlerinde şarkı söylerken bir müzik aleti olarak kullanmasıdır. Kadınlar arasında lirik şarkılar tepsiler eşliğinde söylenmektedir. Boşnak baladlarında da tepsi motifine Boşnak halk kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olarak rastlarız.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Usrid šehera, usrid Bajne Luke	***Şehrinin Ortasında, Banja Luka'nın***

[165] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.,* s. 55.
[166] Munib Maglajlić, *a.g.e.,* s. 190.
[167] Munib Maglajlić, *a.g.e.,* s. 192.

	Ortasında
Pa on ide svom bilom dvoru, *Pa on pita svoje virne ljube:* *Što će naša* ***kalajli-tefsija,*** *Na dućanu Karaprohić Ibre?*[168]	*O beyaz köşküne gidiyor,* *sevdiciğine soruyor:* *Karaprohić Ibro'nun dükkanında,* *niçin bizim* ***kalaylı tepsimiz*** *duruyor?*

3.4.2. Yemek Çeşitleri

3.4.2.1. Pilav

Türk kültürünün vazgeçilmez yemeklerinden birisi olan pilav, Boşnak kültüründe de yerini almıştır. Yahya Kemal'in Türklerin Balkanlarda hem siyasi hem de kültürel olarak uzun süre var olmasına gerekçe olarak gösterdiği "Pilav kaşıklamak ve Mesnevi okumak" ifadesinde geçen pilav, gerçekten de tarih içerisinde Türk halkı ile özdeşlemiş bir yemek ve bu yemek etrafında Türk halk kültürünü yansıtan çeşitli ritüeller bütünüdür. Bu durum Türk halk kültürünün büyük oranda etkilediği Boşnak halk kültürü için de geçerlidir. Pilav Boşnaklar için de geleneksel bir yemek hüviyetindedir. Pilav motiflerine rastladığımız baladlarda pilav sadece bir yemek unsuru olmamış, aynı zamanda kadınların hafta sonları bir araya gelerek düzenledikleri ve "Pilav sohbeti" adını verdikleri günlerde müzikli eğlenceler tertip etmektedirler. Bu eğlencelerde lirik şiirler de söylenmektedir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Falila se Mahmutpašinica	***Mahmud Paşanın Karısı Övünüyordu***
Falila se Mahmutpašinica, ***Na pilavu,*** *među kadunama,* *Kol'ko ima uz more gradova,* *Sedamdeset i četiri grada,* *U svakom sam bila jenđibula,* *Samo nisam kadi imamovoj.*[169]	*Mahmud Paşanın karısı,* ***Pilavda,*** *kadınların arasında övünüyordu:* *Sahilde ne kadar şehir varsa,* *Yetmiş dört şehir,* *Hepsinde yenge idim,* *Sadece imamın hanımına yenge olmadım.*

3.4.2.2. Poğaça

İçine peynir, kıyma vb. konarak hazırlanan bir tür tuzlu çörek olan poğaça, ekmeğin veya pastanın bir çeşidi olarak Türk kültüründe özellikle kahvaltı ile özdeşleşmiş bir özelliğe sahiptir. içerisinde Bosna Hersek'te poğaça ekmeğin bir türü olarak görülmektedir. Yöreden

[168] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 158.
[169] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 180.

yöreye içindeki malzemeleri ve yapım şekli değişmektedir. Boşnakların arasında poğaça genellikle hamurdan ve tuzdan sade bir ekmek olarak yapılmaktadır. Verdiğimiz örnekte Poğaça, gelin kaynana arasındaki ilişki ile birlikte verilmiştir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Zla svekrva	***Kötü Kaynana***
Dozivlje je mila svekrvica: *Snaho moja, Biserbegovice!* *Izgorje ti u vatru **pogača**!* *Neka gori, svekrvo kaduno!* *Ja ću drugu časkom ukuvati!*[170]	*Kayınvalidesi onu çağırıyor:* *Gelinim, Sinan Bey karısı!* ***Poğaçan** yandı!* *Hanım kayınvalidem, yansın!* *Hızlıca diğeri pişireceğim!*

3.4.2.3. Helva

Şeker, yağ, un veya irmikle yapılan helva Osmanlıların vazgeçemediği ve sofralarından eksik etmediği bir tatlıdır. Osmanlı Devletinin Balkanlarda siyasi hakimiyetini sağlaması ile birlikte ve helva ile birlikte yapılan geleneksel ritüeller Bosna Hersek'te de yayılmıştır. Helva yapımı ve helva dağıtımı, kimi zaman sevinçlerin kimi zaman üzüntülerin ortak öğesi olmuştur. Düğün ziyafetlerinde, bayramlarda, doğumlarda, ölümlerde, askere giderken, hac dönüşünde vb. durumlar ve durumlar için tertip edilen ritüellerde her zaman helva bulunmakta ve helva ikramı yapılmaktadır. Verilen balad örneğinde de helva Cuma günü ve Cuma namazı ile birlikte bulunmaktadır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hanası***
Opremaj joj, moja mila majko, *Svakog ljeta po tri litre zlata,* *Svake zime po tri litre svile,* *Na mjesece po miska bisera,* *Na nedjelje bejzan anterije,* *Na godinu dibu i robinju,* *Svakog petka **halvu** i baklavu.*[171]	*Anneciğim, ona* *Her yaz üç litre altın,* *Her kış üç litre ipek,* *Her ay incinin bir miskali,* *Her hafta beyzan enteri,* *Her sene diba ve hizmetçi,* *Her Cuma **helva** ve baklavayı hazırla.*

[170] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 59.
[171] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.

3.4.2.4. Baklava

Baklava, .ok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü.[172] Baklava hem Türkler hem de Boşnaklar için vazgeçilmez bir tatlı çeşididir. Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü Orta Doğu, Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kafkasya'da yaşayan bütün topluluklarda baklava kültürü bulunmaktadır. Baklavanın da helva gibi yapıldığı özel günler ve özel ritüeller bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğun yıllarında baklava daha çok saraylarda, konaklarda, ziyafetlerde ve şenliklerde ikram edilmekteydi. Günümüzde ise tüm Boşnakların sofrasında neredeyse her gün bulunabilmektedir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hanası***
Opremaj joj, moja mila majko, *Svakog ljeta po tri litre zlata,* *Svake zime po tri litre svile,* *Na mjesece po miska bisera,* *Na nedjelje bejzan anterije,* *Na godinu dibu i robinju,* *Svakog petka halvu i* ***baklavu.***[173]	*Anneciğim, ona* *Her yaz üç litre altın,* *Her kış üç litre ipek,* *Her ay incinin bir miskali,* *Her hafta beyzan enteri,* *Her sene diba ve hizmetçi,* *Her Cuma helva ve* ***baklavayı*** *hazırla.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Usrid šehera, usrid Bajne Luke	***Şehrinin Ortasında, Banja Luka'nın Ortasında***
Ona kuha ***šekerli-baklavu****,* *Na nju meće boščaluk haljina,* *Pa je šalje Karaprohić Ibri,* *Po Lejliji, lijepoj robinji.*[174]	*O* ***şekerli baklavayı*** *pişiriyor,* *Üstüne de bohçanın içindeki elbiseleri koyuyor* *Karaprohić Ibro'ya gönderiyor,* *Lejlija, hizmetçiyle.*

3.4.2.5. Kahve

Kök boyasıgillerden sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç ve bu ağacın meyvesinin çekirdeği olan kahvesadece bir içecek değil, aynı zamanda sosyalleşmek için kültürel boşlukları, değerleri ve inançları bir araya getirmektedir. Kahve kültürü Türkiye'de Bosna'da

[172] Türk Dil Kurumu, "Türkçe Sözlük (10 Bs.)", *Türk Dil Kurumu Yayınları,* Ankara, 2005, s. 240.
[173] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.
[174] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 158.

da toplumun her bir üyesi tarafından uygulanmaktadır. Türkiye'de özellikle 20. Yüzyılın ortalarından itibaren yayılan çay kültürüne karşı kahve ve kahve içme kültürü Bosna Hersek'te halkın vazgeçilmez ritüelidir. Hazırlanışı ve sunuşu itibariyle Türk kahvesinden biraz daha farklıdır. Boşnak kültüründe kahve içme, geleneksel bir ritüel olarak insanların bir araya gelmelerini sağlayan önemli bir role sahiptir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Sinoć sam sanak usnila	***Dün Gece Rüya Gördüm***
Sinuše kuli duvari, *Dođoše Fati svatovi,* ***Šećerli-kahvu*** *popiše.*[175]	*Kulenin duvarları ortaya çıkmış,* *Fatma'ya davetliler gelmiş,* ***Şekerli kahve*** *içmişler.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
San usnila Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü***
Kako snila, tako se i prenula, *od zemlje je na noge skočila,* *na odžaku vatru naložila,* *a uz vatru* ***kahvu*** *pristavila.*	*Uykudan sıçrayıp uyandı,* *topraktan ayağa kalktı,* *ocakta ateş yaktı,* *ve ateşte* ***kahve*** *demledi.*
Ona uze kalajli-ibrike, *I uzima turski abdest na se,* *Pa dozivlje kadunu svekrvu.*[176]	*Kalaylı ibrikleri de aldı,* *Türk abdesti de alıyor,* *Hanım kayınvalidesine sesleniyor.*

3.4.2.6. Şerbet

Meyve suyu ile şekerli su karıştırılarak yapılan içecek şerbet, Hem Türk hem Boşnak mutfak kültüründe eski dönemlerde günümüze nazaran daha önemli bir yere sahiptir. Fakat günümüzde Anadolu'nun bazı köylerinde bu gelenek devam etmekteydi. Türk mutfağında olduğu gibi Boşnaklar arasında da şerbetin önemli bir yeri vardır. Şerbetler günün her saatinde içilen, özellikle yaz günlerinde düğünlerde, bayramlarda, geleneksel ritüellerde serinletmek amacıyla içiren ve ikram edilen bir içecektir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvije kule na Zagorju bile	***İki Kule Zagorje'de İdi***
Ona ode u šikli-odaju,	*O şıklı odasına gitti,*

[175] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 182.
[176] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 190.

pa otvori sahtijan-sepeta, *pa izvadi od zlata maštrafu,* *i suviše srmali-mahramu,* *pa razmuti* ***od meda šerbeta,*** *ona daje djever Muhamedu.*[177]	*ve sahtiyanlı sepetini açtı,* *ve altın masrapayı çıkardı,* *çok sırmalı eşarbı da,* *ve* ***bal şerbetini*** *yapıp,* *sağdıç Muhammed'e veriyor.*

3.5. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri: Zaman ve Mesafe Kavramları

İnsanlar günlük işlerinde kolaylık sağlaması amacıyla zaman ve mesafe kavramları geliştirmiştir. Bu sayede günlük işlerinde kolaylık sağlamıştır. Erman Artun bu birimleri *"halk matematiği"* olarak adlandırmakta: *Halk matematiği, halkın elinde bulunan kapkacak türünden objeleri ölçü birimi olarak kullanması esasına dayanır.*[178] ifadeleri ile açıklamaktadır. Arşın, akşam, yacı, hafta, adım gibi ölçü birimlerinin halk arasında kullanılması söz konusudur. Bu başlıkta Türk kültüründen Boşnaklara geçen zaman ve mesafe birimlerinin Boşnak baladlarında nasıl yer aldığını göreceğiz.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Govori mu stara majka: *Lasno ćeš je ti vidjeti, sine,* *Ti zamoli Radu neimara,* *Nek' načini trista basamaka,* *Pa se penji* ***kuli na bedeme****,* *U jaciju kad bego večera.* *To je ago jedva dočekao,* ***Da osvane i ograne sunce,*** *Te on traži Radu neimara,* *Da mu gradi trista basamaka.*[179]	*Yaşlı anne ona der:* *Oğlum, onu kolayca göreceksin.* *Mimar Rado'dan rica et,* *Uç yüz basamak yapsın,* ***Bedenden kuleye*** *çık.* *Yatsı namazının vaktinde, bey yemek yerken.* *Ağa sabırsızca bekledi,* ***Şafağın sökmesi ve güneşin çıkışını,*** *Mimar Rado'yu arıyor,* *Ona üç yüz basamak yapsın.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor***
Selam ti je moja gospojica, *Da* ***večeras po akšamu*** *dođeš,*	*Hanımefendim sana,* ***bu gece akşam saatlerinde,***

[177] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 187.
[178] Erman Artun, *a.g.e.*, s. 277.
[179] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.

Kad joj odu braća u džamiju. *U lijepo doba dolazio,* ***baš u akšam, u vrijeme pravo,*** *i on uđe u mermer avliju,* *pa on pođe uz bijelu kulu,* *uz gospodske sitne basamake.*[180] Boşnakça Metin: ***Ja, kakva je sjajna mjesečina*** *Kada beže dođe iz čaršije,* *Redom stade devet sirotica,* *Redom staše, a sve zaplakaše.* *-A naš babo, gdje je naša majka?* *Progovara beže ali-beže:* *-Otišla je rodu u pohode,* *Neće doći* ***ni za heftu dana.***[181]	*kardeşleri camiye gidince gelmeni isteyeceği haberi gönderiyor.* *Güzel zamanda geldi,* ***tam akşamda, doğru zamanda,*** *ve mermerli avluya girdi.* *beyaz kuleye çıktı,* *efendice ve ufak basamaktan.* Türkçe Metin: ***Ey, Ay Ne Kadar Güzeldir*** *Beyzade çarşıdan gelince,* *Dokuz öksüz sıraya durdu,* *Durdular, ağladılar:* *-Babamız, annemiz nerede?* *Bey Ali Bey der:* *-Ailesine ziyarete gitti,* ***Bir haftaya*** *gelmeyecek.*

Boşnakça Metin: ***Dvore gradi Alibegovica*** *Poručuje Alibegovica,* *Poručuje* ***po butum svijetu****:* *-Ko prebaci tankovitu jeli,* *Daću njemu kićenu Zlatiju.*[182]	Türkçe Metin: ***Ali Beyin Karısı Köşkü Yaptırıyor*** *Ali Beyin karısı haber veriyor,* ***Bütün/Tüm dünyaya*** *haber veriyor:* *-İnce köknarı atmaya başarana,* *Süslü Zlatija'yı vereceğim.*

3.6. Halk Sanatları ve Zanaatları

3.6.1. İşleme, Örme, Dokuma, Basma İşleri

Halk sanatları ve zanaatları genel itibariyle işleme, örme, dokuma, bakır işlemeciliği, basma işleri, apaç, taş, maden, toprak, cam, deri işleri gibi alanları içerisine almaktadır. Türklerin Bosna Hersek'te siyasi hakimiyetini sağlamasının ardından kurulan Osmanlı tarzı şehirler ve bu şehirlerde teşekkül eden meslekî uğraşlar ile Türk sanat ve zaanati Boşnakların hayatında yerini almış ve günümüze değin ulamıştır. Sanat için yaratıcılık, zanaat içinse ustalık gerekmektedir. Bu başlık altında daha çok Boşnak halk sanatları kapsamına giren uğraşlar üzerinde durulacaktır. Bunlar içerisinde özellikle kadınların uğraşları içerisinde olan

[180] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.
[181] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 384.
[182] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 388.

nakış ve nakış işlemlerinde kullanılan gergefin Boşnak baladları içerisinde nasıl yer aldığını göreceğiz.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja Zlata	***Gabelali Zlata Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Gabelkinja Zlata, *u čardaku, na visokoj kuli,* *na šiljtetu, kraj džamli-pendžera.*[183]	***Gabelalı Zlata nakış işliyordu,*** *çardakta, yüksek kulede,* *şiltede, camlı pencerenin yanında.*

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Zlatija đevojka	***Zlatija Kızı Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Zlatija đevojka, ***Na đerđefu,*** *u bijelu dvoru,* *Dok dolijeće zelena jabuka,* *Te je Zlati u krilo pala.* *Kad je Zlata riječi razumila,* ***Đerđef*** *pade, Zlata ne ustade,* *Već umrije u bijelom dvoru.*[184]	***Zlatija kızı nakış işliyordu,*** ***Gergefte,*** *beyaz köşkte,* *Yeşil elma bir yerden atılmış,* *Zlata'nın kucağına düşmüş.* *Zlata kelimeleri anlayınca,* ***Gergef*** *düşmüş, Zlata kalkmamış,* *Beyaz köşkünde ölmüş ise.*
Boşnakça Metin: ***Vezak vezla Adem-Kada***	Türkçe Metin: ***Adem Hanımefendi Nakış İşliyordu***
Vezak vezla *Adem-Kada, mlada nevjesta,* *na čardaku, na visoku džamli pendžeru,* *sav je* ***đerđef*** *pokapala groznim suzama.*[185]	*Adem Hanımefendi* ***nakış işliyordu,*** *genç gelin,* *çardakta, yüksek camlı pencerede,* *gözyaşlarınla tüm* ***gergefi*** *damladı.*

3.7. Giyim-Kuşam-Süs (Erkek Giyimi, Kadın Giyimi ve Süs, Törensel Giyimi)

Giyim-kuşam da yiyecek-içecek gibi insanoğlunun temel ihtiyaçlarından biridir. Zamanla giyim-kuşam milletlerinin geleneksel kültürünü taşıyan ve yansıtan bir öğe halini almıştır. Her kültürün kendine has bir giyim tarzı meydana gelmiştir. Elbetteki bu süreci coğrafi şartlar, dini inançlar, iklimsel koşullar, yaşam tarzı gibi etkenler de şekillendirmiş ve her milletin kendisine has giyim-kuşam alışkanlık ortaya çıkmıştır. Giyim-kuşam aynı

[183] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[184] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 137.
[185] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 193.

zamanda halkın sosyal statüsünü, medeniyet seviyesini, mesleğini ve diğer özelliklerinin taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nde özellikle Tanzimat dönemine değin insanların giyim-kuşamları Türk kültür hayatını yansıtan önemli unsurlardan birisidir. Tanzimat ile birlikte Batı etkisinde yeniden yorumlanan giyim-kuşam Batı etkisinde gelişmesine rağmen yine Türk kültürüne mahsus bir halde varlığını sürdürmüştür.

Bosna Hersek gibi Osmanlı bakiyesi Müslüman topluluklarda giyim-kuşam Türk kültürü ile aynı çizgide gelişmiş ve değişmiş, günümüzde geleneksel Boşnak giyim-kuşamı, günümüzde geleneksel Türk halk kıyafetleri ile aynı tarz ve görünümdedir.

Edebi metinlerde özellikle kadınların kıyafetleri ile özdeşleşmesi, her kıyafetin ise kadının betimlenişinde bir motif olarak karşımıza çıkması durumu söz konusudur. Erman Artun kadın başlıklarını böyle anlatmıştır: *Başlıklar geleneksel giyiminin tamamlayıcı bir unsuru ve kadının süsüdür. Kadın, başında taşıdığı süsü ile çevresine sosyal durumunu ve ekonomik gücünü gösterir. Genç kız başlığı, yeni evli kadın başlığı, gelin başlığı, çocuklu kadın başlıpı, oğlu askere gitmiş ana başlığı ve nine başlıklarının her biri ayrı ayrı özellikler gösterir.*[186] Boşnak baladlarında Türk kültürü etkisinde gelişen geleneksel Boşnak halk kıyafetlerinin izlerini sürmemiz mümkündür. Verdiğimiz örneklerle geleneksel Boşnak erkek giyimi, kadın giyimi süs ve törensel kıyafetlerin Boşnak baladlarına yansımalarını göreceğiz.

3.7.1. Erkek Giyimi

Bu başlık altında bulunan balad örneklerinde Türk halk kültürü etkisi ile şekillenmiş geleneksel Boşnak erkek giyim-kuşamının yansımalarını göreceğiz. Çoğu örnekte benzer giyim-kuşam örnekleri geçmektedir. Boşnak halk kültüründe Türk kültüründe olduğu gibi erkek kıyafetine de kadınlarınkine kadar önem veriliyordu. Giydiği elbiselere göre her bir kişinin sosyal statüsü belirlenmektedir. Bunu baladlardan da görmekteyiz. Giyim ile ilgili unsurlar genellikle beyzadeleri anlatırken kullanmaktadır. Baladlarda geçen bazı kıyafetler şunlardır: *Kürk:* Hayvan postundan yapılan kışlık gösterişli kıyafetlere verilen isim; *Çizme:* Konçu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü; *Bohça*: İçine çamaşır, elbise vb. koyulup sarılan dört köşe kumaş; *Dolama:* Giysilerin üzerine giyilen, önü açık bir tür üstlük; *Yağlık*: Sırma işlemeli,büyük mendil, çevre; *Kalpak*: Kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık. *Hare*: Üzerinde dalgalı çizgiler bulunan bir çeşit kumaş.

[186] Erman Artun, *a.g.e.*, s. 435.

Boşnakça Metin	Türkçe Metin
Kad je kuga Mostar[187] pohodila	***Veba Mostar'dayken***
Primače se Bahtijareviću *İspade mu* ***srma- jagluk vezen*** *Progovara Bahtijareviću* *Truhni, vehni* ***moj vezen jagluče*** *Truhnu ruke koje su te vezle* *Sitni zubi sto konce trgahu* *Medna usta sto žice brojahu![188]*	*Bahtijarevic yaklaşmış* ***İşlenen sırma yağlık*** *yere düştü.* *Bahtijareviç konuşur* ***İşlenen yağlığım*** *çürü, sol* *Seni, işlenen eller,* *İpleri koparan incecik dişler,* *Telleri soyan baldudaklarda çürüyor!*
Boşnakça Metin	Türkçe Metin
Iz Šemboja topi udariše	***Şemboj'dan Toplar Atılmış***
Da je kome stati, pogledati; *Kako tone djever i nevjesta,* ***Djeverovska divan- kabanica,*** ***Nevjestina srmali tkanica,*** ***Djeverovski kalpak i čelenka,*** ***Nevjestina krmzli –haspurlija,*** *Svi svatovi na dno potonuše,* *A najposlje djever i nevjesta.[189]*	*Dururken bazılar görsün;* *Sağdıç ve gelinin battığını,* ***Sağdıçın divanlı yağmurluğu,*** ***Gelinin sırmalı kumaşı,*** ***Sağdıçın kalpağı ve çelenki,*** ***Gelinin kırmızı aspurlusunu,*** *Tüm davetliler battı,* *En sonda damat ve gelin.*
Boşnakça Metin	Türkçe Metin
Sarajevo, što si neveselo	***Saraybosna, Niçin Mutsuzsun***
Hajde, Hano[190], zove tebe babo, *Obuci se što god bolje možeš,* *Prodaje se* ***hara*** *na telalu,* *Hoće ti je da kupuje babo,* *Pa ti vidi da ti nije kratka.* *Odvede je kroz sitna sokake,* *Zavede je sitnijem sokakom,* *Zakla Hanu kao janje malo,* *Sa nje skida, đuzel -odijelo,* *İ sa glave biser i dukate,* *Kad joj babo iz čaršije dođe,* *Hanu viče da mu* ***ćuvak*** *skine,* *Hane nema da mu* ***ćuvak*** *skine,* *Hanu viče da mu* ***čizme*** *svuče,* *Hane nema da mu* ***čizme*** *svuče,*	*Hadi, Hana baban seni çağırıyor,* *En güzel elbiselerini giy,* *Tellaliye de* ***hare*** *satılıyor,* *Baban sana almak istiyor,* *Kısa mı diye git bak.* *Onu küçük sokaklardan geçirdi,* *Küçük sokağa götürdü,* *Hana'yı küçük kuzu gibi kesti,* *Üzerindeki güzel elbiseleri,* *Ve başındaki inci ve altın paraları çıkartıyor,* *Babası çarşıdan gelince,* ***Kürkünü*** *çıkarmak için Hana'yı çağırıyor,* ***Kürkünü*** *çıkarması için Hana'yı bulamıyor,* ***Çizmelerini*** *çıkarmak için Hana'ya sesleniyor,* ***Çizmelerini*** *çıkarması için Hana'yı bulamıyor,*

[187] Bosna Hersek'in güneyisinde bulunan şehir ve Hersek bölgesinin en büyük şehri.
[188] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 150.
[189] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 153.
[190] Boşnak Müslüman kadınlara verilen isim.

Telal puče po Saraj'vu gradu, *Tražio je tri bijela dana* *Kad četvrti danak nastanuo,* *Nađoše je mrtvu u sokaku* *Zato nam je jadno Sarajevo![191]* Boşnakça Metin: ***Usrid šehera, usrid Bajne Luke*** *Ona kuha šekerli-baklavu,* *Na nju meće* ***boščaluk haljina,*** *Pa je šalje Karaprohić Ibri,* *Pa Lejliji[192] lijepoj robinji.* *Kad Lejlija baklavu donila,* *Na dućane Karaprohić Ibri,* *Tude bio beže Omer -beže,* *To je njemu vrlo teško bilo,* *Većma* ***kalpak*** *na oči natišće,* *Pa on ide svomu bilom dvoru,* *Pa on pita svoje virne ljube,* *'Što će naša kalajli tepsija,* *Na dućanu Karaprohić Ibre?* *Ona mlila do niko ne vidi,* *Al to vidi Karaprohić İbro,* *Sa munare ezan davajući,* *Pa on skoči sa bile munare,* *Putem leti a* ***dolamu*** *skida,* *Društvo , mlide do je poludio.[193]*	*Saraybosna şehrindeki tellaliye sesleniyor,* *Üç gündür onu arıyordu,* *Dördüncü gün olduğunda,* *Sokakta ölü buldular,* *Bu yüzden Saraybosna'mız mutsuz!* Türkçe Metin: ***Şehrinin Ortasında, Banja Luka'nın Ortasında*** *O şekerli baklavayı pişiriyor,* *Üstüne de* ***bohçanın içindeki elbiseleri*** *koyuyor,* *Karaprohiç İbro'ya gönderiyor,* *Leylija hizmetçiyle.* *Lejliya baklavayı getirince,* *Karaprohiç İbro'nun dükkanlarına,* *Omer Bey de ordaydı,* *Zoruna gitti,* *Ve gözlerine* ***kalpağını*** *götürüyor,* *O beyaz köşküne gidiyor,* *Sevdiceğine soruyor,* *Karaprohic İbro'nun dükkanında,* *Bizim kalaylı tepsimiz niçin duruyor?* *Kimsenin görmediğini sandı,* *Fakat Karaprohic İbro görüyor,* *Minareden ezan okurken,* *Beyaz minareden atladı,* *Yoldan koşuyor ve* ***dolamasını*** *çıkarıyor,* *Halk delirmesini düşünüyor.*

[191] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 155.
[192] Boşnak Müslüman kadınlara veren isim.
[193] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 158.

Boşnakça Metin	Türkçe Metin
Knjigu piše srpski knjaže	***Sırp Prensi/ Dükü kitap yazıyor***
Najposlje je govorio: *İbrahime dragi brate,* *Skidaj **enam** ti sa mene,* *Pa ga nosi do Travnika[194],* *Do Travnika mom daidži,* *Mom daidži Derviš-paši,* *Neka uči **zlatan enam,*** *Nek' ne gleda svog sestrića,* *Svog sestrića Hivzi-Bega![195]*	*En son diyordu:* *İbrahime, sevgili kardeşim,* ***Ân'āmını** çıkar,* *Travnik'e götür,* *Travnik'e dayıma,* *Dayıma Derviş Paşa'ya,* ***Altın Ân'āmı** okusun,* *Kardeşinin oğluna bakmasın,* *Kardeşinin oğluna Hivzi Beya!*
Boşnakça Metin	Türkçe Metin
Ali-beg se s ljubom zavadio	***Ali Bey Karısıyla Kavga Etti***
Ali-beg se s ljubom zavadio, *Da je za što ne bih ni žalio,* *Već za jedan **srma-jagluk vezen.*** *Živ ti bio sinak u bešici,* *Jesi bratu **vezen jagluk** dala?* *Premišlja se mlada zaovica:* *Žao majci sina u bešici,* *Žao brata s ljubom zavaditi,* *Pa govori svojoj nevjestici:* *Jesam bratu **vezen jagluk** dala,* *Živ mi bio sinak u bešici![196]*	*Ali Bey sevgilisiyle kavga etti,* *Önemliyse üzülmeyecekti,* *Bir tane **işlenen sırmalı yağlık** için.* *Beşikteki oğlun yaşasın,* ***İşlenen yağlık** abine sen mi verdin?* *Gencecik görümce düşünüp taşınıyor;* *Beşikteki oğluna üzülüyor,* *Abisinin eşiyle kavga etmesine üzülüyor,* *Ve yengesine der:* *Abime **işlenen yağlığı** verdim,* *Beşikteki oğlum yaşasın!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Adem-kada	***Adem Hanımefendi Nakış İşliyordu***
U to doba beg Osman-Beg stiže na čardak, ***Mestve** skida majku pita: Gdje mi je žena?* *Eno ti je u halvatu, ne bilo ti je,* *Ona ljubi Omer-bega brata tvojega![197]*	*O an bey Osman Bey çardağa gelir,* ***Mestleri** çıkarıp annesine sorar:Eşim nerede?* *Halvet odasına gitti,* *Ömer Beyi, senin kardeşini seviyor!*

[194] Bosna Hersek'in merkezinde bulunan şehir.
[195] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 175.
[196] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 189.
[197] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 193.

3.7.2. Kadın Giyimi ve Süsü

Baladlarda bulunan kadın kıyafetleri ve süs eşyaları, baladların çıkarıldıkları dönemi yansıtan motiflerdir. Hem Türk hem Boşnak kültüründe günümüzde bunların çoğu örnekleri bulunmamaktadır. Modern yaşam ve Batılılaşma ile birlikte giyim-kuşamda değişiklik göstermiştir. Özellikle de kadın kıyafetlerinde modernizm etkisini bariz bir şekilde görebiliriz. Kadınlar sokaklara eşarpsız veya başörtüsüsüz çıkmamaktaydı. sevgililerin karşında da boynuları inci ve çeşit çeşit gerdanliklarla süslemekteydi. Verdiğimiz örneklerde gömlek, kemer, çember, eşarp, peçe gibi unsurlar bulunmaktadır. *Kemer*: Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş deri veya metalden yapılan bel bağı; *Çember*: Yazma yemeni, baş örtüsü. *İpek*: İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel; *Gömlek:* Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja[198] Zlata[199]	***Gabelli Zlata Nakış İşliyordu***
Vezak vezla Gabelkinja Zlata, *U čardaku, na visokoj kuli,* *Na šiljtetu kraj džamli pendžera,* ***Ona veze srmom po kumašu,*** ***Srmom veze, a biserom puni.*** *Vezući je niz polje gledala,* *Al' se nešto polje zamaglilo.*[200]	*Gabelli Zlata nakış işliyordu,* *Çardakta, yüksek kulede,* *Şiltede, camlı pencerenin yanında,* ***Kumaşı sırmayla işliyor,*** ***Sırmayla işliyor, inciyle dolduruyor,*** *İşlerken ovaya bakıyordu,* *Ama ova sislenmiş.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Zlatija djevojka	***Zlatija Kızı Nakış İşliyordu***
Kad su bili sitnijem sokakom, *Sjaje sokak na sve četiri strane,* *Na Mujagi*[201] ***čoha okićena,*** ***Sedamdeset i sedam mahrama,*** *A na Zlati broja im nema.*[202]	*Küçük sokaktan geçerken,* *Sokak dört yandan parlıyor,* *Mujaga'nın üstünde* ***süslü çoha,*** ***Yetmiş yedi eşarp*** *da,* *Zlatija'nın ise sayısız kadar.*

[198] Gabela; Hersek bölgesinde bulunan Čapljina şehrine bağlı kasaba, köy.
[199] Boşnak Müslüman kadınlara verilen isim.
[200] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[201] Boşnak Müslüman erkeklere verilen isim.
[202] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 137.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Zagrmilo iznad Visokoga[203] *O Mejrušo, mila kćeri moja,* *Gdje je tebe voda izbacila,* *Kako će te majka preboljeti,* *Kakve su ti ruse pletenice,* *Kakvo ti je lice prebijelo,* *Ko da si ga jutros umivala,* ***Kakva ti je behaz-anterija,*** *Ko da ti je jutros donešena!*[204]	***Visoko'nun Üstünde Gök Gürlüyor*** *Ey Mejruşa'm, kızım benim,* *Su seni nerelere götürdü,* *Annen yokluğunu nasıl atlatacak,* *Senin güzel örgülerin nasıl,* *Beyaz yüzün nasıl,* *Sanki sabah onu ellerinle yıkıyordun,* ***Beyaz entarin nasıl,*** *Sanki bu sabah sana getirildi!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad Vilići seku udavaše *Na zlatu je devet* ***kavadova*** *I deseta* ***svilena košulja.*** *Sve se devet* ***za košulju*** *smrzle,* ***Tanka koša*** *za bijelo tijelo,* ***Žute čizme*** *za krnali-noge,* ***Prstenovi*** *za bijele ruke,* *A* ***đerdani*** *za bijelo grlo,* ***Zlatna peča*** *za medena usta.* *Kad te riječi mlada razumjela,* *Mašila se rukom u džepove,* *Izvadila* ***jagluk srmom vezen,*** ***U jagluku*** *hiljadu dukata:* *Nader tebć, čedo prenejako,* ***Jagluk*** *deri, a strinu spominji!*[205]	***Viliçler Kız Kardeşlerinin Evlendirince*** *Altının üstünde dokuz* ***ipek elbise****,* *Ve onuncu* ***ipek gömlek.*** *Dokuzu* ***da gömlekle*** *dönmüş,* ***Ince gömlek*** *beyaz vucüdle,* ***Sarı çizmeler*** *kınalı ayaklara,* ***Yüzükler*** *beyaz elleriyle,* ***Gerdanlıkla****r ise beyaz boğazına,* ***Altın peçe*** *bal dudaklarınla.* *Gelin o sözleri duyunca,* *Elini cebine koydu,* ***Sırmayla işlenen yağlığı*** *çıkardı,* ***Yağlıkta*** *bin tane altın para:* *Al bunu, küçücük yavrum,* ***Yağlığı*** *kopar, yengeni anısat!*

[203] Bosna Hersek'in merkezinde bulunan şehir.
[204] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 161.
[205] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 167.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Pusta bolest u sv'jet udarila	***Dünya'da Hastalık Yayılıyor***
Kad mu mlađu snahu iznesoše, *Pred njom nose **kutiju prstenja,*** *Da ih puste na telala daju.* *Kad stariju šćercu iznesoše,* *Pred njom nose **sorguč od bisera,*** *Da ga pusta na nizilju daju.*[206]	*Genç gelinini çıkarınca,* *Önünden **yüzüklerin kutusu** taşıyorlar,* *Tellâliyeye vermek için.* *Büyük kızını çıkarınca,* *Önünden **incili sorguçu** taşıyorlar,* *Onu işlenecek olana vermek için.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvije kule na Zagorju*[207] *bile	***İki Kule Zagorje'de İdi***
Ona ode u šikli-odaju, *Pa otvori sahtijan sepeta,* *Pa izvadi od zlata maštrafu,* ***I suviše srmali-mahramu,*** *Pa razmuti od meda šerbeta,* *Ona daje djever Muhamedu:* *"Šerbet popij, a maštrafu raskuj,* *Pa ti sakuj **ćemer** na djevojku!*[208]	*O şıklı odasına gitti,* *Ve sahtiyanlı sepetini açtı,* *Ve altın maşrapayı çıkardı,* *Çok **sırmalı eşarbı** da,* *Ve bal şerbeti yapıp,* *Sağdıç Muhamed'e veriyor;* *"Şerbet iç ve maşrapayı ayır,* *ve ondan kıza **kemeri** yaptır.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
San usnila Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü***
San usnila Hasanaginica: *Puhnu vihar s visoke planine* *I odnese alem s džamije,* *Hasan-agi **divan kabanicu,*** *Svekrvi joj **bijel čember** s glave.*[209]	*Hasan Ağanın Karısı rüya gördü:* *Yüksek dağdan rüzgâr esti,* *Ve camideki alemini taşıdı,* *Hasan Ağanın **divanlı yağmurluğu,*** *Kayınvalidesinin **beyaz çemberliğini** de taşıdı.*

[206] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 171.
[207] Zagorje; Hersek bölgesinde bulunan Posušje şehrine bağlı kasaba, köy.
[208] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 187.
[209] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 190.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Udaje se Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Evleniyor***
Stadoše se braća opremati; *Svaki nosi na **ćegetu dibu*** *A Muhamed sedefli bešiku* *U čem ga je ostavila majka.*	*Kardeşler hazırlanmaya başlamış;* *Her biri **kağıtta dibayı** götürüyor,* *Muhamed ise annesinin onu* *Bıraktığı sedefli beşiği.*
Kumrija u dvor polećela: *Daj muštuluk, moja gospojice,* *Evo tebi do devet sinova!* *Ona hiti **ogru s đerdana:*** *Naj to tebi, moja Kumrijice,* *Da se meni više zadesilo,* *I bolje bi tebe darovala![210]*	*Hizmetçi köşke koşmus;* *Müjde, hanımefendim,* *Dokuz oğlun geliyor!* *Hanımefendi **gerdanliğini** atmış:* *Hizmetçim benim, al şunu,* *daha fazla olsaydı,* *sana daha çok verirdim/hediye ederdim!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Beg Bećir-beg[211] čudan adet ima: *Kada klanja i večer večera,* *Onda uzme svoju vjernu ljubu,* *Pa je ljubi u bijelo lice,* *Pa joj broji po grlu **dizije**,* *Eto ćeš se nagledati ljube!*	*Bey Beçir Beyin özel âdeti var:* *Namaz kıldıktan ve yemek yedikten sonra,* *Sevdiceğini yanına alır,* *Beyaz yüzünü oper,* *Boynundaki **inci dizileri** sayar,* *Sevgilini böyle göreceksin!*
A to Bećir i gleda i sluša: *Brzo skoči na noge lagane,* *Pa prigrnu **laguhna binjiša,*** *A uzjaha konja od mejdana,* *Pa on iđe dvoru bijelome.*	*Beçir bunu izler ve dinler;* *Hızlıca ayaklarına kalkar,* *Ve **hafif binişini** giyer,* *Atına biner,* *Ve beyaz köşküne gider.*
Sjede ljuba u brusa dušeke, *Kraj nje sjede aga Hasan-aga,* *Stade **ljubi biser** otpinjati.* *Njemu ljuba tiho progovara:* *Nosi ruke, puste ti ostale!* *Nijesi mi ti **biser** kupio,* *Već moj dragi beže Bećir-beže-*	*Hanım döşeklere oturur,* *Yanına ağa Hasan Ağa oturur,* ***Hanımın incileri** çıkarmaya başlar.* *Hanım ona sessizce der:* *Ellerini uzatma, ellerin kırılsın!* ***İncilerimi** sen almadın,* *Sevgilim bey Beçir Bey aldı,*
Sve na struku po deset dukata. *On joj stade **džamfrez** otpinjati.* *Opet veli vjerenica ljuba:* *Sebi ruke, ostale ti puste!* *Nijesi mi **džamfrez** kupovao* *Već moj dragi beže Bećir-beže,* *Sve na aršin po deset dukata.[212]*	*On dizi altın para.* *O **yeleğini** çıkarmaya başlar.* *Hanım tekrardan der:* *Ellerini uzatma, ellerin kırılsın!* ***Yeleğimi** sen almadın* *Sevgilim bey Beçir Bey aldı,* *Altın paraların arşinleri.*

[210] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 70.
[211] Boşnak Müslüman erkeklere verilen isim.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor***
Pa on ode u novu čaršiju, *Da kupuje* ***dibu nerezanu,*** *Čime će je darivati mladu.*	*Yeni çarşıya gitti* ***Kesmeyen dibayı*** *almak için,* *Genç kızına hediye edecek.*
Da l' su zdravo moja braća draga, *Moja braća, devet Atlagića?* *Pa pripinje* ***peču i feredžu,*** *Pa odlazi dvor bijelome.*[213]	*Sevgili kardeşlerim iyi mi,* *Kardeşlerim, dokuz Atlagiç?* *Ve* ***peçe ve feraceyi*** *takıyor,* *Ve beyaz köşküne gidiyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt Omera i Merime	***Ömer ve Merima'nın Ölümü***
Sam je sobom Omer besjedio, *Sad će meni moja Mejra reći,* *Da djevojki* ***svilen kaftan*** *skidam.*[214]	*Ömer kendi kendinle konuşuyormus,* *Şimdi bana benim Mejra'm,* *Kızının* ***ipek kaftanını*** *çıkardığını söyleyecek.*

3.7.3. Törensel Giyim

Çalışmamızdaki örneklerde törensel giyimden duvak bulunmaktadır. Duvak, Gelinin başını bazende yüzünü örten dantel veya tülden örtü anlamına gelmektedir. Açıklamada yazıldığı gibi duvak geline ait bir giyim parçası ve düğün sırasında, genellikle düğün konvoyu yolda geçerken gelini kimse tarafından görmemesi için gelinin yüzünü örtecek şekilde geline başına takılmakadır. Türk kültüründe olduğu gibi düğün esnasında gelinin duvağını kapalı tutması, düğün sonrasında ise gelinin duvağını bir hediye karşılığında yeni kocasına açması Boşnak halk kültüründe uzun yıllardır yer edinmiş bir geleneksel uygulamadır. Duvak kültürünün baladlarda da yansımalarını görebilmekteyiz.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hanası***
Opremaj joj, moja mila majko, *Svakog ljeta po tri litre zlata,* *Svake zime po* ***tri litre svile,*** *Na mjesece po* ***miskal bisera,*** *Na nedjelje* ***bejzan anterije,***	*Anneciğim, ona* *Her yaz üç litre altın,* *Her kış* ***üç litre ipek,*** *Her ay* ***incinin bir miskali,*** *Her hafta* ***beyzan enteri,***

[212] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.
[213] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.
[214] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 367.

*Na godinu **dibu** i robinju,* *Svakog petka halvu i baklavu.* *U to doba dari od djevojke:* *Došli begu **u bošči haljine,*** *I suviše juz-jastučić zlatni;* *Došla majci **svilena košulja,*** *Miloj seki **krmizi aspurlija.*** *Pa svatove dobro dočekali,* *Darovaše što za koga bješe:* *Na junake **vezene dolame,*** *Na bajrake, od zlata jabuke,* *Bajraktarim' **tanke boščaluke.*** *Pa izvadi **ridu pozlaćenu,*** *Haj to tebi, Zaim Osman-beže!* *Kad sam vezla-tebi nijetila,* *Prvo jutro da je tebi dadem.*[215]	*Her sene **diba** ve hizmetçi,* *Her Cuma helva ve baklavayı hazırla.* *O an kızım gönderdiği hediyeler geldi:* *Beyzdeye **bohçanın içindeki elbiseler,*** *Ve yüz altın yastık geldi;* *Annesine **ipek gömlek,*** *Sevgili kız kardeşine **kırmızı aspurlu** geldi.* *Davetlileri güzelce karşıladılar,* *Herkese hediye verdiler:* *Kahramanlara **işlenen dolamalar,*** *Bayraklara altın elmalar,* *Bayraktarlara **ince bohçalar.*** ***Altın mendili** çıkardı,* *Senin olsun, Zaim Osman Bey!* *İşlerken-sana niyyet ettim,* *İlk sabahımızda sana verecektim.*

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad Vilići seku udavaše	***Viliçler Kız Kardeşlerini Evlendirince***
Kad su bili kroz Čemer-planinu, *Udri kiša, za njom susnježica,* *Pokisoše u gori svatovi,* *Smrznu im se lijepa djevojka,* *Smrze joj se **duvak za feredžu,*** *A **feredža** za **zlatna kaftana*** ***Zlatan kaftan** za **tanku košulju,*** *A **košulja** za pleći bijele.* *Pitaj, sine, svoje mile strine:* *Moja strina, jesi li ozebla?* *Kad to čula lijepa djevojka,* *Ona vadi **jagluk** iz njedara,* *Pa ga daje milom jetrviću,* ***Jagluk** dade, pa na jastuk pade,* *I umrije, žalosna joj majka!*[216]	*Çemer dağından geçerken,* *Yağmur başladı, arkasından kar da,* *Dağdaki davetliler ıslandı,* *Güzel kız soğuktan dondu,* ***Duvağı feracesiyle** dondu,* ***Feracesi** ise **altın kaftanıyla,*** ***Altın kaftan ince gömleğiyle**,* ***Gömlek** ise beyaz göğüsleriyle.* *Oğlum benim, yengene sor:* *Yengem, üşüdün mü?* *Güzel kız bunu duyunca,* *Ve tatlı çocuğa verir,* ***Yağlık** verdi, yastığa düştü,* ***Yağlık** verdi, yastığa düştü,* *Ve öldü!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı***
Djevojka te l'jepo pozdravljaše,	*Kız sana güzelce selam söylüyor,*

[215] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.
[216] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 167.

A u knjizi l'jepo te moljaše, *Kad pokupiš gospodu svatove,* ***Dug potkljuvac** nosi na djevojku,* *Kad bude agi mimo dvora* *Nek ne vidi sirotice svoje.* *Svoju djecu l'jepo darovala,* *Svakom sinu **noze pozlaćene,*** *Svakoj ćeri **čohu do poljane,*** *A malomu u bešici sinku,* *Njemu šalje **uboške haljine.**[217]* Boşnakça Metin: ***Emina bole boluje*** *Kad su mi bili kroz bukve,* *Zape joj grana bukova,* ***Za njena spuli-duvaka**.*[218]	*Kitapta rica ediyor,* *Davetlileri yanına alırken,* ***Uzun duvak** kıza tak,* *Ağanın köşkünün yanından geçerken,* *Öksüzlerini görmesin.* *Çocuklarını güzelce hediye etti,* *Her oğluna **altın mestleri,*** *Her kızına **ovaya kadar uzun çohayı,*** *Beşikteki oğluna ise,* ***Bohçanın içindeki kıyafetleri** gönderiyor.* Türkçe Metin: ***Emine Hastalanıyor*** *Kayın ağaçlarından geçerken,* *Kayın dalı asıldı,* ***Onun süslü duvağına.***

3.8. Halk İnançları: Töreler, Âdetler, Gelenekler, Görenekler

Halk inançları ve geleneksel hukuk kuralları olarak tanımlayacağımız bir takım kural ve uygulamalar, belirli özelliklerine göre farklı adlar altında halk nezdinde kurumsallaşmış ve günümüze değin kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu kurallar ve uygulamalar bütünü, halkların kültürlerinin vazgeçilmez parçalarıdır. Bunlar uygulama noktasında katılık ve esneklik durumuna göre farklı adlar ile anılmaktadır. Bunlar töre, adet, gelenek ve görenek isimleri ile anılmaktadır. Bu kavramlar arasında ince nüanslar olmakla birlikte; *Töre*: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin ortaklaşa alışkanlıkların, tutlan yolların bütünü veyahut da bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleri, adap[219]; *Adet*: 1.Görenek. 2.Alışkanlık. 3.Topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre[220]; *Gelenek*: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon[221]; *Görenek*: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet.[222] şeklinde tanımlanabilmektedir.

[217] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.,* s. 39.
[218] Munib Maglajlić, *a.g.e.,* s. 157.
[219] Türk Dil Kurumu, *a.g.e.,* s. 2377.
[220] Türk Dil Kurumu, *a.g.e.,* s. 28.
[221] Türk Dil Kurumu, *a.g.e.,* s. 920.
[222] Türk Dil Kurumu, *a.g.e.,* s. 967.

Sedat Veyis Örnek de bu terimleri şöyle açıklamıştır: *"TÖRE-Bir toplulukta, bir grupta, bir yöre halkında bireylerin uymakla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları davranış kalıplarının ve tutumlarının tümü. ÂDET-Bu kalıp davranışlar ve alışkanlıklar, örfteki yapılma ya da kaçınma zorunluluğu yerine, âdette yapılmalı ya da yapılmamalı niteliğine bürünmektedir. GÖRENEK-En yalın tanımıyla bir şeyi görülegeldiği gibi yapma alışkanlığı olan görenek öteki sosyal alışkanlıklar gibi gerekli ve uygun görülenleri kapsar, ama bunların mutlaka yerine getirilmesini istemez."*[223]

Türk tarihinde ve Orta Asya coğrafyasında bu öğeler halk nazarında oldukça büyük bir öneme sahiptir. Tüm bu unsurlar, halkın ve milletlerin geleneksel kültürünü ve kimliğini yansıtmaktadır. Onlar toplumda bir davranış kalıbı olarak tanımlanabilmekte ve toplumsal yaşamın düzenlenmesinde son derece önemli rol oynamaktadır. Gelenekler, töre, âdet ve göreneklere halk nezdinde riayet edilmediği takdirde ceza mekanizması devreye girmektedir. Bu durum, özellikle geleneksel kaidelere sıkı sıkıya bağlı olan halkların bahsi geçen kavramlara nasıl önem verdiğini göstermektedir. Bu kapsam içerisine giren topluluklar içerisine Türk ve Boşnak topluluklarda girmektedir.

Aşağıdaki balad örneklerinde geleneksel ritüeller içerisinde halkın büyük oranda iştirak ettiği sünnet düğünü, el öpme ve doğum adına yapılan şenlikler gibi geleneksel uygulamaların nasıl yer aldığına şahitlik edeceğiz. Sünnet düğünü ve el öpme Boşnaklar arasında daha çok Osmanlı döneminde yapılan uygulamalardır. Günümüzde Bosna Hersek'in bazı bölgelerinde bu uygulamalara hala rastlamak mümkündür.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad Vilići seku udavaše	***Viliçler Kız Kardeşlerini Evlendirirken***
Kad Vilići seku udavaše, ***Trista ovnov' kurban učiniše,*** ***Tri turbeta nova sagradiše.*** ***Trista djece sunet učiniše,*** *Da im seka zdravo goru prijde.*[224]	*Viliçler kız kardeşlerini evlendirince,* ***Üç yüz kurban kesmişler,*** ***Üç yeni türbe yaptırmışlar,*** ***Üç yüz çocuk sunet yapmış,*** *Kardeşlerinin dağdan rahat geçmesi için.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Sina rodi Sinanbegovica	***Sinan Beyin karısı Oğlu Doğurdu***
Sina rodi Sinanbegovica, ***Od radosti veselje činila,***	***Sinan Beyin karısı oğlunu doğurdu,*** ***Mutluluktan/sevinçten şenlik yaptı***

[223] Sedat Veyis Örnek, *a.g.e.*, s.124, 127-128.
[224] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 167.

Tri joj kola u dvoru igrala: ***Jedno kolo na visokoj kuli,*** ***Drugo kolo na mermer-avliji,*** ***Treće kolo u zelenoj bašči.***[225]	***Köşkünde üç kolo oynanıyordu:*** ***Bir kolo yüksek kulede,*** ***İkinci kolo mermerli avluda,*** ***Üçüncü kolo yeşil/çimenli bahçede.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Na svijetu se naći ne mogaše ***Kad su djeca za suneta bila,*** ***Sunet čini Siliftarovica,*** ***Šenluk čini za nedjelju dana.*** ***Sve pozivlje na svoje veselje,*** ***Sve komšije, age i begove.*** *Siliftar ih dobro dočekao.* *Svi ajani redom posjedali* *U odaji Siliftarovice,* *Zametnuli šenluk i veselje.* ***Majka svoju djecu svjetovala:*** ***-Čujete li, moji sinci dragi!*** ***Pametno mi goste pozdravite,*** ***Svima redom ruke poljubite,*** ***I svom tetku, begu Ali-begu;*** ***Njega, djeco, u skut i u ruku,*** ***I u bradu i pod njim sedžadu.***[226]	***Dünyada Buluşamamışlar*** ***Çocuklar sünnete hazır olunca,*** ***Silâhtarın karısı sünnet yapıyor,*** ***Hafta içinde şenlik hazırlıyor.*** ***Şenliğe herkesi, tüm komşuları, tüm ağa ve beyzâdeleri davet ediyor.*** *Silâhtar onları güzelce karşıladı,* *Tüm ayanlar oturdu* *Silâhtarın karısının odasında,* *Şenlik yapıyorlar.* ***Anne çocuklarına söylüyordu:*** ***-Oğullarım benim, duyuyor musunuz!*** ***Misafirlerime güzelce selam söyleyin,*** ***Sırayla herkesin elini öpün,*** ***Enişteniz, Ali Beyinin de,*** ***Çocuklarım, onun eteğini, elini,*** ***Sakalını ve altındaki seccadeyi de öpün.***

3.9. Geçiş Dönemleri: doğum, çocukluk, evlilik, ölüm

Bir milletin en önemli unsurlarından birisi de geçiş dönemleridir. İnsan hayatı açısından bu dönemler son derecede önemli olmaktadır. Geçiş dönemlerinden en önemlileri doğum, evlenme ve ölümdür. Doğum aşaması gebelik, cinsiyet belirleme aşamaları, doğum ve doğum srasında uygulanması gereken durumlar, doğum sırası âdetleri ve inançlarını içermektedir. Evlenme aşaması evlenme biçimlerini, evlilik yaşı, kız bakma ve isteme uygulamaları, kına, düğün ve nikahta yapılması gereken âdet ve töreleri, hediyeler ve diğer farklı ritüelleri içermektedir. Ölüm aşaması da ölüm durumunun duyurulmasını, ölüm sırası ve sonraki yapılmaları, ölümden sonra yedi ve kırk gibi belli günleri, mezarlık taşları ve bu taşlardaki yazıları yansıtmaktadır. Nişanlılık da evlenmenin altında bulunmaktadır. Düğün ve kız isteme evlenme geçiş döneminde iki insan arasında en belirgin yansımalarıdır. Bu dönemler insan hayatının en önemli devreleridir. Bu dönemler esnasında her toplumda birçok

[225] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 183.
[226] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 381.

âdet ve töre uygulanmaktadır. Türk halk kültüründe karşılaştığımız geçiş dönemi ritüelleri ile Boşnak halk kültüründe var olan geçiş dönemi ritüelleri büyük benzerlikler içermektedir. Baladlar ise geçiş dönemlerinden özellikle ölüm esnası ve ölüm sonrası uygulamaları ile karşılaşıyoruz. Baladların trajik bir olay örgüsü üzerine kurgulanması, bu tür içerisinde ölüm ile ilgili uygulamalar ile karşılamamıza neden olmuştur. Bu örneklerde ölüm hadisesi ve ölüm üzerine yasin okuma veya imamların toplaması gibi uygulanan pratikler anlatılmaktadır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt braće Morića	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Izvedoše dva Morića, ***Donesoše svilen gajtan,*** ***Udaviše Morić Pašu,*** *Sve to gleda Morić Ibro.*[227]	*İki Moriç'i çıkardılar,* ***İpek kaytanı getirdiler,*** ***Moriç Paşa'yı boğdular,*** *Moriç İbro onu izliyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Udaje se Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Evleniyor***
On se moli miloj braći svojoj: ***Đe je kabur mile majke naše,*** ***Miloj majci da proučim jasin.***[228]	*O kardeşlerinden rica ediyor:* ***Anneciğimizin kabrısı nerede,*** ***Aneciğimize Yasin okuyayım.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor***
Kad to začu lijepa djevojka, *Ona ide na visoku kulu,* *Oblači se štogod ljepše more* ***Pa uzima od zlata tenefe,*** ***Pa odlazi u zelenu bašču,*** ***Pa s' objesi o suhu naranču,*** ***Viš' mezara šećer Salih-age.***[229]	*Güzel kız onu duyunca,* *Yüksek kuleye çıkıyor,* *En güzel elbiseleri giyiyor* ***Ve altın tenefeyi eline alıyor,*** ***Yeşil bahçeye çıkıyor,*** ***Kuru portakaldan asılıyor,*** ***Şeker Salih Ağanın mezarının üstünde.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hana'sı***
Kad to čula Atlagića Hana, *Odmah pade na mermer avliju,* ***Kako pade, više ne ustade!*** ***Sakupiše hodže i hadžije,*** ***Sakupiše, pa ih zakopaše,***	*Atlagiç'in Hana'sı bunu duyunca,* *Mermerli avlusuna duştü,* ***Düşerken de bir daha kalkmadı!*** ***İmamlar ve hacıları toplandılar,*** ***Toplandılar, onları gömdüler,***

[227] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 55.
[228] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 70.
[229] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.

Raziđe se kita i svatovi.[230]	*Davetliler ortadan kayboldu.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Il' je vedro, il' oblačno, il' je tamna noć	***Açık mı, Bulutlu mu, Kara Gece mi***
Sablja zveknu, Ibro jeknu, mrtav prozbori: ***-Proklet bio, sultan care, što uradi ti!*** ***Zbogom, Zulko, zbogom, bulko, moja ljubavi!***[231]	***Kılıç çaldı, İbro bağırdı, ölü dedi:*** ***-Allah kahretsin seni, sultan, ne yaptın sen!*** ***Hoşçakal, Zulko, hoşçakal, sevgilim!***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Zlatija đevojka	***Zlatija Kızı Nakış İşliyordu***
U to doba Muju pronijeli, *A Zlatiju opremila majka.* ***Odnesoše Zlatu i Mujagu*** ***Do mezara u zelenoj bašči.*** ***Kad su bili vječnome mezaru,*** *Govorile age Sarajlije:* *Poskidajte sa mejita zlato!* *Sa Mujage skidaju mahrame,* *Sve skidoše, jednu ne mogaše,* *Što je Zlata na prstenu dala,* *Kad je Muji lice obećala.* ***Ukopaše Zlatu i Mujagu,*** ***İz mezara cv'jeće pronicalo,*** ***Pronicalo pa se savijalo,*** ***Sa mezara jednog do drugoga.***[232]	*O an Mujo'yu götürdüler,* *Zlatija'yı ise annesi hazırladı.* ***Zlata ve Mujo'yu götürdüler.*** ***Yeşil bahçedeki mezarına kadar.*** ***Mezara geldiklerinde,*** *Saraybosnalı ağalar diyordu:* *Meyyitler üzerindeki altınları çıkarın!* *Mujo Ağanın eşarplarını çıkarıyorlar,* *Hepsi çıkardılar, bir tane çıkaramadılar,* *Zlata Mujo'ya söz verince,* *Yüzük üzerindeki eşarbı çıkaramadılar.* ***Zlata ve Mujo Ağayı gömdüler,*** ***Mezardan çiçek büyüdü,*** ***Büyüdü ve yanyanadaki,*** ***Mezarlardan eğiliyordu.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad je kuga Mostar pohodila	***Veba Mostar'dayken***
To je njemu vrlo mučno bilo, *Tamburom je o tle udario,* ***Pa se sprema Ajki na dženazu.*** ***Staše Ajku u mezar spušćati,*** ***Zavikaše hodže i hadžije:*** ***Ko je Ajki prvi ašik bio,*** ***Nek je dođe u mezar spustiti!***[233]	*O durum ona kötü geldi,* *Tamburla yere vurdu,* ***Ve Ajka'nın cenazesine hazırlanıyor.*** ***Ajka'yı mezara indirmeye başlamışlar,*** ***İmamlar ve hacılar bağırmışlar:*** ***Ajka'nın ilk sevgilisi olan,*** ***Onu mezara indirmeye gelsin.***

[230] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.
[231] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 364.
[232] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 137.
[233] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 150.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Mujo gleda Ajkunu djevojku	***Mujo Ajkuna Kızını Seviyor***
Kad povika Ajkunina majka: ***Pričekajte hodže i hadžije,*** ***Pričekajte mejta još jednoga!*** ***Pričekaše hodže i hadžije.*** ***Uporedo njih su ukopali,*** ***Kroz mezar im ruke proturiše,*** *I u ruke crvene jabuke,* *Kad se prenu, nek se poigraju.*[234]	*Ajkuna'nın annesi bağırdı:* ***İmamlar ve hacılar, bekleyin,*** ***Bir tanne meyyti daha bekleyin!*** ***İmamlar ve hacılar beklediler.*** ***Onları yanyana gömdüler,*** ***Mezarlardan ellerini bağladılar,*** *Ve ellerine kırmızı elmaları koydular,* *Uyanınca oynasınlar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U kadune Hasanaginice	***Hasan Ağanın Karısında***
Melećhanu svati zaprosiše, ***Muhameda zaboljela glava.*** *Melećhani knicu postaviše,* ***Muhamedu dušek prostriješe.*** *Melećhanu u krnu metnuše,* ***Muhamedu hodžu dovedoše.*** *Čauš viknu, daulbana pisnu,* *Melećhanu svati povedoše,* ***Muhameda u mezar pon'ješe.***[235]	*Meleçhana'yı davetliler istemiş,* ***Muhamed'in başı ağırmış.*** *Meleçhana'ya kına yakmışlar,* ***Muhamed'e döşek sermişler.*** *Meleçhana'yı kınaya koymuşlar,* ***Muhamed'e imamı götürmüşler.*** *Çavuş bağırdı, davul çalmış,* *Davetliler Meleçhana'yı götürmüşler,* ***Muhamed'i mezara taşımışlar.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U Stambolu akšam okujiše	***İstanbul'da Akşam Ezanı Okunuyor***
Djeco moja, dva hitra džellata, *Otiđite u nove ćoškove,* ***Udavite Daltaban-vezira!*** ***Otrčaše dva hitra džellata,*** ***Udaviše Daltaban-vezira.***[236]	*Çocuklarım benim, iki cellatım,* *Yenı konaklara/köşelere gidin,* ***Sadrâzam Daltaban'ı boğun!*** ***İki cellat koşa koşa gitti,*** ***Sadrâzam Daltaban'ı boğdular.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hana'sı***
Hasan-aga skupio svatove, ***Sto bajraka, hiljadu junaka,*** ***I trideset pod pečom jenđija,*** ***Pa odoše Atlagića dvoru.***	***Hasan Ağa davetlileri topladı,*** ***Yüz bayrak, bin kahraman,*** ***Ve otuz peçeli yenge,*** ***Atlagiç'in köşküne gittiler.***

[234] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 162.
[235] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 173.
[236] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 194.

Pa svatove dobro dočekali, ***Darovaše što za koga bješe:*** ***Na junake vezene dolame,*** ***Na bajrake zlatne jabuke,*** ***Bajraktarim' tanke boščaluke.***[237]	***Ve davetlileri güzel karşıladılar,*** ***Herkese hediye verdiler;*** ***Kahramanlara işlenen dolamaları,*** ***Bayraklara altın elmaları,*** ***Bayraktarlara ince bohçaları.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Razviše se alajli bajraci, ***Udariše zile i borije,*** ***Zapucaše na gradu topovi.***[238]	***Alay bayrakları açılmış,*** ***Zil ve borular çalınmış,*** ***Şehirdeki toplar atılmış.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Mujo gleda Ajkunu djevojku	***Mujo Ajkuna Kızını Seviyor***
Mujo gleda Ajkunu djevojku, *Mujo gleda, al' mu majka ne da.* *Majka hoće Zlatiju djevojku,* *Majka hoće, ali Mujo neće* ***Kupi majka kitu i svatove,*** ***Svat' odoše, svati dovedoše.*** ***Neće Mujo Zlati u đerdeke.***[239]	*Mujo Ajkuna kızını seviyor,* *Mujo seviyor ama annesi izin vermiyor.* *Annesi Zlatija kızını istiyor,* *Annesi istiyor ama Mujo istemiyor.* ***Anne davetlileri topluyor,*** ***Davetliler gitmiş, davetliler götürmüş.*** ***Mujo Zlatija ile gerdeğe girmek istemiyor.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad se ženi Salko Sarajlija	***Saraybosnalı Salko Evlenince***
Kad se ženi Salko Sarajlija ***I on prosi Turunđića Fatu,*** ***Prsten daje, svadbu ugovara.*** ***I ta svadba do godinu dana,*** *Dokle Salko do Stambola siđe,* *Na djevojku poreže haljine.*[240]	***Saraybosnalı Salko evlenince*** ***Turunciç Fata'yı istiyor,*** ***Yüzük veriyor, düğünü kesinleştiriyor.*** ***Düğün bir sene içinde,*** *Salko İstanbul'dan kıza* *Elbiseleri alıncaya kadar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kolo igra nasred Sarajeva	***Saraybosna'nın Ortasında Kolo Oynanıyor***
Večeraše i akšam klanjaše, *Tad govori Hasanaginica:*	*Yemek yemişler ve akşam namazı kılmışlar,* *Hasan Ağanın karısı da der:*

[237] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.
[238] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.
[239] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 162.
[240] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 365.

Prijo moja, Alibegovice, ***Izvedi nam Fatu ljepoticu,*** ***Da je vidim i da krnu metnem.***[241]	***Arkadaşım benim, Ali Beyin karısı,*** ***Güzel Fata'yı getir,*** ***Onu göreyim ve kınayı yakayım.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Falila se Mahmutpašinica	***Mahmut Paşanın Karısı Övünüyordu***
Prsten daje, svadbu ugovara, ***Ota svadba za petnaest dana.*** *Hitro prođe to petnaest dana,* ***I dođoše kićeni svatovi*** ***I djevojki knu postaviše,*** ***Okniše je i prstenovaše.***[242]	***Yüzük veriyor, düğünü kesinleştiriyor,*** ***Düğün de on beş gün içinde.*** *On beş gün hızlı geçti,* ***Ve süslü davetliler geldi*** ***Ve kıza kına yaktılar,*** ***Yaktılar ve yüzük taktılar.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U kadune Hasanaginice	***Hasan Ağanın Karısında***
Melećhanu svati zaprosiše, *Muhameda zaboljela glava.* ***Melećhani knicu postaviše,*** *Muhamedu dušek prostriješe.* ***Melećhanu u krnu metnuše,*** *Muhamedu hodžu dovedoše.* ***Čauš viknu, daulbana pisnu,*** ***Melećhanu svati povedoše,*** *Muhameda u mezar pon'ješe.*[243]	***Meleçhana'yı davetliler istemiş,*** *Muhamed'in naşı ağırmış.* ***Meleçhana'ya kına yakmışlar,*** *Muhamed'e döşek sermişler.* ***Meleçhana'yı kınaya koymuşlar,*** *Muhamed'e imamı götürmüşler.* ***Çavuş bağırdı, davul çalmış,*** ***Davetliler Meleçhana'yı götürmüşler,*** *Muhamed'i mezara taşımışlar.*

[241] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 165.
[242] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 180.
[243] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 173.

3.10. Bayramlar

Geleneksel ve dinî bayramlar Hem Boşnak hem Türk halk kültürü unusurları içerisinde çok önemli bir yere sahip olan ritüeller bütünüdür. İki kültürün hem dini hemdi geleneksel bayramları aynı olmakla birlikte bu bayramlar esnasında uygulanan geleneksel uygulamalarda birbirinin tıpa tıp benzeridir. Bayramlar da gelenek, görenek, âdet ve töreleri bir araya getirmekle birlikte dinî ve millî hissleri de korumaktadır.

Bayramlar başlığı altında değerlendirebileceğimiz iki balad örneği mevcuttur. İkisinde de Ramazan Bayramı, ve bayramlara özgü yapılan uygulamalar hakkında bilgiler bulunmaktadır. *"Zla svekrva" (Kötü Kaynana)* adlı baladda gelinin Ramazan Bayramı'ndan önceki gecede yapılan işlemler ve yaptıkları ve kaynanası tarafından sürekli bir şeyler için suçlanması anlatmaktadır. İkinci örnekte ise *"Kletva" (Beddua)* baladında annesi tarafından beddua edilen bir kızın ölümü söz konusu olmakta. Kızın kardeşi de Bayram'da ablasının mezarını ziyarete gitmektedir. Bu iki baladda da bayram öncesi ve bayram esnasında yapılan bayram öncesi hazırlıkları ve bayram vesilesi ile yapılan mezarlık ziyaretlerinin yansımalarını görebilmekteyiz.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Zla svekrva	***Kötü Kaynana***
Biser niže Biserbegovica, ***Uz Ramazan uoči Bajrama.*** *Dozivlje je mila svekrvica.*[244]	***Ramazan ayında, Bayram'dan önce,*** ***Biser Beyin karısı incileri diziyor.*** *Kaynanası onu çağırıyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kletva	***Beddua***
Kada njima bajram dođe, *Svaki bratac ide seki,* *Jadan Meho*[245] *seke nema,* *Već on ide prežalostan* *Svom kamenu mramornome.*[246]	***Bayram geldiğinde,*** *Her kardeş ablasına gider,* *Zavallı Meho'nun ablası yok,* *Üzgün üzgün* *Mermer taşına gider.*

[244] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.,* s. 59.
[245] Boşnak Müslüman erkeklere verilen isim.
[246] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.,* s. 60.

3.11. Kalıplaşmış Hareketler-Kalıplaşmış İfadeler

Kalıp sözler doğum, evlenme, ölüm, kutlama, şenlik ve günlük konuşmalarda kullanılmaktadır. Belirli özel durumlarda belirli kalıp sözler de kullanılmaktadır. Onlar da halk kültürünün önemli bir öğesi durumundadır. Bu ifadeler Türk halk kültüründe çok yaygın olarak günümüze değin kullanılmakla bilrikte aynı şekilde Boşnak halk kültüründe de kimi zaman Türkçe olarak, kimi zamansa Boşnak diline tercüme edilmiş bir vaziyette kullanılmaktadır. Bu başlık altına aldığımız baladlarda en çok kullanılan ifade ise *"Allah aşkına"* kalıp ifadesidir. Annelerin çocukları ölümden kurtarmak için, iki sevgili ayrılırken veya birinden bir şeyi isterken yalvarma esnasında kullanılan bu kalıp ifade, baladlarda önemli oranda yer almaktadır. *"Knjigu piše srpski knjaže" (Sırp Prensi/Dükü Kitap Yazıyor)* adlı baladda ölüm sırasında *"mekânı cennet olsun"* kalıp ifadesine de rastlamaktayız.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kletva	***Beddua***
Iz kamena suza teče, *Njemu kamen progovara:* ***A boga ti, brate Meho,*** *Upitaj mi mile majke,* *Nosi li joj kamen vodu,* *Mete li joj kamen dvore?*[247]	*Taştan gözyaşı akıyor,* *Taş ona söylüyor:* ***Allah aşkına, Meho kardeşim,*** *Annceciğime sor,* *Suyunu taş mı taşıyor,* *Köşkünü taş mı süpürüyor?*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt braće Morića	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Što pustiste dva Morića! ***Jazuk vama, svi kovači,*** *Što pustiste dva Morića!* *Kad su bili na Jekovcu*[248]*, progovara Morić Ibro:* ***A boga ti, Dizdar aga,*** *Zaustavider nubečije,* *Oprosti mi bijele ruke,* *İ dodaj mi tamburicu,* *Da pogledam po Saraj'vu!*[249]	***Hepinize yazık saraçlar,*** *İki Moriç'i bıraktığınız için!* ***Hepinize yazık, tüm demirciler,*** *İki Moriç'i bıraktığınız için!* *Jekovac'a geldiklerinde, Moriç İbro seslenir:* ***Allah aşkına, Dizdar Ağa,*** *Nöbetçileri durdur,* *Beyaz ellerimi serbest bırak,* *Ve tamburayı bana ver,* *Saraybosna'ya bakayım!*
Boşnakça Metni:	Türkçe Metin:
Smrt Omera i Merime	***Ömer ve Merima'nın Ölümü***
Oj Boga ti, Fatima djevojko *Kupajte me đulom rumenijem,* *Prenes'te me pokraj moje Mere,* *Nek me Mera mrtvog celiva,*	***Allah aşkına, Fatma kızı*** *Al gülle beni yıkayın,* *Benim Meram'ın yanına götürün,* *Mera beni hayattayken öpemeyince,*

[247] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 60.
[248] Saraybosna'nın bir mahallesi.
[249] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 55.

Kad me nije živog poljubila. ***Oj Boga ti, žalosna djevojko,*** *Ne pust' glasa do bijela dana,* *Nek' se moja naveseli majka,* *İ sestrice kola naigraju.* *To izusti, pa dušu ispusti.*[250] Boşnakça Metin: ***Kulu gradi aga Hasan-aga*** *Birdem svanu i ogranu sunce,* *Ode aga u pjanu mehanu.* ***Njemu Turci hoždeldiju daju.***[251] Boşnakça Metin: ***Klikovala prebijela vila*** ***O Bogu, vi novske kiridžije,*** *Je li meni u životu Ajka?* *Vele njojzi novske kiridžije:* ***O Bogu nam, Kapetanovice,*** *Radi bismo kazat dobre glase,* *Ne moremo, već kakono jeste:* *Jučer tvoja preminula Ajka!*[252] Boşnakça Metin: ***Knjigu piše srpski knjaže*** *To izusti, dušu pusti,* ***Bog mu dao duši Džennet,*** ***Lahka zemlja gdjeno leži.***[253] Boşnakça Metin: ***Falila se Mahmutpašinica*** *Dan osvanu i sunašce grahnu,* *Čauš viče jedan do drugoga:* ***Hazurola, kićeni svatovi,*** *Ko na noge, ko na dobre konje,* *A djevojku u zlatnu kočiju!*[254] Boşnakça Metin: ***San usnila Hasanaginica*** *To kaduni vrlo mrsko bilo,* *Pa kaduna vako govorila:*	*Ölerken öpsün.* ***Allah aşkına, kızcağız,*** *Sabaha kadar sesini çıkarma,* *Annem sevinsin,* *Kız kardeşlerim kolo oynasınlar,* *Onu söyledi ve canı verdi.* Türkçe Metni: ***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor*** *Birden şafak söktü ve güneş doğdu,* *Ağa "sarhoş" meyhaneye gitti.* ***Türkler ona 'hoşgeldin' dedi.*** Türkçe Metin: ***Bembeyaz Peri Kutluyordu*** ***Allah aşkına, Novskalı kiracılar,*** *Benim Ajka'm hayatta mı?* *Novskalı kiracılar ona derler:* ***Allah aşkına, yüzbaşının karısı,*** *Güzel haberi söyemek isterdik,* *Olduğundan farklı söyleyemiyoruz,* *Senin Ajka'n dün öldü!* Türkçe Metin: ***Sırp Prensi/Dükü Kitap Yazıyor*** *Onu dedi, canı verdi,* ***Mekânı Cennet olsun,*** ***Mekânı rahat olsun.*** Türkçe Metin: ***Mahmut Paşanın Karısı Övünüyordu*** *Gün doğdu ve güneş çıktı,* *Çavuşlar birbirlerinin çağırıyorlar;* ***Sabah hayrolah, süslü davetliler,*** *Kimler ayağa, kimler atlara,* *Kız da altın faytona!* Türkçe Metin: ***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü*** *Hanımefendi buna sevinmedi,* *Ve böyle dedi:*

[250] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 367.
[251] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.
[252] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 128.

[253] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 175.
[254] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 180.

Hajr-inšalla, mila snaho moja, *Gdje se snilo, tu se ne kolilo,* *Već u tvoje braće Atlagića!*[255]	***Hayırlısı olsun, inşallah gelinim benim,*** *Rüyanın olduğu yerde olmasın,* *Senin, Atlagiç kardeşlerinde olsun!*

[255] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 190.

3.12. Dernekler, Kuruluşlar, Dayanışma ve Yardımlaşma-Esnaf Dernekleri

Halklar çeşitli dernekler, dayanışma ve yardımlaşma gibi kuruluşlar sayesinde bir araya gelmektedir. Geleneksel toplumlarda halkın sosyalleşmesi ve toplumsal dayanışmanın sağlanması amacıyla bu tarz kurumlar oluşturulmuştur. Bosna Hersek'teki esnaf teşkilatları Osmanlı dönemi ahi teşkilatlanması ile aynı özelliklere sahiptir. Baladlarda saraçlar, demirciler ve lağuncular gibi esnaflara rastlamaktayız. bu esnaflar kurmuş oldukları esnaf teşkilatı sayesinde geleneksel bir nizam oluşturmuşlardır. Bu esnaf teşkilatlarına benzer şekilde kurumsallaşan tarikatlar ve dinsel kuruluşlara ise baladlarda rastlamamaktayız.

Boşnakça Metin:	TürkçeMetin:
Smrt braće Morića	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Pa eto je u Saraće[256]*:* *Jazuk vama* ***svi sarači,*** *Što pustiste dva Morića!* *Što mi jednog ne oteste,* *İli kako izmoliste?* *Ko će mene utješiti?* *Ko li staru prigledati?* *Pišći stara kao guja,* ***İ sarači*** *zaplakaše.* *Otlen pođe uz Kovače,* *Ruke lomi, a govori:* *Jazuk vama,* ***svi kovači!*** *Što pustiste dva Morića!* *Što mi jednog ne oteste,* *İli kako izmoliste?* *Ko će mene utješiti?* *Ko li staru prigledati?* *Teško meni jadnoj majci!*[257]	*Saraçlara'a geldi:* *Hepinize yazık,* ***saraçlar,*** *İki Moriç'i yalnız bıraktığınız için!* *Keşke birini ele geçirseydiniz,* *Veya rica etseydiniz?* *Beni kim ovutacak?* *Yaşlanınca kim bakacak?* *Kadın yılan gibi cırlıyor,* ***Saraçlar da*** *ağladı.* *Oradan Kovaçlar'dan geçti,* *Ellerini kırıyor, söylüyor:* *İki Moriç'i yalnız bıraktığınız için,* *Hepinize yazık,* ***demirciler!*** *Keşke birini ele geçirseydiniz,* *Veya rica etseydiniz?* *Beni kim ovutacak?* *Yaşlanınca kim bakacak?* *Yazık bana, yaşlı anneye!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt Marije Banovića	***Marija*[261] ***Banoviç'in Ölümü***
Glas dopade Banović Stjepanu: *Zlo ga sio, Banović Stjepane!* *Šesta ti se oborila kula,* *I pritisla Mariju djevojku.*	*Banoviç Stjepan'a haber geldi:* *Bela oldu Banoviç Stjepan!* *Altıncı kule devirdi,* *Ve kız Marija'ya bastırdı.*

[256] Saraybosna'nın en meşhur ve en önemli sokağı.
[257] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 55.
[261] Boşnak Hristiyan kadınlara verilen isim.

Skoči Stjepan od zemlje na noge, *Pa pokupi **mlade lagumdžije,*** *Lagumaše prebijelu kulu,* *Izvadiše Mariju djevojku.*[258]	*Stjepan ayağına kalktı,* *Ve **genç lâğuncıları** yanına aldı,* *Kuleyi kaldırıp,* *Kız Mariya'yı çıkardılar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U Stambolu akšam okujiše	***İstanbul'da Akşam Ezanı Okunuyor***
Njemu veli Daltaban vezire: ***Ibrišim-ćehajo,*** *Hoću tebe caru poviditi,* *Da ti care agaluke dade,* *Agaluke, jali pašaluke!*[259]	*Sadrâzam Daltaban ona der:* ***İbrişim kâhya,*** *Seni sultana söyleyeceğim,* *Sultan sana ağalıkları versin,* *Ağalıkları veya paşalıkları!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Kad to začu aga Hasan-aga, *Staroj svojoj progovara majci:* *O boga ti, moja mila majko,* *Kako ću je ugledati, majko?* *Govori mu ostarjela majka:* *Lasno ćeš je vidjeti sine.* *Ti zamoli **Radu neimara,*** *Nek' načini trista basamaka,* *Pa se penji kuli na bedeme.*[260]	*Ağa Hasan Ağa onu duyunca,* *Yaşlı annesine der:* *Allah aşkına, anneciğim,* *Onu nasıl göreceğim, anne?* *Yaşlı anne ona diyor:* *Oğlum, onu kolayca göreceksin,* ***Mimar Rado'dan** rica et,* *Üç yüz basamak yapsın,* *Ve bedenden kuleye çık.*

[258] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 46.
[259] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 194.
[260] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.

3.13. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler, Ziyaretler, Yatırlar, Türbeler, Mezarlar, Büyücülük, Rüya Görme

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Kad to začu beže Bećir-beže, *Da se ženi aga Hasan-aga,* *Da mu prosi vjerenicu ljubu,* *Brzo ide dvoru bijelome,* *Pa dozivlje Kumriju robinju:* *Bogom sestro, Kumrijo robinjo!* *Udaje se nevjernica ljuba.* *Za onoga agu Hasan-agu-* ***Čini čine kakve gode znadeš,*** ***Ne bi li je bog do prekinulo!*** ***Ja da vidiš Kumrije robinje,*** ***Kolike je čine učinila,*** ***İz strehe je krvca pokapala.***[262]	*Bey Beçir Bey duyunca,* *Ağa Hasan Ağanın evlenmesini duyunca,* *Sevdiği kadının ondan istenmesini,* *Beyaz köşküne çabuk gidiyor,* *Ve Kumrija hizmetçiye sesleniyor,* *Allah aşkına, hizmetçi Kumrija, kardeşim!* *Sadık olmayan sevgilim evleniyor.* *Ağa Hasan Ağa ile evleniyor-* ***Bildiğin her büyü yap,*** ***İnşallah ona nazar değsin!*** ***Hizmetçi Kumrija'yı da görsen,*** ***Ne kadar büyük büyü yaptı,*** ***Saçaktan da kan aktı.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Sinanbegovica	***Sinan Beyin Karısı***
Uroci je mladu prekidoše: ***U koji se danas razboljela,*** ***U oni je danak preminula,*** ***I umrije, žalosna joj majka.***[263]	***Gencecik kıza nazar değmişler:*** ***Birkaç günde hastalanmış,*** ***Hastalandığı günde canı vermiş,*** ***Ve ölmüş.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad Vilići seku udadoše	***Viliçler Kız Kardeşlerini Evlendirince***
Kad Vilići sestru udadoše *Za onoga bega Tankovića-* ***Tridest ovnov zaklaše kurbana,*** ***Tri turbeta nova načiniše.***[264]	*Viliçler kız kardeşlerini evlendirince* *Bey Tankoviç Bey ile evlendirince-* ***Otuz koç kurban için kesmişler,*** ***Üç yeni türbe yaptırmışlar.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja Zlata	***Gabelli Zlata Nakış İşliyordu***
Kad to čula ljepotica Zlata, *Ona proli suze od očiju,* ***Pa uzima turski abdest na se,***	*Güzel Zlata onu duyunca,* *Gözlerinden gözyaşları aktı,* ***Türk abdestini alıyor,***

[262] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.
[263] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 41.
[264] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 167.

İ uzima Kur'an hamajliju. ***Ona ide bijelom mećitu,*** ***Obnese ga Kur'an hamajlijom,*** ***Oko sebe mećit zatvori.***[265]	***Ve Kur'an hamaylısını alıyor.*** ***Beyaz meşhete gidiyor,*** ***Kur'an hamaylısını götürüyor,*** ***Ve etraftaki meşhedi kapattı.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Zbor se kupi na Kakanj-pazaru[266] ***Ode majka jaciju klanjati,*** ***Ajka seka u ćitab gledati.*** *U to njima kara-haber dođe,* *Kara-haber, a u kara-doba:* *Da se njima Meho utopio.*[267]	***Kakanj'daki Pazarında Toplantı Oluyor*** ***Anne Yacı namazını kılmaya gitti,*** ***Kardeş Ajka Kitaba (Kur'ana) bakmaya,*** *O an kara haber geldi,* *Kara haber kara anda:* *Onların Meho'su boğuldu.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Gledali se Mujo i Nizama ***Gledali se Mujo i Nizama,*** ***Gledali se tri godine dana,*** ***Kad četvrta godina nastala,*** ***Umrije mu lijepa Nizama.*** ***Svako jutro mezar oblazio,*** ***Jedno jutro mezar ne obišo!*** ***Kad je došo mezar da obiđe,*** ***Tu klanjaše lijepa Nizama,*** ***U ruci joj tespih od merđana,*** ***Pođe Mujo da Nizamu ljubi,*** ***Ona mu se gajib učinila.*** ***Uze Mujo tespih od merđana,*** ***Tespih mu se u ruci stopio.***[268]	***Mujo ve Nizama Aşık Olmuşlar*** ***Mujo ve Nizama bakışıyordular,*** ***Üç sene bakışıyordular,*** ***Dördüncü sene geldiğinde,*** ***Güzel Nizama öldü.*** ***Her sabah mezarı ziyaret ediyordu,*** ***Bir sabah mezarı ziyaret etmedi!*** ***Mezarı ziyaret etmeye geldiğinde,*** ***Güzel Nizama namaz kılıyordu,*** ***Elinde de mercan tespih,*** ***Mujo Nizama'yı öpmek istediğinde,*** ***O gaip oldu.*** ***Mujo mercan tespihi eline aldı,*** ***Elindeki tespih eridi.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Falila se Mahmutpašinica *'Kad su sjeli na Biser-vodicu,* *Tu se sjeli svati odmoriti.* ***Sjela kada avdest uzimati,*** ***Sâmo joj se turbe načinilo:*** ***Savi skute, pa ode u turbe,*** *Ostadoše svati gledajući.*[269]	***Mahmut Paşanın Karısı Övünüyordu*** *Biser suyu kuyununda oturduklarında,* *Davetliler dinlenecekti.* ***Hanımefendi abdest kalkatı,*** ***Önüne de türbe çıktı!*** ***Elbiselerini toplayıp türbeye gitti,*** *Davetliler baka baka kaldı.*

[265] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[266] Bosna Hersek'in merkezinde bulunan şehir.
[267] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 139.
[268] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 361.
[269] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 180.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Grad gradio paša Novljanine	***Novljanin Paşa Kasaba Yaptırıyor***
Jedne noći sanak boraveći, ***Tri mu vile na san izlazile,*** *Govorile paši Novljaninu:* *Ne prav' grada, ne sadi bedema,* *Dok ne ideš na latinsko polje,* *Pa uhvati bijelo latinče,* *Pa ga meći zidu u bedeme![270]*	***Bir gece rüya görürken,*** ***Uç peri rüyasına gelmiş,*** *Novljanin Paşaya söylüyorlardı:* *Latin ovasına gitmene kadar,* *Kasabayı yaptırma, bedenlerini yaptırma,* *Beyaz Latinyalını kaçır,* *Bedendeki duvarlarına onu koy!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Sinoć sam sanak usnila	***Dün Gece Rüya Gördüm***
Sinoć sam sanak usnila, ***Gdje bije jelen košutu,*** ***Zlatnijem rogom po srcu.*** *Ne vez' mi majko košulju,* *Ne pun' mi zlatom rukave,* *Neću je dugo nositi,* *Od tamne noći do podne.[271]*	***Dün gece Rüyamda gördüm,*** ***Geyiğin altın boynuzla maralın kalbine dövmesini,*** *Anne, gömleğimi işleme,* *Kollarımı altınla doldurma,* *Onu çok giymeyeceğim,* *Kara geceden oğlene kadar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
San usnila Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü***
San usnila Hasanaginica: ***Puhnu vihor s visoke planine*** ***I odnese alem sa džamije,*** ***Hasan-agi divan-kabanicu,*** ***Svekrvi joj bijel čember s glave.*** ***Kako snila, tako se prenula,*** *Od zemlje je na noge skočila,* *Na odžaku vatru naložila.* *A uz vatru kahvu pristavila.* *Ona uze kalajli-ibrike,* *I uzima turski abdest na se,* *Pa dozivilje kadunu svekrvu:* ***Mati moja, Alibegovice,*** ***Kakav sam ti čudan san usnila![272]***	***Hasan Ağanın karısı rüya gördü:*** ***Yüksek dağdan rüzgâr esti*** ***Ve camindeki alemini taşıdı.*** ***Hasan Ağanın divanlı yağmurluğu,*** ***Kayınvalidesinin beyaz çemberliğini de taşıdı.*** ***Uykudan sıçrayıp uyandı,*** *Topraktan ayaga kalktı,* *Ocakta ateş yaktı,* *Ve ateşte kahve demledi,* *Kalaylı ibrikleri de alıp* *Türk abdestini alıyor,* *Kayınvalide hanımına sesleniyor:* ***Annem, Ali Beyin karısı,*** ***Ne kadar değişik rüya gördüm!***

[270] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 362.
[271] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 182.
[272] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 190.

6.14. Halk Müziği ve Müzik Araçları

Müzik halk kültünün en önemli unsurlarından birisidir. Halkın düşünce dünyasının ve kollektif bilinçaltının en güzel yansıtıldığı türler olan halk müziği, tüm toplumlarda halk kültürünün olmazsa olmazıdır. Boşnak halk müziği de büyük oranda Türk halk müziğinden beslenmiştir. Boşnak halk müziğinde gerek kullanılan müzik aletleri, gerekse de Boşnak halk şarkılarının söyleyiş ve biçim özellikleri Türk halk kültürünün etkisini yansıtmaktadır. Türklerin ve Boşnakların halk müziği hem kendi toplumdan hem birbirlerinden beslenmiştir. Geleneksel Boşnak halk müziğinde kullanılan enstrümanların başında Türk halk müziği menşeili tambura, saz ve davul gelmektedir. Verdiğimiz balad örneklerinde tambura ve davulu görüyoruz. Türk halk kültüründe de özellikle saz şairliği geleneğinde rastladığımız kahramanın saz eşliğinde şiirler terennüm etmesine benzer şekilde Baladlarda kahramanlar tamburaları eline alıp şarkı söylerken müzik aletleri eşliğinde dertlerini ve düşüncelerini dile getirmektedirler. Burada halk müziği ve müzik âleti kahramanın manevi yardımcısı olarak görülmektedir.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt braće Morić	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Kad su bili na Jekovcu, progovara Morić Ibro: *A boga ti, Dizdar aga,* *Zaustavider nubečije,* *Oprosti mi bijele ruke,* ***İ dodaj mi tamburicu,*** *Da pogledam po Saraj'vu,* *Ne bi li mi lakše bilo!* *Kad to čuo Dizdar-aga,* *Zaustavi jasakčije,* *Naokolo nubečije,* *Oprosti mu b'jele ruke,* ***Dade mu tamburicu.*** ***Ja da vidiš Morić Ibre!*** ***Kad se lati tamburice,*** ***Pritegnu joj tanke žice,*** ***Pa zakuca i zapjeva.***[273]	*Jekovac'a geldiklerinde, Moriç İbro seslenir:* *Allah aşkına, Dizdar Ağa,* *Nöbetçileri durdur,* *Beyaz ellerimi serbest bırak,* ***Ve tamburayı bana ver,*** *Saraybosna'ya bakayım,* *Daha rahat olayım!* *Dizdar Ağa onu duyunca,* *Yasakçıları durdurdu,* *Etraftaki nöbetçileri de,* *Beyaz ellerini serbest bıraktı,* ***Tamburayı ona verdi.*** ***Moriç İbro'yu görsen,*** ***Tamburayı eline alınca,*** ***İnce tellerini sıkıştırdı,*** ***Çaldı ve şarkı söyledi.***

[273] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 55.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kad je kuga Mostar pohodila	***Veba Mostar'dayken***
Kad to čuo Bahtijareviću, ***On uzima sedefli-tamburu,*** ***Pa on ode Ajki pod pendžere.*** ***Sitno kuca Bahtijareviću,*** ***Sitno kuca, jasno popijeva.***[274]	***Bahtijareviç onu duyunca,*** ***Sedefli tamburayı alır,*** ***Ve Ajka'nın penceresine gider.*** ***Bahtijareviç yavaş çalar,*** ***Yavaş çalar, net söyler.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U kadune Hasanaginice	***Hasan Ağanın Karısında***
Čauš viknu, daulbana pisnu,	***Çavuş bağırdı, davul çalınmış,***
Melećhanu svati povedoše, *Muhameda u mezar pon'ješe.*[275]	*Davetliler Meleçhana'yı götürmüşler,* *Muhammed'i mezara taşımışlar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Koliki je javor na planini	***Dağdaki Akçaağacı Ne Kadar Büyük***
Hasan-aga kuca uz tamburu, ***Sitno kuca, jasno popijeva:***	***Hasan Ağa tamburayı çalar,*** ***Yavaş çalar, net söyler:***
A Boga ti, zlatan Hamajliću, *Kud će tvoji dvori i ahari?* *Kud će tvoja ostarila majka?* *Kud će tvoja seka na udaju?* *Kud će tvoja vjerenica ljuba?* *Kud će tvoji kmeti i timari?*[276]	*"Allah aşkına, altın Hamajliç,* *Senin köşkün ve ahırların nereye?* *Yaşlı annen nereye?* *Evlenecek olan kız kardeşin nereye?* *Sevdiceğin nereye?* *Hizmetçi ve timarların nereye?*

[274] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 150.
[275] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 173.
[276] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 136.

6.15. Adlar-İnsan ve Yer Adları

Boşnak baladlarında en çok rastladığımız Türk halk kültürü unsurları içerisinde değerlendirebileceğimiz Türkçe adlandırmalardır. Boşnakların Müslümanlığı kabul etmesi ile birlikte şahıs isimlerinin neredeyse tamamı Türk menşeili olarak Boşnak diline girmiştir. Birçok yer isminde de yine Türk etkisi göze çarpar. Baladlar örneklerinde Türk kaynaklı oldukça fazla erkek ve kadın isimlere rastlamaktayız. Erkek isimleri Ağa ve Bey unvanına bağlamakta, kadınların da ise kocalarının isimleri ile birlikte anılmaktadır. Çoğu baladda adlar birbirine benzemekte ve çoğu zamanda aynı olmaktadır.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı***
Šta se b'jeli u gori zelenoj? *Al' je snijeg, al' su labudovi?* *Da je snijeg, već bi okopnio;* *Labudovi već bi poletjeli.* *Nit' je snijeg, nit' su labudovi,* *Nego šator* ***age Hasan-age.***[277]	*Yeşil dağda ne beyazlanıyor?* *Kar mı, kuğular mı?* *Karlar ise alaca olurdu,* *Kuğular uçurdu.* *Ne karlar ne de kuğular,* ***Ağa Hasan Ağanın*** *çadırı.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt Omera i Merime	***Ömer ve Merima'nın Ölümü***
Dvoje su se zamilili mladih: ***Omer momče****, Merima djevojka,* *U proljeće, kad im cvjeta cvijeće,* *Kad im cvjeta zumbul i karanfil.* *Upazi ih jedna mala straža,* *Mala straža,* ***Omerova majka.***[278]	*İki genç aşık oldular:* ***Delikanlı Ömer*** *ve Merima kızı,* *Ilkbaharda, çiçekler açılınca,* *Sümbül ve karanfil açılınca,* *Küçük nöbetçi onları gördü,* *Küçük nöbetçi,* ***Ömer'in annesi.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Smrt braće Morića	***Moriç Kardeşlerin Ölümü***
Opet leti stara majka, *Pravo brdu uz Kovače,* *Dok je stigla* ***Dizdar-agu,*** *Di joj vodi oba sina,* *Oba sina savezana,* *Sindžirima debelijem.* *Lijepo moli stara majka:*	*Yaşlı anne tekrardan Kovaçlar'dan* *Durup gidiyor,* *İki oğlunu götürürüken,* ***Dizdar Ağaya*** *geldi,* *Ikisi ağır zincirle,* *Bağlı.* *Yaşlı anne yalvarıyor:*

[277] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 39.
[278] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 367.

Bogom brate, ***Dizdar-aga,*** *Pusti meni jednog sina,* *Pusti meni jali* ***Ibru,*** ***Jali Ibru jali Pašu.***[279]	*Allah aşkına, kardeşim,* ***Dizdar Ağa,*** *Bir oğlumu bana bırak,* *Ya* ***İbro'yu*** *bana bırak,* ***Ya İbro'yu ya da Paşa'yı.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kulu gradi aga Hasan-aga	***Ağa Hasan Ağa Kule Yaptırıyor***
Kulu gradi ***aga Hasan aga,*** *Kulu gradi tri godine dana.*	***Ağa Hasan Ağa*** *kule yaptırıyor,* *Kuleyi üç sene yaptırıyor.*
Pošto aga kulu sagradio, *Tad uvede ostarjelu majku:* *Vidi, majko, prebijelu kulu!*	*Ağa kuleyi yaptırdıktan sonra,* *Yaşlı annesini ona götürür.* *Annem, bembeyaz kuleme bak!*
Je l' mi l'jepa prebijela kula? *A moj sine,* ***aga Hasan-aga,*** *L'jepa ti je prebijela kula,* *Još da ti je vjerenica ljuba,* *Vjerna ljuba* ***bega Bećir-bega!***	*Bembeyaz kulem güzel mi?* *Oğlum,* ***ağa Hasan Ağa,*** *"Bembeyaz kulen güzel,* ***Bey Beçir Beyin*** *sevgili,* *Senin sevgili olda, kulen daha güzel olurdu!*
Dilje, dilje, nevjernico ljubo! *Ljut je aga, da te ne okara,* *Oštra sablja, da te ne obreže.* *Vodi roblje što si mi dovela,*	*Uzak, uzak dur, sadık olmayan sevgili!* *Ağa kızgın, sana beddua etmesin,* *Kılıç kesikn, seni kesmesin.* *Bana getirdiğin hizmetçileri götür,*
Nosi blago što si mi donijela: *Ostavi mi sina* ***Muhameda,*** *I nejaku kćerku Melećhanu,* *Da njeguje brata* ***Muhameda!***[280]	*Bana getirdiğin ceyizi de götür;* *Oğlum* ***Muhamed'i*** *bana bırak,* *Ve kardeşi* ***Muhammed'e*** *bakmak için,* *Güçsüz kızım Meleçhana'yı bırak!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Konja jaše šećer Salih-aga	***Şeker Salih Ağa Ata Biniyor***
Konja jaše šećer ***Salih-aga,*** *İspred dvora devet Atlagića.* *Gledalo ga devet Atlagića,* *Gledalo ga sa devet pendžera.*	*Dokuz Atlagiç'in köşkünün önünde,* *Şeker* ***Salih Ağa*** *ata biniyor,* *Dokuz Atlagiç ona bakıyor,* *Dokuz pencereden bakıyor.*
Sestrica im doma ne bijaše, *Već u tetke,* ***Mahmut-pašinice;*** *Zao sanak ona je usnila.*[281]	*Kız kardeşleri evde değildir,* *Teyzesinde,* ***Mahmut Paşa karısındaydı,*** *Kötü rüya gördü.*

[279] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 55.
[280] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 346.
[281] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 353.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Atlagića Hana	***Atlagiç'in Hana'sı***
*Zaprosio **Zaim Osman-beže***	***Zaim Osman Bey** söz kesti,*
Na Zagorju Atlagića Hanu,	*Zagorje'de Atlagiç Hanayla*
Zaprosio, pa je isprosio.	*Söz kesti ve nişanlandı.*
***Osman-beže** govorio majci:*	***Osman Bey** annesine söylüyordu:*
*Ja ću ići do **Stambola** grada*	***İstanbul'a** gideceğim*
Na hanumu krojiti haljine.[282]	*Hanımın elibiseleri diktirmeye.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Il' je vedro , il' oblačno, il' je tamna noć	***Açık mı, Bulutlu mu, Kara Gece mi***
Il' je vedro, il' oblačno, il' je tamna noć?	*Açık mı, bulutlu mu, kara gece mi?*
Il' je sunce, il' je mjesec, il' je bijel dan?	*Güneş mi, ay mı, beyaz gün mü?*
-Nit je vedor, nit oblačno, nit je tamna noć,	*-Ne açık, ne bulutlu, ne kara gece,*
Nit je sunce, nit je mjesec, nit je bijel dan,	*Ne güneş, ne ay, ne de beyaz gün,*
*Već je ono **Sokolović** mlad **Ibrahime**.*	*Genç **Sokollu İbrahimdir,***
Ponio se, zanio se u najljepši grad,	*En güzel şehre kendinden geçti,*
*Te on ljubi sultaniju **sultan-Zulejhu.**[283]*	*Ve o **sultan Zuleyha'yı** seviyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dva sokola Savu priletiše	***İki Şahin Sava Üzerinden Uçmuş***
Dva sokola Savu priletiše	*İki şahin Sava üzerinden uçtu,*
İ u Mostar haber donesoše	*Mostar'a haber getirdiler*
*Da dolazi **Pehlivan Alija.***	***Pehlivan Alija'nın** geleceğini.*
*Igru igra **Pehlivan Alija,***	***Pehlivan Alija** oyun oynuyor,*
Gledalo ga malo i veliko:	*Küçükler ve büyükler onu izliyordu;*
*Dvi unuke **Ali kapetana***	***Ali yuzbaşının** iki kız torunu*
İ dvi ćeri mostarskog vezira.[284]	*Ve Mostar sadrâzamın iki kızı.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Na svijetu se naći ne mogaše	***Dünyada Buluşamamışlar***
*B'oma teško **Alibegovici***	***Ali Beyin** söyledikleri*
*Što joj reče **beže Ali-beže***	***Ali Beyin karısının** zoruna gitti.*
Ona njemu odmah odvratila:	*Hemen ona cevap verdi:*
*-A boga mi, **beže Ali-beže,***	*"Allah aşkına **bey Ali bey,***
Sebe ženi, a mene udaji,	*Kendi evlen, beni evlendir,*
Da vidimo ko nema evlada.[285]	*Kimin evladı olmadığını görelim.*

[282] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 357.
[283] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 364.
[284] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 380.
[285] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 381.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Budim gradi beže Bajram-beže	***Bey Bayram Bey Budim'i Yaptırıyor***
Budim gradi ***beže Bajram-beže,*** *Budim gradi devet godin' dana.* *Kad je skoro Budim sagradio,* *Otišće se stina od Budima,* *İzletela na Novu čaršiju* *I ubila* ***bega Bajram bega*** *Osta mlada* ***Bajrambegovica,*** *Sa jedinkom Smajom siroticom.*[286]	***Bey Bayram Bey*** *Budim'i yaptırıyor,* *Budim'i dokuz senedir yaptırıyor.* *Budim'i tamamen yaptırmadan önce,* *Budim'dan kaya damgalandı,* *Yeni çarşıya girdi* *Ve bey* ***Bayram Beyi*** *öldürdü,* *Genç* ***Bayram Beyin karısı*** *Öksüz evlatla Smayoyla yalnız kaldı.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Gabelkinja Zlata	***Gabelli Zlata Nakış İşliyordu***
Sad će doći za me otkupovi, *Otkupovi, blago nebrojeno:* *Jedan otkup od mile majčice,* *Drugi otkup od daidže moga,* *Od daidže,* ***bega Adem-bega.***[287]	*Şimdi benim için fidyeler gelecek,* *Fidyeler, sayısız hazine;* *Bir fidye anneciğimden,* *İkindi fidye benim dayımdan,* *Dayımdan,* ***bey Adem Beyden.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Usrid šehera, usrid Bajne Luke	***Şehrinin Ortasında, Banja Luka'nın ortasında***
Usrid šehera, usrid Bajne Luke,	*Şehrinin ortasında, Banja Luka'nın ortasında,*
Bili dvori ***bega Omer-bega,*** *U njega je sestra Bisernaza.*[288]	***Bey Ömer Beyin*** *köşkü vardı,* *Ve onun kız kardeşi Bisernaza.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Knjigu piše srpski knjaže	***Sırp Prensi/Dükü Kitap Yazıyor***
Knjigu piše srpski knjaže, *A na ruke* ***Salih-paši,*** ***Salih-paši*** *u Bijeljinu,* *Pa u knjizi 'vako kaže:* ***Salih-paša,*** *diko naša,* *Da ti nama* ***Hivzi-bega,*** ***Hivzi-bega*** *Đurmišića,* *İ uz njega britku sablju,* *İ njegova bijela ata,* *Ja za srebro, ja za zlato.*[289]	*Bijeljina'daki* ***Salih Paşaya,*** ***Salih Paşanın*** *ellerine,* *Sırp prensi/dükü kitap yazıyor,* *Kitapta döyle der:* ***Salih Paşa,*** *gururumuzi* *Bize* ***Hivzi Beyi,*** ***Hivzi Bey*** *Đurmišić'i ver,* *Yanında da keskin kılıcı,* *Ve onun beyaz atını,* *Ya gümüş ya altın için.*

[286] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 394.
[287] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 131.
[288] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 158.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Ali-beg se s ljubom zavadio	***Ali Bey Sevgilisiyle Kavga Etti***
Ali-beg *se s ljubom zavadio,* *Da je za što, ne bih ni žalio,* *Već za jedan srma-jagluk vezen.* *Ljuba veli:Draga ti ga dala!* ***A Ali-beg****:Nije, nego seka!* *Oprema se* ***Alibegovica,*** *Ona ide svojoj zaovici,* *Zaovici,* ***Ali-bega seki.***[290]	***Ali Bey*** *sevgilisiyle kavga etti,* *Önemliyse üzülmeyecekti,* *Bir tane sişlenen sırmalı yağlık için!* *Sevgilisi der:Sevdiceğin onu sana verdi!* ***Ali Bey*** *ise:Hayır, kızkardeşim verdi!* ***Ali Beyin karısı*** *hazırlanıyor,* *Görümcesine gidiyor,* *Görümcesine,* ***Ali Beyin kız kardeşine.***
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
San usnila Hasanaginica	***Hasan Ağanın Karısı Rüya Gördü***
To kaduni vrlo mrsko bilo, *Pa kaduna vako govorila:* *Hajr-inšalla, mila snaho moja,* *Gdje se snilo, tu se ne kolilo,* *Već u tvoje braće Atlagića!* *A veli joj* ***Hasanaginica:*** *Nemoj tako, mila mati moja,* *nego, samo na hair okreni!* *Malo vr'jeme, dugo ne trajalo,* *Donesoše mrtva* ***Hasan-agu!***[291]	*Hanımefendi buna sevinmedi,* *Ve böyle dedi:* *Hayırlısı olsun, inşallah gelinim benim,* *Rüyanın olduğu yerde olmasın,* *Senin, Atlagiç kardeşlerinde olsun!* ***Hasan Ağanın karısı*** *ise ona der:* *Anneciğim, deme öyle,* *Sadece hayırlısı olsun!* *Az zaman geçti, uzun zaman geçmedi,* *Ölü* ***Hasan Ağayı*** *getirdiler!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Vezak vezla Adem-kada	***Adem Hanımefendi Nakış İşliyordu***
Njojzi dolazi ***Omer-bože,*** *mladi djevere,* *Pa on pita mladu nevu,* ***Adem-kadunu:*** *Što je tebi,* ***Adem-kado,*** *mlada nevjesto,* *Sav si đerđef pokapala groznim suzama?*[292]	***Ömer Bey,*** *genç kayınbiraderi ona geliyor* *Ve genç gelin* ***Adem Hanımefendiye*** *sorar:* ***Adem Hanımefendi****, genç gelin, neyin var,* *Tüm gergefi gözyaşlarınla damladın?*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Sunce bi s'jalo, ali ne može	***Güneş Vuracaktı ama Vuramıyor***
Sunce bi s'jalo, ali ne može, *Kiša bi pala, ali ne može,* *Ni jedno neće od teška jada:* ***Ibrahim-bega*** *svezana vode, da ga objese.*	*Güneş vuracaktı ama vuramıyor,* *Yağmur yağacaktı ama yağamıyor,* *İkisi de derdinden istemiyor;* *Bağlanan* ***İbrahim Beyi*** *götürüyorlar, asmak için.*

[289] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 175.
[290] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 189.
[291] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 190.
[292] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 193.

İbrahim-beg *se natrag obzire:* *Ima l' koga od roda moga?* *Za njim iđoše bratac* ***Alija.*** ***Alija,*** *brate, pazi mi djecu,* *Pazi mi moju, baš kô i svoju![293]*	***İbrahim Bey*** *arkasına donup bakıyor:* *"Soyumdan kimse var mı?* *Arkasından kardeşi* ***Alija*** *gider.* ***Alija,*** *kardeşim, çocuklarıma bak,* *Kendi çocuklarına gibi çocuklarıma bak!*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Sinanbegovica	***Sinan Beyin Karısı***
Sina rodi ***Sinanbegovica,*** *Od radosti vselje činila,* *Tri joj kola u dvoru igrala.* *Jedno kolo na visokoj kuli,* *Drugo kolo na mermer avliji,* *Treće kolo u zelenoj bašči.[294]*	***Sinan Beyin karısı*** *oğlunu doğurdu,* *Mutluluktan şenlik yaptı,* *Köşkünde üç külü oynanıyordu,* *Bir kolo yüksek kulede,* *İkinci kolo mermerli avluda,* *Üçüncü kolo yeşil bahçede.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Kletva	***Beddua***
Majka ***Fatu*** *rano budi:* *Ustan' gori, ne digla se,* *Kamenom se kamenila,* *Mramorom se mramorila!* *Tvoje druge uranile,* *Rumen ružu potrgale.[295]*	*Anne* ***Fatma'yı*** *erken uyandırıyor:* *Hadi kalk,* *Taşla taşlaş,* *Mermerle mermerleş!* *Senin arkadaşların erken kalktı,* *Kırmızı gülü topladılar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Udaje se Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Evleniyor***
Udaje se ***Alibegovica,*** *Od pomame, od devet sinova.* *Ostaje joj jedno čedo ludo.* *Njemu braća mila govorahu:* *Nije naša preminula majka,* *Već se naša preudala majka!* *Moli im se bratac* ***Muhamede:*** *Da idemo majci u pohode![296]*	***"Ali Beyin karısı,*** *Kudurganlıktan, dokuz oğlundan evleniyor,* *Arkasından bir tane küöük evlat da kalıyor.* *Abileri ona diyordu:* *Annemiz vefat etmedi,* *Annemiz tekrardan evlendi,* *Küçük kardeşleri* ***Muhamed*** *yalvarır:* *Annemize, ziyarete gidelim!*

[293] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 204.
[294] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 41.
[295] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 60.
[296] Hatidža Krnjević, Đenana Buturović, Ljubomir Zuković, *a.g.e.*, s. 70.

Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Dvore gradi Alibegovica	***Ali Beyin Karısı Köşk Yaptırıyor***
Dvore gradi ***Alibegovica,*** *Dvore gradi, vitu jeli sadi,* *A na krilu kćer Zlatiju hrani.*[297]	***Ali Beyin karısı*** *köşk yaptırıyor,* *Köşk yaptırıyor, incecik köknarı dikiyor,* *Kucağında da Zlatija kızını yediriyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Ašikuje Mujo i Fatima	***Mujo ve Fatma Aşıklar***
Ašikuje Mujo i ***Fatima,*** *Jednom su se kletvom zaklinjali,* *Da se oni privariti neće.*[298]	*Mujo ve* ***Fatma*** *aşık,* *Bir sözle yemin ediyordular,* *Birbirlerinin aldatmayacaklar.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Emina bole boluje	***Emine Hastalanıyor***
Emina *bole boluje,* *Majka joj ruho prelaže.* *Što mi ga, jadna, prelažeš,* *Kad si me dala* ***Ahmedu?*** *Ja sam, mu, majko, deveta,* *Ni jedne dvoru ne svede!* *U to joj doba svatovi,* ***Eminu*** *mladu povedu.*[299]	***Emine*** *hastalanıyor,* *Annesi ceyzini diziyor,* *Beni* ***Ahmed'e*** *verdiğinde,* *Onu niçin diziyorsun?* *Annem, ben onaun dokuzuncuyum,* *Hiç biriyi köşküne götürmedi!* *O an davetliler,* *Gencecik* ***Emine'yi*** *almak için geldiler.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
Razbolje se Havaliću Bego	***Havaliç Bego*[302] *Hastalandı***
Razbolje se Havaliću Bego, *Ni u putu, ni* ***u Carigradu,*** *Već u Nišu stražu čuvajući.* *Oblazi ga majka i sestrica,* *Vjerna ljuba od stida ne može.*[300]	*Havaliç Bego hastalandı,* *Ne yolda ne de* ***İstanbul'da,*** *Niş'te ise nöbeti tutarken.* *Annesi ve kız kadeşi ziyarete geliyor,* *Sevdiği karısı utançtan gelemiyor.*
Boşnakça Metin:	Türkçe Metin:
U Stambolu akšam okujiše	***İstanbul'da Akşam Ezanı Okunur***
U Stambolu *akšam okujiše* *Stambolije u džamiju hitre,* *al' ne hiti* ***Daltaban-vezire,***	***İstanbul'da*** *akşam ezanı okunur,* *İstanbullular camiye telaş eder,* ***sadrâzam Daltaban*** *ise etmez,*

[297] Sait Orahovac, *a.g.e.*, s. 388.
[298] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 148.
[299] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 157.
[300] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 169.
[302] Boşnak Müslüman erkeklere verilen isim.

već u čošku abdest uzimaše, *ćehaja mu mahramu držaše.* ***U Stambolu** akšam okujiše,* *Stambolije u džamiju hitre,* *al' ne hiti **Daltaban-vezire.**[301]*	*köşede abdest alır,* *kâhya mahramasını tutar.* ***İstanbul'da** akşam ezanı okunur,* *İstanbullular camiye telaş eder,* ***sadrâzam Daltaban** ise etmez.*

[301] Munib Maglajlić, *a.g.e.*, s. 194.

SONUÇ

Boşnaklar, Balkan yarım adasının kadim halklarından birisidir. Bölgede yaşayan İlir kabilelerinin 5. yüzyılda başlayan slav göçleri neticesinde Slavlaşması sonucu günümüzdeki Güney Slav halkları teşekkül etmiştir. 14. yüzyıldan itibaren bölgede başlayan Türk tesiri ve akınları, 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet'in bölgeyi fethi ile birlikte tamamen Türk hakimiyetine bırakacak ve yaklaşık 500 yıl boyunca Bosna Hersek topraklarında yaşayan Slav gruplar ile Müslüman Türk unsurlar birlikte yaşayacaktır.

Türklerin bölgeyi fethi akabinde Bosnalı Slavlar İslamı kabul etmek suretiyle diğer Slav komşularından farklı bir yola girmiştir. Hristiyan ve Katolik Slavların aksine Boşnaklar kendi rızaları ile İslamı seçmiş ve bu dini tamamen özümsemiştir. Bosnalı Slavların İslama geçmesi onları diğer Slav komşularından sadece inanç eksenli bir ayrımın içine sokmamıştır. Dinsel ve mezhepsel aidiyetin etnik algıyı belirlediği Balkan topraklarında İslamlaşan Slav gruplarda yeni bir etnik grubu ihtiva etmeye balamıştır. Bu etnik topluluk çoğunluğunun yaşadığı Bosna coğrafyasından adını almak suretiyle Boşnak olarak adlandırılmıştır. Tarih boyunca diğer Slav gruplar tarafında Türk (Turçin) şeklinde isimlendirilen Müslüman Slavlar, 20. yüzyılın başlarından itibaren Boşnak etnonimini kendilerini diğer slav gruplardan ayırıcı bir adlandırma olarak kullanmışlardır.

Türk hakimiyeti Boşnakların hayatında sadece dinî bir değişiklik meydana getirmemiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki uzun hakimiyeti Türklerin tüm kurumları ile bölgeye nüfuz etmesini sağlamıştır. İslamın yanında Türk kültürüne ait somut ve soyut unsurlar Boşnakların hayatında yer edinmeye başlamıştır. 500 yıllık Türk hakimiyeti süresince Türk halk kültürü unsurları Boşnakların yaşantılarına entegre olmuştur.

Türk halk kültürü unsurlarının Boşnakların gündelik hayatlarına girmesi yanında Boşnak edebiyatı da bu köklü dönüşümden nasibini almıştır. Öncelikle İslamın etkisi ile Arap ve Fars edebiyatında var olan birçok tür Boşnak edebiyatına girmiştir. Osmanlı klasik edebiyatı Boşnak entellektüeller arasında da rağbet görmüştür. Sanat dili olarak Türkçe entellektüellerin medreselerde öğrendiği ve edebî eserler kaleme aldığı bir dil hüviyeti taşımaya başlamıştır. Osmanlı klasik edebiyatı türlerinden kasideler, gazeller, mevlidler gibi bir çok edebî tür Boşnak edebiyatında şairlerin duygularını terennüm ettikleri birer vasıta olarak Boşnak şairleri tarafından kullanılmıştır.

Türkçe eserlerin yanında Boşnaklar arap alfabesi ile kendi dilerinde eserler vücuda getirmişlerdir. Boşnak şairler tarafından kaleme alınan halk şiirleri zamanla Boşnak dilinde ve Arap alfabesinde yazıya geçirilmiştir. Boşnak halk edebiyatının en yaygın türleri arasında, Boşnakların İslamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte değişen kültürel yapının bir sonucu olarak ortaya çıkan; Türk ve İslam kültürüne ait unsurlar ile teşekkül eden ve Müslüman olmayan diğer Slav gruplarda rastlamadığımız lirik şarkılar olan sevdalinkalar ve lirik aşk hikâyeleri olan baladlar yer almaktadır. Özellikle tezimizde incelediğimiz Boşnak baladları Türk halk kültürü unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı ve edebi-estetik açıdan da çok üst düzey örneklerinin kaleme alındığı bir tür olarak Boşnak halk edebiyatı türleri içerisinde yerini almıştır. Meşhur Alman edebiyatçı Goethe tarafından Almanca'ya tercüme edilen ″Hasanaginica″ (Hasan Ağa'nın Karısı) adlı balad, Boşnak halk edebiyatının gelmiş geçmiş en ünlü eseri olarak kabul edilmektedir. Bunun yanısıra ″Smrt Omera i Merime″ (Ömer ile Merima'nın Ölümü), ″Smrt braće Morića″ (Moriç Kardeşlerin Ölümü) gibi baladlar Boşnak halk edebiyatının önemli eserleri arasında kabul edilmektedir.

Baladlar geçmişte olduğu gibi günümüzde de halk edebiyatı içerisinde en önemli yere sahiptir. Boşnak baladlarının en eski numuneleri 1813 tarihli Erlangen elyazması adı verlen belgede yer alır. Kim tarafından yazıldığı bilinmeyen ve Erlangen Üniversitesi kütüphanesinde bulunan bu el yazma kayda geçirilen ilk balad örneklerini içerisinde barındırmaktadır. Bu tarihlerden itibaren Boşnak sözlü kültür ürünleri ve baladları çeşitli dönemlerde birçok araştırmacı tarafından kayda geçirilmiş ve yayımlanmıştır. 20. yüzyılın ortalarına kadar Boşnak baladlarının kayıt altına alınmasına yönelik derleme çalışmaları devam ettirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde de çeşitli elyazmalardan alınan birçok balad metni bir araya getirilmek surertiyle antolojiler hazırlanmıştır. Bu balad antolojileri içerisinde bizim tezimizde yer alan balad metinlerinin de önemli bir kısmını aldığımız Munib Maglajlic'in antolojisi ilk sırada yer alır.

Baladların muhtevasında Türk halk kültürünün etkisini çok net bir şekilde gözlemlemek mümkündür. Öncelikle adları Türkçe olan, birçoğu Türk kültüründe olduğu gibi aynı işlevsel özelliklere sahip olan ve kullanım hususiyetleri Türk kültürü izleri taşıyan ev eşyaları veyahut evlerin betimlenmesi, ortak amaçların ve ortak duyguların neticesinde kurulan dernek ve kutlanan bayramlar, adlar, kıyafetler, yemek çeşitleri, geçiş dönemleri gibi unsurların tamamı köken itibariyle Türk halk kültürü unsurların dayanmaktadır. Şunu da ifade etmekte fayda varki; Türk halk kültüründen geçtiğini söylediğimiz birçok unsur elbetteki Boşnakların daha önceki hayatlarında var olan, gereksinimlerinin bir parçası olarak

kullandıkları eşyalardır. Türk hakimiyeti ile birlikte gerek bu eşyaların adlandırılması, gerekse de kullanım hususiyetleri ve bu hususiyetlerin Boşnakların zihninde yapmış olduğu geleneksel çağrışımlar Türk kültürü ile aynıdır. Bunun en basit örneği, insanların ellerini ve yüzünü yıkamak için kullandıkları ibrik, Türk ve Boşnak kültürü için abdest almak için kullanılan bir araç, yapıldığı madde itibariyle de sahibinin zenginliğini veya fakirliğini tasvir eden bir nesnedir. Bu bağlamda Türkçe olarak adlandırılan tüm eşyalar, işlevsel özelliklerinin yanında Türklerin toplumsal yaşantısında sahip olduğu özel çağrışımlar ile Türk halk kültürünü simgelemektedir.

Türk hakimiyeti ile Boşnakların hayatlarında yer almış bir diğer kültür unsuru ünvanlar veyahut etiketlerdir. Bunlar Boşnak toplumunun zihniyet dünyasında çeşitli çağrışımları simgelemiştir. Osmanlı Devleti'nde görev yapmış meşhur Boşnak devlet görevlileri de Boşnak baladlarında kendisine yer bulmuştur. Bununla birlikte Baladlarda adı geçen birçok balad kahramanının isimlerinde ağa, paşa, sadrazâm veya bey gibi unvanların eklenmesine rastlamaktayız. Siyasi ve askeri ünvanlar Türk hakimiyetinden sonra Bonaklara geçmiş ve balad kahramanları da bu ünvanlarla anılmıştır.

Sonuç itibariyle *Boşnak baladlarında Türk Halk Kültürü Unsurları* adını verdiğimiz tezimiz Boşnak halkın gündelik yaşantısına, buradan da gündelik hayatın ve gündelik olayların halkın düşünce süzgecinden geçirmek suretiyle oluşturduğu baladlara nasıl yansıtıldığı üzerinde durmuş bulunmaktayız. Örneklerde de görüldüğü üzere 500 yıllık Osmanlı hakimiyeti süresince maddi ve manevi sayısız Türk halk kültürü unsuru Boşnak baladlarında yer almıştır.

KAYNAKÇA

AKSOY, Ömer, *Bosna Hersek ve Boşnak Folkloru İle İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar Üzerine bir Bibliyografya Denemesi,* ***Trakya Üniversitesi Edebiyat Dergisi,*** C.5., S. 10., Edirne, 2015.

AKSOY, Ömer, *Boşnak Sözlü Kültür Araştırmaları Tarihi*, **BAE Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, Temmuz 2017, ss. 1-32.

ARNOLD, Thomas W., *Povijest Islama*, (Prev. Derviš A. Korkut-Nijaz Ćukrić), **Starješinstvo IZ BiH.** Sarajevo, 1989.

ARTUN, Erman, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri, Edebiyat Tarihi/Metinler (7.Bs),* **Karahan Kitabevi,** 2013.

ARTUN, Erman, *Türk Halk bilimi (10. Bs.),* **Karahan Kitabevi**, İstanbul, 2013.

BAKIJA, Katja, *Đuro Ferić između hrvatskog i latinskog jezika,* Studia balcanica bohemoslovaca V., priredio Ivan Dorovský, **Masarikova univerziteta, Matice Moravska,** Brno, 1970.

BAŠESKIJA, Mula Mustafa, *Ljetopis (1746-1804), Prijevod s turskog, uvod i komentar Mehmed Mujezinović,* **Sarajevo Publishing, Sarajevo,** 1997.

BAYRAKTAR, Zülfikar, *Bosna Hersek Sözlü Kültüründe Nasreddin Hoca Tipi Üzerine,* **The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science,** Ağustos 2012.

Bosna-Hersek İle İlgili Arşiv Belgeleri (1516-1919), **T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ,** Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Y. 7.

BUTUROVIĆ, Đenana, BUTUROVIĆ, Lada, *Antologija Bošnjačkih usmenih lirskonarativnih pjesama: Hasanaginica, Smrt braće Morića, Smrt Omera i Merime,* **Svjetlost,** Sarajevo, 2000.

Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu "Most", broj 117-118, Mostar, 1999.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Halk Edebiyatına Giriş,* **T.C. Anadolu Üniversitesi Y. 1977, Açıköğretim Fakültesi Y. 1054, Anadolu Üniversitesi,** Eskişehir, 2009.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* **Akçağ Yayınları,** Ankara, 2002.

EKİCİ, Metin, *Halk Bilgisi (Folklor), Derleme ve İnceleme Yöntemleri,* **Geleneksel Yayınları,** Ankara, 2004.

FILAN, Kerima, *XVIII. Yüzyıl Günlük Hayatına Dair Saraybosnalı Molla Mustafa'nın Mecmuası,* **Connectum Yayınevi,** Sarajevo, 2011.

Fono Boşnakça-Türkçe, Türkçe-Boşnakça Standart Sözlük, **Fono Özel Eğitim Kurumları ve Yayın Dağıtma San. Ve Tic. Ltd. Şti.,** İstanbul, 2012.

FORTIS, Alberto, *Viaggio in Dalmazia,* **Presso Alvise Milocco, All' Apolline,** Venezia, 1774.

GRUPA AUTORA, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata,* **Bosanski kulturni centar Sarajevo,** Sarajevo, 1998.

HADŽIJAHIĆ, Muhamed, *Narodne pjesme o Đerzelez Aliji,* **Štamparija Omer Šehić,** Sarajevo, 1934.

HERDER. Johann Gottfried, *Volkslieder,* **Mentem Alit Et Excolit, K.K. Hofbibliothek Österr. Nationalbibliothek,** Leipzig, 1778.

HOROZIĆ, Asim, ALISPAHIĆ, Nijaz, *HASANAGINICA-opera u tri čina,* **Narodno pozorište Sarajevo,** sezona 2002/2003.

ISAKOVIĆ, Alija, *Nasrudin Hodža,* **Svjetlost,** Sarajevo, 1987.

ISAKOVIĆ, Alija, *HASANAGINICA,* **Svjetlost**, Sarajevo,

IMAMOVIĆ, Mustafa, *Historija Bošnjaka,* **Preporod,** Sarajevo, 1997.

İNALCİK, Halil, *Osmansko Carstvo-Klasično doba 1300-1600,* **Utopija,** Beograd, 2003.

İYİYOL, Fatih, ÇATOVİÇ, Alena, *Sevdalinkalarda Türk-Boşnak Halk Kültürünün Ortak Unsurları,* **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi,** S. 1/1, 2012.

JALIMAM, Salih, *Državnopravni razvitak Bosne i Hercegovine*, **Univerzitet u Zenici,** Zenica, 2008.

JUKIĆ, Ivan Frano, *Narodne piesme bosanske i hercegovačke*, **Tiskarna Drag. Lehmanna i drugara,** Osijek, 1858.

KAPETANOVIĆ LJUBUŠAK, Mehmed beg Kapetanović, *Narodno blago***,** Sarajevo, 1887.

KONDO, Saida, *Bosna Hersek Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı,** Ankara, 2003.

KOŽAR, Adem, *Historija Bosne i Hercegovine*, **Univerzitet ″Džemal Bijedić″Mostar, Nastavnički fakultet,** Tuzla, 2007.

KRNJEVIĆ, Hatidža, BUTUROVIĆ, Đenana, ZUKOVIĆ, Ljubomir, *Bosanskohercegovačka književna hrestomatija, Knjiga II, Narodna književnost,* **Zavod za izdavanje udžbenika,** Sarajevo, 1972.

KRNJEVIĆ, Hatidža, *Muslimanske pjesme Erlangenskog rukopisa*, **Zbornik istorije književnosti, Odjeljenje literature i jezika SANU,** knj. 7, Beograd, 1969.

KUJUNDŽIĆ, Enes, *Narodna književnost Bošnjaka, Uvod i izbor tekstova,* **DOM ŠTAMPE, d. d.,** Zenica, 2001.

KUJUNDŽIĆ, Enes, *Usmena epika Bošnjaka,* **Svjetlost,** Sarajevo, 1997.

KURIPEŠIĆ, Benedikt, *Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530., Ilk baskının başlığı Itinerarium Wegrayss, Kun. May. potschafft gen Constantinopel dem Türkischen Keiser Soleyman. Anno XXX-MDXXXI,* Almancadan çeviren: Đorđe Pejanović, **Čigoja Štampa,** Beograd, 2001.

LEŠIĆ, Zdenko, *Teorija književnosti,* **Sarajevo Publishing**, Sarajevo, 2005.

MAGLAJLIĆ, Munib, *Bošnjačka usmena lirika,* **Sarajevo Publishing,** Sarajevo, 2000.

MAGLAJLIĆ, Munib, *Usmena balada Bošnjaka***, BZK Preporod,** Sarajevo, 1995.

MATUZ, Josef, *Osmansko carstvo, Povijesna istraživanja,* **Školska knjiga,** Zagreb, 1985.

MUFTIĆ, Edip, *Nasrudin Hodža i Bošnjaci, Bošnjačka književnost u književnoj kritici,* Sarajevo, 1998.

MULABDIĆ, Edhem, *Rukovijet šale, Knjiga I,* **Časopis Bošnjaci,** Sarajevo, 1893.

MUSABEGOVIĆ, Jasmina, *Bošnjačke uspavanke,* **Preporod,** Sarajevo, 1997.

NAMETAK, Alija, *Dobri Bošnjani: crtice, pripovijesti, novele,* **Matica hrvatska,** Zagreb, 1937.

NAMETAK, Alija, *Narodne pripovijesti bosanskohercegovačkih muslimana,* Sarajevo, 1975.

NAMETAK, Alija, *Od bešike do motike; Narodne lirske i pripovijedne pjesme bosanskohercegovačkih Muslimana,* Sarajevo, 1970.

NAMETAK, Alija, *Trava zaboravka: izabrane novele,* **Biblioteka Ars Lektira, Sarajevo Publishing,** Sarajevo, 1998.

OKİÇ, Tayyib, *Balkanlar'da Bogomilizm Hareketi ve Bunun Bir Araştırıcısı: Aleksandr Vesiljeviç,* **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi,** C. 5, S. 6, 1973.

Osmanlı Devleti'nde Bosnalı Müslümanların Durumu, çev. Murat Hanilçe, **VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi,** S. 1, Sakarya, 2016.

ORAHOVAC, Sait, *Muslimanske narodne pjesme,* **Izdavačko preduzeće "Rad",** Beograd, 1977.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Türk Halk bilimi,* **Kültür Bakanlığı Yayınları**, Ankara, 1995.

PETRANOVIĆ, Bogoljub, *Srpske narodne pjesme iz Bosne (ženske),* Knjiga I, Sarajevo, 1867.

PRELOG, Milan, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, **Naklada J. Studničke i druga,** Sarajevo, 1910.

SOFTIĆ, Aiša, *Antologija bošnjačke usmene priče*, **Alef,** Sarajevo, 1997.

SOLAR, Milivoj, *Teorija književnosti,* **Školska knjiga,** Zagreb, 2005.

STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, Vuk, *Mala prostonarodnja Slaveno-Serbska pesnarica,* **U pečatnji Ioanna Šnirera,** Vien, 1814.

STEFANOVIĆ KARADŽIĆ, Vuk, *Srpske narodne pjesme, Knjiga I,* Beograd, 1953.

TORDINAC, Nikola, *Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne,* Vukovar, 1883.

TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük (10. Bs.),* **Türk Dil Kurumu Yayınları,** Ankara, 2005.

Türkçe-Sırpça, Sırpça-Türkçe Sözlük, **NK Jasen d.o.o,** Beograd, 2009.

VRČEVIĆ, Vuk, *Pjesme koje samo hercegovački Turci pjevaju, Knjiga prva,* **Arhiv Srpske akademije nauka i umetnosti, Etnografska zbirka,** br. 355., Beograd.

ŽERO, Muhamed, *Sevdah Bošnjaka,* **Ljiljan,** Sarajevo, 1995.

ŽIVKOVIĆ, Dragiša, *Teorija književnosti sa teorijom pismenosti*, **Svjetlost,** Sarajevo, 1968.

.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:	
Adı Soyadı	Elma HUKİÇ
Doğum Yeri ve Tarihi	Zenica/Bosna Hersek, 28.10.1992
Eğitim Durumu	
İlkokul	″Prva osnovna škola″ Maglaj/Bosna Hersek, 1999-2007
Lise	Gimnazija ″Edhem Mulabdić″ Maglaj/Bosna Hersek, 2007-2011
Lisans	Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Zenica/Bosna Hersek, 2011-2015
Yüksek Lisans	Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Edirne/Türkiye, 2015-2017
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetler	
İş Deneyimi	
Stajlar	- Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkçe kursu/Öğretmen, 2012/2013 - Zenica'daki devlet okulu/Stajyer öğretmen, 2015

Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	elmahukic@hotmail.com
Cep Telefonu Numarası	Bosna Hersek: +38761683806 Türkiye: +905051318757